

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI**

MUHAFAZAKÂR İŞ İNSANLARININ ZEKÂT ALGILARI

Büşra GÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ

HAZİRAN- 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUHAFAZAKÂR İŞ İNSANLARININ ZEKÂT ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra GÜL

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı

“Bu tez 05/06/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ	Başarılı
Doç. Dr. Salih ÜLEV	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Saime KAVAKCI	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Büşra GÜL

05/06/2024

ÖN SÖZ

Bismillâhirrahmânirrahîm,

Bu tezin başlangıcından bitiş aşamasına kadar, bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, desteklerini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ'a teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana inanan ve güvenen, maddi-manevi her zaman yanımda olan, dualarını benden esirgemeyen çok kıymetli ailemden Allah razı olsun. Kendilerine şükranlarımı sunarım.

Büşra GÜL

05/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: İSLAM HUKUKUNDA ZEKÂT	6
1.1. Zekâtın Tanımı	6
1.2. Zekâtın Hükümü ve Delilleri.....	7
1.3. Zekâtın Vücub Şartları.....	9
1.3.1. Mükellef ile İlgili Şartlar	9
1.3.1.1. Müslüman Olmak	9
1.3.1.2. Akıllı ve Ergen Olmak (Reşit Olmak)	10
1.3.1.3. Hür Olmak	10
1.3.2. Zekâtın Mal Açısından Vücub Şartları	11
1.3.2.1. Tam Mülkiyet	11
1.3.2.2. Nema.....	12
1.3.2.3. Havâic-i Asliyye	13
1.3.2.4. Havelânü'l-Havl:	14
1.3.2.5. Borç Karşılığı Olmama.....	14
1.3.2.6. Nisap	15
1.3.3. Zekâtın Sıhhat Şartları	16
1.3.3.1. Niyet	16
1.3.3.2. Temlik.....	16
1.4. Zekâta Konu Olan Mallar	17
1.4.1. Hayvanların Zekâtı	18
1.4.2. Altın ve Gümüşün Zekâtı.....	20
1.4.3. Zirai Ürünlerin Zekâtı	21

1.4.4. Ticari Malların Zekâtı	22
1.4.4.1. Ticaret Malının Tanımı	22
1.4.4.2. Ticaret Mallarında Zekâtın Farziyatı	23
1.4.4.3. Ticaret Malları ve Zekâtının Şartları	24
1.4.4.4. Ticaret Mallarının Zekâtının Hesaplanması	28
1.4.4.5. Sanayi Tesislerinin Zekâtı	30
1.4.4.6. Gayrimenkul Malların Zekâtı	33
1.4.4.7. Hisse Senetlerinin Zekâtı	36
1.4.5. Paranın Zekâtı	38
1.5. Zekâtın Sarf Yerleri	39
1.5.1. Fakirler	40
1.5.2. Miskinler	40
1.5.3. Zekât Memurları	41
1.5.4. Müellefe-i Kulub	41
1.5.5. Hürriyete Kavuşacak Köleler	42
1.5.6. Borçlular	42
1.5.7. Allah Yolunda Olanlar (Fi Sebilillah)	43
1.5.8. Yolcular	43
2. BÖLÜM: GENEL HATLARIYLA ZEKÂT.....	44
2.1. Zekâtın Hikmeti	44
2.2. Zekâtın Önemi	45
2.2.1. Zekâtın Veren Açısından Önemi	46
2.2.2. Zekâtın Alan Açısından Önemi	47
2.2.3. Zekâtın Toplumsal Açısından Önemi	47
2.3. Zekâtın Eğitici Özellikleri	48
2.4. Psiko- Sosyal Açısından Zekât	49
2.5. Zekâtın Sosyal Hayatla İlişkisi	50
2.6. Zekâtın Yoksulluğa Etkisi	51
2.7. Hz. Peygamber Döneminde Zekât Uygulaması	52
2.8. İslam Ülkelerinde Zekât Uygulaması	53
2.9. Türkiye'nin Zekât Potansiyeli	56
2.10. Vergi ve Zekât İlişkisi	57

2.10.1. Vergi	57
2.10.2. Vergi Çeşitleri.....	58
2.10.2.1. Gelir Vergisi	59
2.10.2.2. Harcama Vergisi.....	59
2.10.2.3. Servet Vergisi	60
2.10.3. İslam Ekonomisinde Vergiler	60
2.10.4. Zekât	61
2.10.5. Vergi ve Zekât	61
2.10.6. Vergi ve Zekâtın Farklılıkları	62
2.10.7. Vergi ve Zekâtın Benzerlikleri	64
3. BÖLÜM: LİTERATÜR, ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE	
BULGULAR	66
3.1. Zekât Literatürü	66
3.2. Araştırma Deseni	71
3.3. Araştırmanın Veri Toplama ve Teknikleri	72
3.4. Araştırmanın Bulguları.....	73
3.4.1. Zekât Bilgi Düzeyi.....	74
3.4.1.1. Zekât Hakkında Bilinenler.....	75
3.4.1.2. Zekât ve Faiz İlişkisi.....	75
3.4.2. Zekâtın Uygulanması.....	77
3.4.2.1. Zekât Hesaplama Yöntemi	78
3.4.2.2. Zekât Konusunda Başvurulan Merciler	79
3.4.3. Zekâtın Etkisi.....	81
3.4.3.1. Zekât Vermenin Mükellefine Katkısı	81
3.4.4. Zekât ve Vergi İlişkisi.....	83
3.4.4.1. Vergi ve Zekât Ödemenin Ekonomik Yansımaları	83
3.4.4.2. Vergi ve Zekât Ödemenin Rekabete Etkisi	85
3.4.4.3. Zekâtın Vergiden Düşürülmesi.....	86
3.4.5. Zekâtın Kurumsallaşması ve Yoksulluğa Etkisi.....	88
3.4.5.1. Zekâtın Kurumsallaşması	88
3.4.5.2. Zekâtın Yoksulluğa Etkisi	90

SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	95
EK	106
ÖZ GEÇMİŞ	107

KISALTMALAR

AAOIFI	: İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu
b.	: Bin, İbn
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
HZ	: Hazreti
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici İş Adamları Derneği
R.A	: Radıyallahü anı
(S.A.V)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
VB:	: Ve benzeri
VS	: Vesaire

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Zekâta Tabi Olan ve Olmayan Varlıklar	18
Tablo 2: Zekât Yükümlüsünün Niyetine Göre Zekât Verme Durumu	35
Tablo 3: Zekât ve Vergi Arasındaki Farklar	64
Tablo 4: Katılımcıların Demografik Bilgileri	73
Tablo 5: Zekât Hakkında Bilgi Almak İçin Başvurulan Merciler	79

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türk Vergi Sistemini Oluşturan Vergilerin Sınıflandırılması	59
Şekil 2: Verilere İlişkin Temalar.....	74
Şekil 3: Zekât Bilgi Düzeyi ile İlgili Temalar.....	74
Şekil 4: Zekâtın Uygulanması ile İlgili Temalar.....	77
Şekil 5: Zekâtın Etkisi ile İlgili Tema	81
Şekil 6: Zekât ve Vergi İlişkisi ile İlgili Tema.....	83
Şekil 7: Zekâtın Kurumsallaşması ve Yoksullukla İlişkisi ile İlgili Temalar	88

ÖZET	
Başlık: Muhafazakâr İş İnsanlarının Zekât Algıları	
Yazar: Büşra GÜL	
Danışman: Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ	
Kabul Tarihi: 05/06/2024	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 106 (ana kısım) + 1 (ek)
Zekât İslam'ın yerine getirilmesini emrettiği ibadetlerden birisidir. Farzı Kur'an ve sünnetle sabittir. Nisap miktarı mala sahip olan her Mü'minin yerine getirmesi gereken zorunlu bir görevdir. Zekâtı diğer ibadetlerden ayıran en önemli husus mali yönünün olmasıdır. Ekonomiye yön vermesidir. Zekâtın en önemli amacı zengin ile yoksul arasındaki dengenin kurulması, gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Ancak nisap miktarına ulaşan malların zekâtı verileceği zaman nasslarda kesin olarak belirtilmemiş malların zekâta tabii olup olmayacağı klasik fıkıhçılar arasında tartışma konusu olmuştur. Özellikle modernleşen dünyamız ile birlikte tedvin döneminde olmayan birçok yeni iş kolları ve sektörü hayatımıza girmiştir. Bu da zekât hesaplanması noktasında birtakım sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, son derece önemli olan zekât ibadetinin dindar ve aynı zamanda muhafazakâr olan iş insanların zekâta olan bakış açılarının ayrıntılı olarak incelenmesi ve araştırılmasıdır. Zekât ibadetinin yerine getirilmesi esnasında yaşanan problemlerin, kişilerin zekât ibadeti hakkında bilgileri, algıları ve zekâta karşı uyumlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Zekât ibadetinin eksiksiz ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin istenmesi, öneminin yeterince kavranıp farkındalığın oluşturulmasının istenmiş olması bu çalışmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Çalışmamızın konusu muhafazakâr iş insanların zekât algılarının ölçülmesidir. Yapmış oldukları ticari faaliyet sonucunda kazançlarının belli bir miktarını zekât olarak veren iş insanların zekât hakkında bilgileri, farkındalıkları, zekât ibadetine karşı düşüncülerinin ölçülmesi ve yaşanan problemler karşısında takındıkları tavırların neler olduğunun tespit edilmesidir. Bunun haricinde vatandaşlık görevi olarak devlete vergi de ödemektedirler. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırma deseni olarak ise olgubilimi yöntem deseni tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak görüşme (mülakat) ve doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ticaret ile uğraşan ve zekât veren muhafazakâr iş insanları olan 12 kişi oluşturmuştur.	
Anahtar Kelimeler: Zekât, Ticaret Malları, Ticari İşletme	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Conservative Business People's Perception of Zakat	
Author of Thesis: Büşra GÜL	
Supervisor: Assoc. Prof. Muhammed Emin DURMUŞ	
Accepted Date: 05/06/2024	Number of Pages: ix (pre text) +106 (main body) + 1 (add)
Zakat is one of the obligatory acts of worship in Islam. Its obligation is fixed by the Qur'an and the Sunnah. It is an obligatory duty that every believer who has the nisab amount of wealth must fulfill. The most important aspect that distinguishes zakat from other acts of worship is its financial aspect. It gives direction to the economy. The most important purpose of zakat is to establish a balance between the rich and the poor and to ensure justice in income distribution. However, it has been a matter of debate among classical jurists whether the goods that have reached the nisab amount should be subject to zakat or not. Especially with our modernizing world, many new business lines and sectors that did not exist during the period of the treatise have entered our lives. When business people who are engaged in trade have some problems when they are going to pay their zakat, they cannot refer to the Qur'an and Sunnah and problems arise. The purpose of this study is to examine and investigate in detail the viewpoints of religious and conservative business people towards zakat. It is aimed to examine the problems experienced during the fulfillment of zakat worship, people's knowledge about zakat worship, their perceptions and their compliance with zakat. The fact that the worship of zakat is desired to be fulfilled completely and correctly, its importance is sufficiently understood and awareness is desired to be created has led to the emergence of this study. The subject of our study is to measure the perceptions of conservative business people about zakat. As a result of their commercial activities, business people who give a certain amount of their earnings as zakat, their knowledge about zakat, their awareness, their thoughts about zakat worship, and their attitudes towards the problems they experience. In addition, they also pay taxes to the state as a civic duty. Qualitative research method was adopted in the study. Phenomenological method design was preferred as the research design. Interview and document analysis were used as data collection tools. The study group of the research consisted of 12 people who are conservative business people who are engaged in trade and who give zakat.	
Keywords: Zakat, Commercial Goods, Commercial Enterprise	

GİRİŞ

Zekât, sınırları Kur'an'ı Kerim ve sünnetle belirlenmiş olan mali bir ibadet olması hasebiyle hem maddi hem de manevi olarak kişinin hal ve hareketlerini disipline eden bir emirdir (Yiğit vd., 2013).

Zekât mali bir ibadet olması yönü ile diğer ibadetlerden ayrılmaktadır. Zekât uygulaması, servetin birkaç elde toplanmasını önlemeye yardımcı olan en önemli dini ve sosyo-ekonomik uygulamalar arasında yer almaktadır. Nisap miktarı mala sahip olan bir bireylerin, üretken varlıklarının veya mallarının bir kısmını ihtiyaç sahibi, yoksul ve kimsesiz kişilerle paylaşması, topluma sosyo-ekonomik açıdan önemli katkılar yapmaktadır. Nitekim zekâtın en temel amacı, zenginlerden fakirlere doğru servet transferi yaparak zengin ve fakir arasındaki mali uçurumu azaltarak toplumsal refaha katkı sağlamaktır. Allah (cc) ...Onların mallarında, dilenme durumunda kalanlar ve yoksullar için bir hak vardır... (Zariyat, 51/19) buyurarak zenginlerin mallarında fakir Müslümanların da bir payının olduğunu hatırlatmakta ve bu payı hak sahiplerine zekât aracılığıyla vermesini istemektedir. Zenginden fakirlere doğru yapılan bu transfer ekonomiyi aktif hale getirir. Üretimi yeniden yapılandırır. Ve malların âtıl halde kalmasını engelleyerek ekonomiye kazandırır. Yatırımların artırılmasına olanak sağlar (Bin-Nashwan vd., 2021). "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın iyilerinden verin....." (El-Bakara, 2/267) ayetinde de Allah (cc) kişinin yapmış olduğu iş neticesinde elde ettiği kazancını paylaşmasını, yardım olarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını istemektedir.

Zekâta konu olan malların bir kısmı Hz. Peygamber (s.a.v)'in döneminde var olan dolayısıyla sünnette kendine yer bulan mallarken diğer bir kısmı ise Kur'an ve sünnette yer almayıp modern dönemde ortaya çıkmış mallardır (Demirel, 2021). İlk tür malların zekâta konu olması ve nisap miktarları hakkında hiç şüphe bulunmamakla beraber modern dönemde ortaya çıkmış, yeni mal türlerinin zekâtının nasıl hesaplanacağı, bu malların nisabının nasıl belirleneceği gibi birtakım soru işaretleri gündeme gelmektedir. Modern çağ ile birlikte hayatımıza giren ticari varlıklar eski dönemlerde bilinmediği için zekâta konu olmamıştır. Bu sebeple bu tür malların zekâtı hakkında bazı tartışmaların yaşanılması kaçınılmaz olmaktadır (Manav & Haçkalı, 2020). Ticaret ile uğraşan küçük veya büyük işletme sahiplerinin zekâtlarını doğru ve eksiksiz bir şekilde verebilmeleri için öncelikle zekât hakkında doğru ve eksiksiz bir bilgiye sahip olmaları

gerekmektedir. Bunun için de birtakım uygulamalar geliştirilmelidir. Kişilerin bilgi ve algı düzeyleri arttıkça zekâta yaklaşımları daha pozitif bir seyir izleyecektir.

Zekât ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında daha çok zekâtın kurumsallaşması, yoksulluğa etkisi, zekâtın mahiyeti gibi zekâtın fıkhi boyutunu ele alan çalışmalar literatürde yerini almaktadır. Ancak bizzat ticaret ile uğraşan iş insanların zekât algısını, bilgisini ve zekât verme noktasında isteklerinin nasıl olduğunu ölçmeye yarayacak pratik bir çalışma çok fazla bulunamamıştır. Türkiye için böyle bir çalışmanın eksikliği hissedildiğinden muhafazakâr iş insanların zekât algılarını ölçmek, zekât ve vergi ödemelerinin kendilerini maddi ve manevi ölçüde ne şekilde etkilediğini ve zekât konusu üzerinde var olan eksiklikleri tespit etmek istenmiştir. Ve bu sorunun giderilmesi için de çözüm önerilerinin bulunması hedeflenmiştir.

Tezimizde ilk olarak klasik fıkhîta zekât meselesinin nasıl ele alındığını anlattıktan sonra çağdaş İslam hukukçularının görüşlerine ve aralarındaki ihtilaflara bakarak bu konular araştırılıp sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra çalışmada farklı meslek kollarında faaliyet gösteren 12 iş insanlarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler Atlas-ti programı vasıtasıyla temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Çalışmamızın konusu modern çağda ticari malların zekâtının hesaplanıp verilmesinin incelenmesi ve aynı zamanda ticari iş karşılığında devlete ödenen verginin kişiye maddi olarak yansıdığı tarafları incelenmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında ticaret ile uğraşan muhafazakâr iş insanların zekât bilgileri, farkındalıkları, devlete ödemiş oldukları vergiye karşı yaklaşımları, zekât kurumu olması dahilinde kuruma olan güvenleri, düşünceleri ve bakış açıları analiz edilmiştir.

Bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi aktarılmıştır. Daha sonra zekâtın tanımı, hükmü ve delilleri, zekâtın vücut şartları, zekâtın sıhhat şartları, zekâtın sarf yerleri ve zekâta konu olan mallar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

İkinci bölümde, zekâtın önemi, hikmeti, sosya- ekonomik hayata etkisi, zekâtın yoksulluğa etkileri, Türkiye’de zekâtın potansiyeli, zekâtı kurumsallaşması ve İslam ülkelerinde zekâtın kurumsallaşmanın ve yoksulluğa etkileri aktarılmış. En son olarak

da zekât ve vergi üzerine incelemeler yapılmıştır, verginin tanımı, Türkiye’deki vergi çeşitleri, vergi ve zekâtın benzemeyen ve benzeyen yönleri aktarılmış daha sonra bu konu üzerine İslam alimlerinin görüşleri anlatılmıştır. Ayrıntılı bir şekilde incelenip, anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, öncelikle zekât literatürü, yapılan çalışmalar incelenip analiz edilmiştir. Ardından da muhafazakâr iş insanları ile yapılan mülakat görüşmelerine ve değerlendirmeye yer verilmiştir. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise çalışmanın bulgular kısmına yer verilmiştir. Katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevaplar neticesinde elde edilen sonuçların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı ticaret ile uğraşan iş insanlarının zekât hakkında bilgilerinin ölçülmesi ve bilgi eksiklerinin giderilmesi, zekât farkındalıklarının oluşması ve ülkemizde zekât verilme oranlarının artırılması üzerine öneriler geliştirmektir. Sanayi Devrimi itibari ile gelişen teknoloji, üretim ve tüketim Hz. Peygamber (s.a.v) ve klasik fıkıh döneminde bulunmayan yeni iş türlerinin doğmasına olanak sağlamıştır. Bu sebeple de birçok iş insanı zekâtını vereceği zaman bazı problemler yaşamakta ve kendi başlarına sorunlarını çözememektedir. Bu çerçevede, iş insanlarının yaptıkları ticari işlem sonucunda ticari mallarının zekâtlarını hangi şekilde verdikleri ve Müslüman oldukları için ödedikleri zekâtın haricinde, bir de yaptıkları iş neticesinde devlete ödemiş oldukları verginin kendilerine maddi anlamda yansımalarını anlamak ve ölçmek için muhafazakâr iş insanları çalışmanın hedef kitlesini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında iş insanları ile yapılan mülakat sonucu birçok veri toplanmış ve analiz edilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Zekât, Kur’an-ı Kerimde defalarca namazla birlikte zikredilmiştir. Zekâtın diğer ibadetlerden farkı ise ayrıca mali bir ibadet niteliği de olmasıdır. Kişinin malındaki kiri arındırıp temizlemekte, yoksulluğu azaltmakta, zenginler ve fakirler arasında köprü kurmakta ve kardeşlik bağını güçlendirmektedir. İslam’da kişinin mal biriktirmesi konusunda herhangi bir mâni bulunmamakta ancak dünya malına düşkünlüğü istememektedir. Malı paylaşmayı ve kazancımızdan da fakir ve yoksullara vermemizi

istemektedir. Ticari malların zekâtı da zekât olarak kabul edilen mallar arasındadır. Ticaret ile uğraşan tüccar ve iş adamların kazancının mallarını zekât olarak vermek zorundadır. Ancak günümüzde birçok insan zekât konusunu gereği gibi bilmemektedir. Türkiye’de zekât konusu çok fazla çalışılsa da daha çok zekâtın fıkhi boyutu ve kurumsallaşması üzerine yoğunlaşmaktadır. Ticaret ile uğraşan iş insanlarının zekât algılarını, bilgilerini ve zekâta bakış açılarını ölçmek üzere yapılan nitel çalışmalar ülkemizde neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu çalışma literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için nitel veri analizi benimsenmiştir. Araştırmanın deseni olarak ise, nitel araştırma desenleri arasından fenomenoloji benimsenmiştir. Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat sisteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu olarak, ticaret ile uğraşan ve zekât veren 12 iş insanı kartopu örnekleme tekniği ile seçilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı

Ticaret ile uğraşan iş insanlarının zekât algısının ölçülmesi üzerine araştırmaları içerecektir. Sanayi Devrimi ile hayatımıza girmeye başlayan ve teknolojinin gelişimi ile birlikte yelpazesi daha da genişleyen yeni iş kollarının zekâtı verilirken yaşanan problemler, sıkıntılar ve kişilerin zekât algılarının analiz edilecektir. Daha önce bu alanda yapılmış olan benzer çalışmalar incelenecektir. Kişilerin bu konu üzerine düşünceleri, farkındalıkları veya yaşadıkları herhangi bir problem araştırılacak ve kişilerle görüşmeler gerçekleştirilecektir.

Araştırmanın Sınırlılığı

Zekât İslam’ın 5 temel şartından biri olduğu için gerekli şartları sağlayan her Müslüman’ın yükümlülüğünü yerine getirmek zorunda olduğu bir ibadettir. Ancak çalışmanın kapsamı ticaret ile uğraşan iş insanları olduğu için sadece iş insanlarının zekât algıları ile sınırlı olacaktır. Ülkemizde ve dünya üzerinde ticaret ile uğraşan 12 muhafazakâr iş insanı ile görüşülecektir. Farklı sektörlerde mesleğini icra eden iş

insanları ile görüşölme hedeflenmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 6’da verilmiştir.

1. BÖLÜM: İSLAM HUKUKUNDA ZEKÂT

1.1. Zekâtın Tanımı

"Zekâ" kökünden gelen zekât (El-Kardavi,1984) sözlükte "artma, arttırma; övgü ve bereket" olarak ifade edilmektedir (Erkal, 2013). Zekât kavramı ayrıca, artıp fazlalaşma (El-Mavsîlî,1998) temiz, saf, büyümek, çoğalmak ve rahmet gibi anlamlara da gelmektedir (Ghazali vd., 2016). Zekâtın bu şekilde isimlendirilmesi, bereket sebebiyle sahip olunan malın çoğalmasından ve ahirette de kişiye sevap olarak verilecek olmasından kaynaklanmaktadır (El-Makdisi, 2015; Serahsi, 2008).

İstılahta zekât; Allah'ın rızasını kazanmak için sahip olunan belli bir servetin yine Allah tarafından belirlenmiş olan kısmını Kur'an'ı Kerimde verilmesi emredilen 8 sınıfa temlik edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Es-Sağircî, 2009; Bilmen, 2012.) Belirli olan malın belirli olan kısmını belirli şahsa verilmesi (El-Mavsîlî,1998) şeklinde de tanımlanmıştır.

Zekât, zengin sayılan Müslüman bir kişinin malından alınıp fakire verilmek üzere ayrılan paydır. Örfte ise verilen bu payın kişinin malından çıkarılması işlemine zekât adı verilmektedir (Erkal, 2013).

Zekât, yaratılmışların Allah'a karşı kulluk görevlerindeki sadakatlerine işaret etmektedir. Bu yönüyle zekâta "sadaka" da denilmektedir (Bilmen, 2012). Bakıldığında her ikisi ayrı kelimeler gibi görünse de aynı şeye isim olarak verilmişlerdir (El-Maverdi, 1976). Kur'an'ı Kerimde: "Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir" (et-Tevbe, 9/103) şeklinde buyurulmaktadır.

Sadaka zekâta göre daha geniş bir kavramdır. Her zekât bir sadakadır. Ancak her sadaka bir zekât değildir (Dumlu, 2008). Sadaka kişinin kendi içinden gelerek, gönlü olarak, karşılığını beklemeden verdiği bir yardım iken zekât ise Allah tarafından bir emir olduğu için mecburi verilen mali ibadettir (Dumlu, 2008; Selçuk & Görmüş, 2019).

Sadaka-ı fıtır; Müslüman ve hür olan bir kişinin temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra elinde var olan nisab miktarı malı vermekle mükelleftir. Fıtır sadakasında; kişi kendi sadakasını verdiği gibi bakmakla yükümlü olduğu herkes için de vermek zorundadır. Verilecek olan sadakanın miktarları şu şekildedir; Buğday ve unu için yarım sa', kuru

hurma ve üzüm için de bir sa' verilmektedir. Ya da bunların kıymetleri cinsinden de verilebilir (El-Mavsılî,1998). Tevbe suresinde geçen 8 sınıf hem zekât için hem de sadaka için geçerli olmaktadır (Dumlu, 2008).

1.2. Zekâtın Hükümü ve Delilleri

Zekât namazdan sonraki en önemli farz ibadettir (Es-Sağircî, 2009). Zekât, tüm peygamberlerin ümmetlerine farz kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda, çok eski zamanlardan beri namaz ve zekâtın tüm peygamberlerin ümmetlerine farz kılındığını ve İslam dininin hiçbir peygamber döneminde bu iki unsurdan yoksun kalmadığını görürüz. Allah Kur'an-ı Kerim'de İbrahim peygamber ve onun soyundan gelen peygamberlerden bahsettikten sonra Enbiya suresi 73. Ayette şöyle buyurur: "Biz onları insanlara önderler yaptık. İnsanlara emrimizle doğru yolu gösterdiler. Onlara iyi işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı, zekâtı vermeyi ilham ettik ve onlar bize ibadet ettiler" (Enbiya,21/73). Hz. Peygamber (sav)'den önceki son peygamber İsa Peygamber'dir. Namaz ve zekât emri ona da Allah tarafından verilmiştir, Meryem Suresi 31.'nde olduğu gibi: "Ve beni nerede olursam olayım mübarek kıldı ve hayatta kaldığım sürece bana namazı ve zekâtı farz kıldı" (Meryem,19/31). Bu, İslam dininin başlangıçtan beri var olduğunu göstermektedir (Hossain, 2012).

Zekât İslam'ın 5 temel esasından bir tanesi olduğu için zekât vermekle yükümlü olan her kişiye farzdır. Abdullah b. Ömer (r.a.) tarafından bizlere nakledilen hadise göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi hacctmek ve Ramazan orucunu tutmak. " (Buhârî, "İman",1-2, 2001).

Zekâtın farz olması sebebi ile zekât vermekle yükümlü olduğu halde zekâtını vermeyen kişilerin günahkâr olacağı, zekâtın farziyetini kabul etmeyen kişilerin ise dinden çıkacağı apaçık bir dille ifade edilmiştir. Çünkü zekâtı kabul etmeyen kişi Allah'ı ve Resulünü yalanlamış, emir ve yasaklarına itaat etmemiş olmaktadır. Ayrıca zekât vermesine hiçbir engel olmamasına rağmen zekâtını zamanında vermeyip geciktiren kişiler ise tahrimen mekruh yani harama yakın bir derecede hoş olmayan davranış olarak kabul görmektedir. (Günay, 2007) Zekâtın ciddiyet ve önemini gösteren hadiselerden birisi ilk halife Hz. Ebu Bekir döneminde yaşanmıştır. Halife Hz. Ebu

Bekir: Allah'a yemin ederim ki namaz ile zekâtı birbirinden ayıranlarla elbette savaşıcağım. Çünkü zekât malın hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki Hz. Peygamber'e (s.a.v) ödemekte oldukları dişi bir keçi yavrusunu vermezlerse, bundan dolayı onlarla savaşıcağım' (Ebu Davud, "Zekât" 1). Şayet kişi bildiği halde inkâr edip vermiyorsa onunla savaşmak vaciptir. Kişi bilmediği için zekâtını vermiyorsa o kişi kafir değil sadece günahkâr olmaktadır (Zuhayli, 2018).

Zekâtın farziyetinin delilleri Kur'an, sünnet ve icma ile sabittir. Zekât Kur'an'ı Kerimde 32 farklı yerde geçmektedir (Es-Sağirci, 2009).

Kendilerine zekât verilmesi gereken muhtaç kimselerin, şer'an zengin sayılmaması, nisap miktarı kadar bir malının olmaması ve ihtiyaç içinde kıvrınması temel zaruri ihtiyaçlarını dahi gideremeyecek durumda olması gerekmektedir (Şentürk, 1966). Kur'an-ı Kerim bu durumu Bakara suresi 273. ayeti kerime de bizlere şöyle aktarmaktadır;

"Kendilerini Allah yoluna adadıklarından seyahat ve ticarete imkân bulamayan yoksullara verin. Yoksulluklarını gizli tuttukları için bilmeyen onları zengin sanır. Kendilerini simalarından tanırsın. Onlar insanlara asla el açmazlar. Hayır için yaptığınız her harcamayı Allah hakkıyla bilmektedir" (el-Bakara, 2/273).

Kur'an'ı Kerimde zekâtın defalarca namazdan hemen sonra zikredilmesi bizlere namaz ve zekâtın arasında kuvvetli bir bağ olmasına ayrıca zekâtın iman ve namazdan sonra İslam'ın üçüncü temel esası olduğuna işaret etmektedir (Beşer, 2016).

"Namazı kılın, zekâtı verin. Önceden kendiniz için ne hayır yaparsanız onu Allah katında bulursunuz. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı eksiksiz görür" (el-Bakara, 2/110).

"Onlar ki, namazı gereği gibi kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcarlar" (Enfal, 8/3).

Zekâtın farziyeti ve verileceği sınıflar Kur'an'ı Kerimde bizlere bildirilmiştir. Ancak zekât verilecek malın hangi miktara ulaşınca (nisap) verileceği bizlere bildirilmemiştir. Nisap miktarlarının belirlenmesi sünnet ile gerçekleşmiştir (Vural, 2006).

Dinimiz bize zenginlerin yoksullara zekât vermesini tavsiye ettiği gibi ayrıca fakirlerin, düşkün ve miskinlerin zekât olarak verilen paradan ihtiyaçları kadarını almalarını, muhtaç olmayan kişilerin, malın kiri sayılan bu paraya yaklaşmamalarını da tavsiye etmiştir. Veren elin her zaman alan elden daha hayırlı ve üstün olduğunu bildirmiştir (Şentürk, 1966).

1.3. Zekâtın Vücub Şartları

Nisabın miktarını artırma özelliğine sahip bir mala, zekâtın vücub sebebi denilmektedir. Kişinin borcunun ve tabii ihtiyaçlarını giderdikten sonra kalan nisap miktarı artırıcı özelliğe sahip bir mala malik olan ve bu sahip olunan malın üzerinden de bir kameri yılın geçmiş olması ile kişi zekât vermekle mükellef olmaktadır (Erkal, 1998).

1.3.1. Mükellef ile İlgili Şartlar

Namaz ve oruç için geçerli olan şartlar zekât için de geçerli olmaktadır (Erkal, 2008). Zekât vermekle yükümlü olan kişilerin Müslüman, hür, akıllı ve ergen olması gerekmektedir. Zekât bir ibadet olduğu için Gayr-i Müslimlere hiçbir zaman farz kılınmamıştır. Onlar için başka yükümlülükler vardır. Aynı şekilde kölelere ve cariyelere aynı zamanda akıl hastası ve çocuklara zekât farz kılınmamıştır (Hamdi, 2020). Diğer ibadetlerin yerine getirilmesi gereken hususlar aynen zekâtta da geçerlidir. Buna ilave olarak zekâtın bir de mali boyutu vardır. Ayrıca zekât, üçüncü kişilerin hak ve hukukunu ilgilendirmektedir.

1.3.1.1. Müslüman Olmak

Zekât, İslam'a has bir ibadet olduğu için iman etmeyen kişilerin zekâtı ödemesi söz konusu değildir (Günay, 2007). İbadet olması hasebiyle de Müslüman olmayan bir kişinin bu ibadeti yerine getirmesi makbul olmamaktadır (Merginani,1983). Ayrıca zekâtın en önemli hususlarından birisi de Müslüman olan kişinin zengin olmaması temel zaruri ihtiyaçlarını anca yerine getirebilen, nisap miktarı bir mala malik olmaması kişinin zekât verme yükümlülüğünü üzerinden kaldırmaktadır. Zekâtın en temel ölçütü zengin kişilerin veriyor oluşudur.

Buhari, Kitabu'z-Zekât hadis kitabında; Abdullah b. Abbas'tan gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v) Muaz b. Cebel'i Yemen'e (vali, kadı ve amil olarak) gönderirken, önce onları tevhide çağırmasını, kabul ederlerse beş vakit namaza ve arkasından zekâta çağırmasını tembihlemiştir (Zebidi, 1978).

Kur'an'ı Kerim'de ayette geçen "zekât veriniz" ilahi buyruğu, inanan erkekler ve inanan kadınları kendisine muhatap almıştır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) zekâtın muhataplarının inanan erkekler ve inanan kadınlar olduğu vurgulanmış. Zekâtın kişinin

üzerine mali bir yükümlülük yükleyen ibadet olduğunu bizlere aktarmıştır (Erkal, 2008).

1.3.1.2. Akıllı ve Ergen Olmak (Reşit Olmak)

Fakihler zekât verecek kişilerin akıllı ve ergen olmaları gerektiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Fakihlerin bir kısmı akıllı ve ergen olmasa dahi nisap miktarı malı olan kişinin zekât vermesi gerektiğini söylerken, bir kısmı ise akıllı ve ergen olmanın zekât için ön şart olduğunu ifade etmektedir. Hanefi Mezhebine göre buluğ çağına gelmemiş bir çocuğun, akli melekeleri yerinde olmayan bir kişinin ve hürriyeti için efendisi ile bir uzlaşma yapan kölelere zekât farz değildir (El-Kuduri, 2018). Hanefilerin bu konuya dair delili şu hadisi şeriftir; “Üç sınıftan mesuliyet kaldırılmıştır; Uyanıncaya kadar uykuda olan kişiden, ergenlik çağına gelinceye kadar çocuktan, akıllanıncaya kadar deliden (Halebi, 2013). Hz. Ali ve İbn Abbas’a göre de akli melekeleri yerinde olmayan ve ergenliğe girmemiş kişiler zekât mükellefi değildir. Bir çocuğa namaz farz olduğu zaman zekât da farz olur şeklinde görüş beyan etmişlerdir (Serahsi, 2011).

Ebu Ubeyd'e göre çocuklar ve deliler zengin olsalar dahi zekât düşmemektedir. Ebu Cafer ve El Şa'bi'ye göre yetimlerin malları zekâta tabi değildir. Ebu Hanife'ye göre ise yetimlerin sadece tarımsal ürünleri zekâta tabidir (Zaim, 1985). İmam Şafii ise tam tersi olarak çocuğun ve akli melekeleri yerinde olmayan kişilerin zekât vermesi gerektiğini dile getirmiştir. (Serahsi, 2011). İmam Şafii'nin delili şu hadisi şeriftir;

"Kim, mal sahibi bir yetime veli olursa, bu malla ticaret yapsın, malı zekâtın yiyip bitirmesine terk etmesin" (Tirmizi, “Zekât”, 15).

Yusuf El-Kardavi'ye göre kişinin kısıtlı olması ya da küçük olması üzerindeki zekât verme yükümlülüğümü ortadan kaldırmaz, velisi tarafından kişinin nisap miktarı malı hesaplanıp ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerekmektedir (El-Kardavi, 1984).

1.3.1.3. Hür Olmak

Kişinin malın tasarruf hakkına sahip olması, bağlı bulunmuş olduğu devletçe kişinin kendi malını harcamadaki hakkının kısıtlanmamış olması gerekmektedir. Kişi şayet kazanıp elde ettiği malı tasarruf edebilme hakkına sahip değilse zekât vermek o kişiye farz değildir (Yavuz, 1972).

Bu konu üzerine 3 farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş sahiplerine göre köleler zekât vermekle yükümlü değildirler. Diğer görüş sahiplerine göre kölenin sahip olmuş olduğu mala zekât düşer. Ancak bu zekâtı vermekle yükümlü olan kişi kendisi değil efendisidir. Son görüş ise kölenin sahip olduğu mal için zekât yükümlüsü olduğu ve kendisinin ödemesi gerektiğidir (İbn Rüşd, 1991). İmam Ebu Hanife'ye göre zekât, kölelere farz kılınmamıştır. Bu durumun sebebi ise kölenin kendisi gibi elindeki her şeyin de efendisine ait olmasıdır. Cumhura göre kölenin sahip olduğu şeyden dolayı sahibinin kölesi adına zekât vermesi gerekmektedir. Çünkü köleye sahip olan kişi aynı zamanda kölenin malına da sahip olmaktadır. Bu durumda da zekât verme zorunluluğu bulunmaktadır (Zuhayli, 2018).

1.3.2. Zekâtın Mal açısından Vücub Şartları

Daha önceden de belirtildiği gibi kişiyi zekât yükümlüsü yapan şey, kişinin sahip olduğu belli miktardaki servetidir. Kur'an zekâta tabii olan mallara ait bilgileri genel hatları ile bize vermektedir. Ancak bu mallara ait herhangi bir detay olan belirli şart ve koşullara değinmemektedir (Karaman vd., 2019). Konu ile ilgili ayeti kerimeler şunlardır;

"Onlar, mallarında; isteyenler ve (isteyemeyip) mahrum kalanlar için belli bir hak bulunan kimselerdir" (Mearic, 70/24).

"Yardım isteyenlere ve yoksullara mallarından belli bir pay ayırırlardı" (Zariyat, 51/19).

Hz. Peygamber (s.a.v) zekâtın konusu olan malların belirli nitelikleri bünyesinde barındırması gerektiğini, konu ile alakalı olan her türlü bilgiyi bizlere aktarmıştır (Maçin, 2014).

1.3.2.1. Tam Mülkiyet

Tam mülkiyet, malın bizzat malikinin sahipliğinde bulunmasını yani başka bir kişi ile herhangi bir bağının bulunmamasını ifade eder. Bir malın tam mülkiyetine sahip kişi bu mal üzerinde dilediği gibi tasarruf eder. Malın bütün faydalarından yararlanır (Özek vd., 1984). Bir başkasının tam mülkiyete konu olan mal üzerinde herhangi bir hakkı bulunmamaktadır. Buna ilaveten bir mala tam malik olmak ilgili malın, sahibinin elinin altında olması yani malını kaybetmiş ya da çaldırılmış olmaması anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla elinde bulunduğu halde tasarruf etme yetkisi bulunmayan bir mala zekât düşmemektedir. Bu durum kölenin elindeki malın hükmüne benzetilmektedir.

Hanefi mezhebine göre; bir mala zekât düşmesi için o malın tam mülkiyetine sahip olunması gerekmektedir. Buradan hareketle vakfedilen herhangi mala zekât verilmez. Çünkü bu mallarda kişinin mülkiyeti bulunamamaktadır. Örneğin sahibi olmayan bir araziden elde edilen ürünlere de zekât düşmemektedir (Zuhayli, 2018). Rehin alan kişinin elindeki mala zekât farz değildir. Bu mal kişinin borcuna karşılıktır. Borçlunun elindeki borca karşılık bir mal varsa bu mala karşı zekât vermekle yükümlü değildir. Bu mala karşı zilyetliği vardır. Ancak mala sahip değildir. Fakat yeni satın alınmış ama daha teslim edilmemiş mallar için nisap gerçekleşir. Bu sebeple zekât verilmesi gerekmektedir (Döndüren, 1991).

1.3.2.2. Nema

Kişinin malından alınan zekâtının artan yani nemalanan veya nemalanma imkanının olması gerekmektedir. Günümüz modern dünyasının anlayışına göre nema, bir malın kişinin kendisine kar ve fayda sağlamasıdır (Özek vd., 1984). Nema kelime anlamı ile çoğalmak, artmak anlamına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak zekâta tâbi malın büyüyen bir mal olması veya sayılmasını ifade eder. Bu özellikleri bünyesinde taşıyan mallara da nami mal denir (Erkal, 2013). Ticaret malları ve hayvanlar hakiki yani fiilen nemadır. Duran bir varlık olan altın, gümüş, nakit para veya kıymetli eşyalar potansiyel olarak artmakta ve çoğalmaktadır. Bu mallar fiilen nami olmasalar da hükmen nami kabul edilirler. Zekâta tabidirler (Özek, 1987).

Bir malın ticaret veya tarımı yapılarak artması gerçek bir büyümedir. Bu sebeple ticaretini yapmak için bulundurulanan mallardan ve hayvanlardan zekât alınmaktadır. Ancak ticaret için bulundurulmayan kıymetli taşlara, eşyalara veya hayvanlara zekât düşmez (Zuhayli, 2018).

Zekâtın temel gayelerinden birisi de sahip olunan malın artma özelliğinin olması ve temel zaruri ihtiyaçların dışındaki mallarda bu özelliğin aranmasıdır. Kişinin içerisinde oturduğu evi ya da giysisi, günlük kullanım eşyaları nema kategorisine girmemektedir. Bunun haricindeki sahip olunan mallar üreme, çoğalma, artma özelliğine sahip olmalıdır.

1.3.2.3. Havâic-i Asliyye

Zekât kişinin temel ihtiyaçları için sahip olduğu maldan farz değildir. İslam kişinin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu ailesinin temel zaruri ihtiyaçlarını karşılamasını öncelemiştir. Bu temel ihtiyaçlar kişinin barınması, yemesi, içmesi ve giyinmesi gibi temel şeylerden ibarettir. Şayet kişi bu temel ihtiyaçları karşılayamayacak durumda ise zekât veren değil zekât alan konumunda olmaktadır. Zekâtın farz olma şartlarından birisi zengin olmaktır. Kişinin kar elde etmek için değil de sadece barınma için kullandığı evi temel ihtiyaç sayılmaktadır. Çünkü bu mal da büyüme söz konusu değildir. Aynı şekilde zanaatkarların işi sebebi ile kullanmış olduğu malzemeleri de temel ihtiyaç sayılmış olup zekât verilmemektedir (Ebu Zehra & Şekerci, 1978). Bir kişiye zengin diyebilmemizin ölçütü zorunlu gereksinimi giderdikten sonra elde kalan malın nisap oranını aşmasıdır. Şayet kişi zengin değilse temel ihtiyacını verirken istemeden gönül rızası olmadan verecektir. Hz. Peygamber (s.a.v) bu konu ile ilgili bizlere şöyle buyurmuştur; ‘Gönül hoşnutluğu ile mallarınızın zekâtını veriniz’ (El-Kardavi, 1984) eğer bu şekilde verilmezse ne zekât alan ne de zekâtını veren bir hayır göremeyecektir.

Kur’an-ı Kerimden şu ayeti kerime delil olarak gösterilmektedir “...iyilik yolunda ne harcayacaklarını sana sorarlar, de ki: “ihtiyaçtan fazlasını...” (el-Bakara, 2/ 219) buradaki ihtiyaç fazlasını İbni Abbas ailedeki yaşayan kişilerin sahip olmuş olduğu ihtiyaçlarının fazlası olarak tefsir etmiştir (Dumlu, 2001).

Temel ihtiyaçlardan kastedilen şey kişinin yaşamını ve özgürlüğünü korumak için gerek duyduğu ihtiyaçlardır. Zaman ilerledikçe ve çevre değiştikçe insanların ihtiyaçları değişebilmektedir. Kişinin her canının istediği şey zaruri bir ihtiyaç kapsamına girmemektedir. Modern dünyamızda şu an temel ihtiyaç kapsamına giren eşyalar daha önceki dönemlerde lüks eşyalar sayılmıştır. Yahut bu tür eşyaların hiçbir surette ihtiyaç olmadığı ve bilinmediği için temel ihtiyaç kategorisine girmemiştir. Bu sebeple modern çağımızda hangi malların temel ihtiyaç olup olmadığının belirlenmesi için içtihat verebilecek yetkinlikteki kişilerin bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır (Erkal, 1998).

1.3.2.4. Havelânü'l-Havl:

Nisaba ulaşan malın üzerinden bir kameri yılın geçmesi zekâtın şartlarından bir tanesidir. Eğer nisaba ulaşan malın üzerinden bir kameri yıl geçmemişse zekâta tabii değildir. Bunun temel dayanağı şu hadisi şeriftir (İmam Malik, 1994).

Üzerinde bir kameri yıl geçmedikçe, o malda zekât yoktur (İbn-i Mace, “Zekât”, 5).

Bu hadisin lafzı genel anlamda ele alınmamıştır; çünkü zekâta tabii mallar beş sınıftır:

- 1) Kırlarda otlayan hayvanlar
- 2) Para
- 3) Ticaret mallarının kıymeti

Bu 3 sınıf için yıllanma şartının esası geçerli iken, tarım ürünleri ve yeraltı kaynakları için senenin geçmesine bakılmamaktadır. Çünkü ilk gruptaki 3 sınıfın zekâta tabii olabilmesi için belli bir zamana ihtiyaç vardır. Burada söz konusu olan şey nema ve artışın gerçekleşmesidir (El-Makdisi, 2015). Toprak ürünlerinin zekâtı hasat yapıldığı an ödendiği için böyle bir yıllanma şartı aranmamaktadır. Toprak ürünlerinden zekât, senede kaç kere ürün alınırsa o kadar verilir. Yani bir araziden bir senede iki kere mahsul alan kişi iki kere zekât verir (Zararsız & Gürbüz, 2019).

Hanefi Mezhebine göre, yılın başında ve sonunda nisap miktarı kadar olması şarttır. Yıl içerisinde nisap miktarından az olsun ya da olmasın hiçbir şey fark etmez hüküm aynen geçerlidir. Örneğin mal yıl içerisinde nisap miktarından daha az oldu. Ancak yılın sonunda eski miktarına ulaştı, yılın içerisindeki değişimler durumu değiştirmez buradaki temel en önemli husus yılın başında ve sonunda sahip olunan malın nisabının tam olmasıdır (Zuhayli, 2018).

1.3.2.5. Borç Karşılığı Olmama

Kişinin zekât verebilme şartlarından bir tanesi de borçlu bulunmamasıdır. Kişi eğer borçlu ise asli ihtiyaçlarını giderebilecek durumda sayılacağından zekât vermekle yükümlü olmamaktadır. Zekât verecek kişinin hangi amaçla olursa olsun borcunun bulunmaması gerekir. Zekât borcu zekât verilmesine mâni olmaktadır. Örneğin bir kişi nisap miktarı mala sahip olmasına rağmen geçen senenin zekâtı üzerine borç olup o borcu ödese ve ödedikten sonra bu yılın malı da nisap miktarından az olmuş olsa kişiye bu senenin zekâtı farz sayılmamaktadır (Halebi, 2013). Borç karşılığı malını elinde bulunduran kişinin zekâtını vermede herhangi bir engeli olup olmadığı konusunda

ihtilaf çıkmıştır. Birçok alimlerimize göre kişi borcunu ödedikten sonra elinde kalmış olduğu malı nisap miktarından az ise kişinin zekât yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır. Bu konu üzerinde ihtilafın çıkma sebebi kişinin malına kesin olarak sahip olup olmadığıdır (Dalgın, 2004).

Hanefi mezhebine göre zirai ürünleri bu şartın dışında tutulmuştur. Yani sahibinin borçlu olması zekât vermesine mâni olmamaktadır. İmam Malik'e göre de borç sadece paranın zekâtı için mâni olmaktadır. Ancak kişinin borcunu ödemeyi karşılayacak herhangi bir malının olmaması gerekmektedir (İbn Rüşd, 1991).

1.3.2.6. Nisap

Varlıklar nisap olarak bilinen belirli bir eşiğe ulaştığında zekât ödenmelidir. Teknik olarak nisap, genellikle zekât mükelleflerinin temel ihtiyaçlarını aşan, zekâta tabi varlıkların asgari miktarı veya değeridir (Kasri, 2014). İslam dininde zengin sayılmanın sınırını, ölçütünü nisap miktarı belirtmektedir. Bakıldığında nisap miktarı asgari sınırı gösterir. Bu sınırın altında kalan kişiler zengin sayılmazken sınırı geçenlerin zengin sayılacağını ölçütünü bize vermiştir. Kişinin oturduğu evi, arabası, temel yiyeceği ve giyeceği, ilim kitapları hepsi zaruri ihtiyaç sayıldığı için nisaba katılması söz konusu değildir (Tabakoğlu, 2015). Temel zaruri ihtiyaçlarının haricinde bir kişi herhangi türdeki bir miktar malı nisap miktarını geçmiş ise de o kişiye zekât verilmemektedir. Çünkü kişinin zengin bir kişi olarak tanımlanabilmesi için gerekli olan koşul nisaptır (Acar, 2017). İslam dini gelişmekte olan bütün mallara zekâtı şart koşmamıştır (El-Kardavi, 1984). Nisap miktarı İslam dininin belirli bir kesinlik ve ölçü koyduğu miktardır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisi sınırların neler olduğunu söylemiştir. Hangi miktarlar aşılırsa zekât verilmesi gerektiğini de hadislerle açıklamıştır. Altın için yirmi miskal (80gr), gümüş için iki yüz dirhem (595gr), koyun ile keçi için kırk, sığır ile mandanın otuz iken devenin ise nisap miktarı 5, toprak ürünlerinde ise 5 vesk (653kg) olarak belirlenmiştir bu miktarları geçen kişiler zekâtlarını vermek zorundadır (Bilmen, 2012). Toprak mahsulleri, meyve ve madenlerin dışında kalan zekât mallarında nisap miktarına ulaşmasını temel bir şart koşmak İslam alimlerimizin ortak görüşüdür. Büyük İmam Ebu Hanife'ye göre topraktan çıkarılan her türlü mahsulden az veya çok olsun fark etmeksizin öşrünün verilmesi gerekmektedir. Ancak çoğunluğun görüşüne bakıldığında ise, ister topraktan çıkarılan mallar olsun ister diğer mallarda olsun kişinin

zekât verebilmesi için nisap miktarına ulaşması yani nisabın şart olması gerekmektedir (Özek vd., 1984).

Nisap miktarının şart olmasının sebebi şudur; gelir kesimi düşük olan fakir diye adlandırılan insanlara yardım etmesi için zengin müminlerden alınan bir vergidir. Bu verginin yani zekâtın günümüzdeki vergilerden bir farkı vardır, yardım edebilecek birisinden alınmasıdır. Yardıma muhtaç olan birisinden vergi almak oldukça saçma bir durum olacaktır. Maddi gücü yetmeyenden zekât alınmamaktadır (El-Kardavi, 1984).

Zekât verilecek mallara bakıldığında şu şekilde sayılır; Altın, gümüş, ticaret malları, hayvanlar, zirai ürünler bu tür mallara sahip olan kişiler belirlenen nisap miktarını aşarsa %2.5'ini zekât olarak vermek zorundadır.

1.3.3. Zekâtın Sıhhat Şartları

1.3.3.1. Niyet

Kişi her ibadette olduğu gibi zekât verirken de niyet etmek zorundadır. Kişi dili ile söylemeden kalbinden geçirip niyet ederse kabul olmaktadır (Es-Sağircî, 2009).

Nisap miktarı mala ulaşan ve üzerinden de bir kameri yıl geçince zekât verme zorunluluğu olan mükellefin ya verdiği an ya da daha sonra vermek için ayırmış olduğu miktar için niyet etmek zorundadır. Şayet kişi niyetini etmeden muhtaç insanlara nakdi ya da aynı yardımda bulunup ihtiyaçlarını giderirse zekât yükümlüsü olan bu kişi bu farzını yerine getirmiş sayılmaz sadece sadaka yapmış olarak değerlendirilir (Dalgın, 2004).

1.3.3.2. Temlik

Zekâtın en önemli şartlarından bir tanesi de temliktir. Temlik; zekât verilecek olan kişiye malın veya paranın bizzat eline verilmesine veyahut da direkt mülkiyetine geçirilmesine verilen addır. Verilen zekât fakir kişinin bizzat kendisi, vasisi veya çocuğun velisi tarafından alınmalıdır. Şayet bu kişilerin kendisi almazsa zekât şartı sağlanmamış olur (Günay, 2007). Hanefî mezhebine göre cami, yol, köprü ve çeşme yapımını üstlenen herhangi bir hayır kurum ve kuruluşuna zekât verilmemektedir. Hatta bu zekât için verilen para ile ölen insanlara kefen alınamamakta ve ölen şahısların borçları hiçbir surette ödenememektedir. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz durumlar gerçekleşirse zekât kişilerin mülkiyetine geçmediği için temlik gerçekleşmez ve temlik

gerçekleşmediği için de zekât yerine getirilememektedir. O sebeple zekât fakir ve muhtaç insanlara yapılmalıdır (Erkal, 2008). Yani zekât vermekle mükellef olan kişiyi üzerindeki bu borçtan kurtaracak şey verilecek olan zekâtın teslimidir. Bunu kişi isterse bizzat kendi eli ile verebilir isterse de güvenilir bir kişi tarafından ya da günümüz teknolojik sistemi olan havale ve eft şeklinde muhtaç kişilere ulaştırabilir (Yavuz, 1992).

1.4. Zekâta Konu Olan Mallar

Günümüzde hala zekât konusundaki tartışmaların ana kaynağı zekâta tabii olacak malların hangileri olduğu ve bu malların ne miktarda zekâta tâbi olacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tartışmaların en temeldeki sebebi, zenginlik ölçütü sayılan malların zaman ve döneme göre öneminin ve kıymetinin değişmesine bağlı olarak ortak bir karara varılamamıştır. Bir dönem içerisinde o mal zenginlik ölçütü olarak görülürken daha da ileri bir dönem de aynı mal lüks mal değil temel ihtiyaç malları arasına dahil edilebilir. Ya da ekonomik durumları birbirinden farklı olan toplumlar arasında da değişiklik gösterebilir. Bu sebeple de nihai bir karar verilememektedir (Erkal, 2008). Mal kelimesinin sözlük anlamına baktığımızda bir kişinin yararlanmak ve maliki olmak için istek duyduğu (Yiğit vd., 2013) ve ayrıca kişinin maddi anlamda kendini iyi hissedeceği derecede zenginleşmesi ve her türlü (maddi-manevi) ihtiyacını karşılayabilmesini sağlayan eşyaya denilmektedir (Balta, 2019).

Kur'an-ı Kerimde zekâtın farz olduğu kesin bir dille ifade edilmiştir. Zekâta konu olan malların hangileri olduğu ve ne oranda verileceği üzerinde kesin bir ifade olmamasına rağmen bazı mallar hakkında ise Kur'an-ı Kerim bizlere net bir bilgi vermektedir. Tevbe ve En'am suresinde hangi malların zekâta tabii olunacağı konusunda Allah'ı Teala bizlere bilgi vermektedir; Tevbe 34-35. Ayeti kerimede altın-gümüşün zekâta tabii olan mallar olduğunu En'am 141. Ayeti kerimede ise hurma, zeytin gibi ekinden bahsetmekte topraktan gelen mahsullerin zekâta tabii olduğu bizlere kur 'ani dayanak olmaktadır (Terzi, 2019).

Ulema tarafından zekât verilmesi gereken mallar arasında bir kısmı için görüş birliği sağlanmasına rağmen bir kısmı için ise ihtilaf etmişlerdir. Görüş birliği etmiş oldukları mallar; süs için olmayan altın ve gümüş, hayvanların içerisinde deve, sığır, koyun ve keçi, toprak mahsullerinden buğday ve arpa meyve içerisinde hurma ile kuru üzüm

şeklindedir (İbn Rüşd, 1991). Hanefi mezhebine göre mal tanımı şöyledir; İnsanoğlunun doğası gereği hem meylettiği hem de ileri dönmelerde herhangi bir şekilde ihtiyaç olması durumunda kullanabilmesi için biriktirdiği şeylerdir. İmam Ebu Hanife'ye göre bir mal iktisadi değere sahip ise zekâta tabii olması gerekir. Bu mallar 2 vasfı taşımak zorundadır. Bunlardan ilki bir malın elle tutulur olması ve onun korunması, ikincisi ise adeten o maldan yararlanma vasfının bulunuyor olmasıdır (Dumlu, 2001). Klasik eserlerimiz de zekâta konu olan mallar hayvanlar, altın ve gümüş, ticaret malları, madenler ve defineler, zirai ürünler yer alıyorken günümüz modern çağda teknoloji ve ekonominin gelişip ilerlemesi ile ilave yeni zekâta konu olacak mallar ortaya çıkmıştır. Bunlar ise; paralar, sanayi malları, gayrimenkul ve hisse senedi ile tahviller şeklindedir (Günay, 2007).

Zekâta Tabi Varlıklar	Zekâta Tabi Olmayan Varlıklar
- Altın - Gümüş	Ücretler, maaşlar ve serbest meslek Kazançları (bir kameri yıl elde var olursa o zaman zekâtı verilir)
- Para - Ticari Mallar	- Hayır amacı için verilmiş vakıf malı - Sınai teçhizatlar, bina ve her türlü aletler
- Besi Hayvanları - Zirai Ürünler	Üretim için kullanılan ve kişiye gelir sağlayan ve kiraya verilen mallar (Fakat bu mal varlıklarından elde edilen gelirler bir kameri yıl elde tutulursa o zaman zekâtı verilir)

Tablo 1: Zekâta Tabi Olan ve Olmayan Varlıklar

Kaynak: (Yatbaz, 2022).

1.4.1. Hayvanların Zekâtı

Allah birden fazla canlı türü yaratmıştır. İnsanoğlunu eşrefi mahlukat yani yaratılmışların en şerefli olarak yaratmıştır. Birçok yarattıklarını da insanoğlunun

hizmetine sunmuştur. Allah birden fazla da hayvan ve türevlerini yaratmıştır. Bu türlerin birçoğundan insanoğlunun beslenme, binek vs. olarak faydalanması için kullarına özel bağışladığını Kur'an'ın belli ayetlerinde zikretmiştir. Nahl Suresi 6. Ayette: “Hayvanları da O yaratmıştır. Onlarda sizin için elbise yapıp ısınmanızı sağlayan deri, yün, kıl gibi şeyler ve daha başka pek çok faydalar vardır. Ayrıca onların bir kısmının da etlerini ve ürettikleri yiyecekleri yersiniz.”

Nahl Sûresi 66. Ayette ise insanlar için sağmal hayvanlarda ibretler bulunduğu ifade edilerek bunların bir sanat harikası olduğu şöyle beyan buyrulmaktadır: “Muhakkak sizin için sağmal hayvanlarda bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fişkı ile kan arasından (gelen), içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.” (Yiğit vd., 2013).

Toplam 6 cins hayvan vardır. Ehil hayvan kategorisine giren bunlar deve, sığır, manda, at koyun ve keçi cinsindedir. Bu hayvanların zekâta tabii olabilmesi için belli bir şarta ihtiyaç vardır. Şayet bu 6 cins hayvanlardan süt elde etmek, hayvanların üreyip çoğalmaları ve semizletmek için hayvanlar bir yıl içerisinde yılın yarısından fazlasında meralarda otlayıp gezerlerse bunlara “saime” adı verilir. Saime hayvanları da zekâta tabii olmuş olur. Ancak yılın 6 ayı ve daha az bir süre otlatılan etinden ve sütünden faydalanmak için bakılan hayvanlar saime hayvan grubuna dahil olmadığı için zekâta tabii değildir. Binek hayvanı olarak kullanılan ve yük taşımaları için belli bir süre meralarda otlatılan hayvanlardan da zekât alınmamaktadır (Bilmen, 2012). Hz. Peygamber (s.a.v) 'in bir Müslümanın sahibi olduğu atları ve köleleri için ödemesi gereken zekâtı yoktur. Şeklinde hadisi şerifi vardır. Yalnız buradaki dikkat edilmesi gereken husus şudur. Kölenin kişinin hizmetini görmesi sebebi ile bulunması ve atını da binmek, yük taşımak için beslemesi gerekmektedir. İmam Ebu Hanife'ye göre meralarda otlatılıp damızlık olarak bulundurulmuş atlar için zekât verilmesi gerekmektedir (El-Askalani, 2018). Ve ayrıca ticaret yapmak maksadı ile elde bulundurulmuş ve üreyip çoğalmaları için bakılan atlar zekâta tabii olmaktadır (Yiğit vd., 2013).

1.4.2. Altın ve Gümüşün Zekâtı

Hz. Peygamber dönemi ve onu takip eden Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer İslam devletlerinde altın, gümüş o dönemler içerisinde tedavülde olan kullanılan paralardı (Erkal, 2008).

Altın ve gümüşün zekâtı Kur'an, icma ve sünnetle sabit olup hem miktarı hem de ne zaman verileceği konusundaki her husus bilinmektedir.

"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağ/anacağı gün (onlara denilir ki): İşte bu, kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yağmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!" (Et-Tevbe, 9/35).

Altın ve gümüş, hangi sebeple olursa olsun örneğin kişinin temel ihtiyacını gidermek için niyet edilip alınmış dahi olsa şayet nisap miktarına ulaşmış ise üzerinden bir yıl geçince zekâta tabii olmaktadır (Bilmen, 2012). Gümüş için belirlenen nisap miktarı 200 dirhemdir. (561 gram) Eğer bu miktarın altında olursa gümüş zekâta tabii değildir. 20 dirhem gümüş miktarına sahip olan kişi 5 dirhem zekât düşmektedir. Altın için belirlenen miktar ise 20 miskaldır. (80,18 gram) Bu miktarın altında kalan da gümüşteki gibi zekâta tabii olmamaktadır. 20 miskal altına sahip olan bir kişiye yarım miskal zekât düşmektedir (Merginani,1983). Bu verilen nisap miktarları bizlere Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından hadislerle bildirilmiştir.

Ebu Hanife'ye göre nisap miktarı 200 dirhemi aşan gümüş için 40 dirhem de 1 dirhem kişiye zekât olarak vermesi farz olmaktadır. Altın için ise Ebu Hanife'nin görüşü şu yöndedir; 20 miskalin üzerinde mala sahip olan bir kişi 4 dinar kadar bir artış olmadığı sürece bu artan miktardan ekstra bir zekâta tabii tutulmamaktadır. Ancak 4 dinara ulaşırsa vermesi gereken zekât miktarı 2 kırat olmaktadır (Serahsi, 2011).

Hanefi Mezhebine göre bilezik, kolye vb. kadınların süs eşyaları nisap miktarına ulaşıncaya ve üzerinden bir yıl geçince zekâta tabii olmaktadır. Diğer mezhep imamlarımıza göre ise, kadının süs eşyası olan altın veya gümüşler zekâta tabii olmamaktadır.

Altın ve gümüşün zekâta tabii olabilmesi için yukarıda belirtilen miktarların ağırlığınca olması gerekir. Örneğin bir kişi süs veya ziynet eşyası olarak kullandığı bir altını ya da gümüşü olduğunda nisap miktarı olarak bakıldığında yukarıda belirtileninkinden az

ancak parasal değeri bakımından ise nisap miktarında olmuş olsa dahi zekâta tabii olmamaktadır (Şentürk & Yazıcı, 2018).

Günümüzde tedavül aracı olarak kullandığımız madeni ve kâğıt paraların zekâtını verirken nisap miktarı olarak altın ve gümüşün nisabına uyulmaktadır. Günümüz şartlarında nisap miktarı olarak altın esas alınmaktadır. Bir kişi kazancından asli ihtiyaçlarını veya herhangi bir borcu varsa borç miktarını düşükten sonra elde kalan tutarı nisap miktarına ulaşıyorsa zekât vermekle yükümlü hale gelmiş oluyor. Bu oran aynı altındaki gibi 1/40 yani %2,5 değerindedir. Ve altında olduğu gibi nisap miktarı mala ulaştıktan sonra üzerinden bir yıl geçme esası vardır (Günay, 2007).

1.4.3. Zirai Ürünlerin Zekâtı

Allah'ı Teala insanoğlunun dünya hayatını devam ettirebilmesi için birçok nimetler yaratmış ve insanların hizmetine sunmuştur. Bunlardan birisi de konumuz gereği açıklayacağımız topraktır. İnsan toprak arazisini işleyip ekip biçmekle bir sürü nimetler elde edip hem beslenme hem de elde ettiği ürünlerden geçimini sağlamaktadır. Elde etmiş olduğu ürünleri hasat edip, kar edince de belli bir miktarın üzerinde gelir elde ettiği zaman inancımız gereği zekâtını vermekle mesuldür.

Zirai ürünlerin zekâtı Kur'an ve sünnetle sabittir. Hangi oranlarda verileceği Hz. Peygamber (s.a.v) hadisleri ile belirlidir.

'Hasat günü ürünlerinin hakkını, zekâtını verin' (En'am, 6/141) buyrulmaktadır.

Sünnette ise "Yağmur suyu veya kaynak suyu ile sulanan veya kendiliğinden sulu olan toprakların ürünlerinden onda bir, hayvanlar veya taşıma su ile sulanan topraklardan yirmide bir zekât vermek gerekir."

"Nehirler ve yağmur sularının suladığı topraklardan öşür (onda bir) hayvan gücünün yardımıyla veya taşıma suyu ile sulanan topraklardan yirmide bir zekât vermek gerekir" (Buhârî, "Zekât" 55). Şeklinde belirtilmiştir.

Öşür kelime anlamı olarak onda bir demektir. Öşür tarım ürünlerinin elde edilmesi ile verilmesi gereken bir zekâttır (Aydın, 2018). Diğer zekâtlarda olduğu gibi nisap şartı aranmaktadır. Nisap şartının gerekli olduğunu gösteren delil ise Hz. Peygamberin (s.a.v) şu hadisidir; "5 veskten az üründe, 5 ükiyyeden az gümüş parada ve 5 deveden az malda zekât yoktur"(Buhârî, "Zekât" 56).

Allah’u Teala her işte olduğu gibi burada da çok adaletli davranmaktadır. Kişinin mahsulünü elde etmede çekmiş olduğu sıkıntı ve zorlukların derecesine göre zekât oranını belirlemiştir. İnsanın emek ve enerji harcayarak elde ettiği ve kişinin kendisinin sulamadığı Allah tarafından yağmur ve nehir suları ile sulanan ekin ve meyvelerde ürünlerin onda birini farz kılmıştır. Kişi kendi mahsullerini yetiştirmek için çok daha fazla efor sarfettiğinde yani kişi arazisindeki mahsulünü yetiştirmek için kendi suladığı zaman aynı mahsullerde beşte birini farz kılmıştır (En-Nedvi, 1991). Hz. Peygamber (s.a.v) hadisinde buğday, arpa, üzüm ve hurmadan zekât alınması gerektiğini belirtmiştir. Bazı alimlerimiz ise dört üründen başka mahsul ve baklagilleri de eklemişlerdir.

İmam Ebû Hanife toprak ürünlerinin zekâtı için nisap şartının gerek olmadığını ve elde edilen ürünlerin üzerinden bir yıl geçme gibi bir koşulun da olmadığını, ürünün ne kadar hasat verdiğine bakmadan mahsul alınınca zekâta tabi olacağını ve onda bir oranında zekâtının alınacağını söylemektedir (Halebi, 2013). Delil olarak da şu ayeti almaktadır; “Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın” (el-Bakara,2/267) ancak bütün alimlerimiz aynı fikre sahip değildir. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf ise meyve ve zirai ürünlerden zekât alabilmek için belli bir miktarın üzerinde olması gerektiğini söylemiştir. Bu miktarda 5 vesk yani 653 kg’dır. Bu konuya delil olarak Hz. Peygamber (s.a.v)’in 5 veskten az olan üründen zekâtın alınamayacağını bildirdiği hadisi şerifi almaktadırlar. (Yiğit vd., 2013).

1.4.4. Ticaret Mallarının Zekâtı

1.4.4.1. Ticaret Malının Tanımı

İlk olarak ticaret kelimesinin anlamına baktığımızda Lisânü’l-‘Arab’ta ticaretin alıp ve satmak anlamında olduğunu görmekteyiz (İbnu Manzûr, 1968). İbn Abidin ise ticaret işleminden kastın herhangi bir malın satın alınması onun kiraya verilmesi veya ödünç alıp borçlanma şekliyle mala karşılık mal kazanmak olarak tanımlamıştır (İbn-i Abidin, 1982). Yani tanımlardan da anlaşılacağı üzere ticaretteki temel amaç kazanç elde etmektir.

Mecelleye baktığımızda [Urûz] “ayn”ın fethi ve “râ”nın sükûnuyla ve “karz” vezninde [arazın cem’i olup] 1- [nukûd ve], 2- [hayvanattan ve] 3- [mekîlât ve], 4-

[mevzûnâttan], 5- akârdan yani bu şeyden [başka olan metâ' ve kumaş], masa, sandalye, kitâb, elbise, yorgan, yatak [ve emsâli şeylerdir.] (Haydar Efendi, 2017) şeklinde ifade edilmektedir.

Bir başka eserde ise şu şekilde tanımlanmıştır;

Uruz "Araz"ın çoğuludur. Altın-gümüş ve nakit paranın haricinde kazanç elde etmek için (el-Makdisi, 2015) hayvanlardan, ölçü ile satılanlar ile diğer tartı ile satılanlardan başka olan kitap, meta ve kumaş gibi şeylerdir (Bilmen, 2016). Yani herhangi bir dünya malı demektir. Elde bulunan ve alınıp satılmak için tutulan bu mala ticaret malı adı verilmektedir. İnsanın satın almış olduğu her eşyaya ticaret malı diyemeyiz. Bir kişi giyinmek için kıyafet ya da binmek için kendisine bir araba satın alabilir. Satın almış olduğu bu mallara ticaret malı denilemez ancak kişi bunları satın alırken satıp da kar elde etmek için almışsa o zaman ticaret malı olarak kabul edilmektedir (El-Kardavi, 1984).

1.4.4.2. Ticaret Mallarında Zekâtın Farziyeti

Ticaret mallarının zekâtını vermek kitap, sünnet ve icmaa ile farzdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de; "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın temizlerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak edin; göz yummadan alamayacağınız âdi, bayağı şeyleri vermeye kalkmayın. Bilin ki Allah müstağnidir, övülmeye lâyıktır" (el-Bakara, 2/267) buyrulur. Ayetin mealindeki kazandıklarınızın temizlerinden infak edin kısmı İslam alimlerimizin çoğunluğuna göre ticari maksatla kazanılan şeyler olduğu görüşü hakimdir (Erkal, 2008).

Sünnetten delil ise Semure b. Cündeb (r.a.)'in bizlere naklettiği hadisi şeriftir. "Peygamber Efendimiz (s.a.v) bize köleden ve sattığımız bütün mallardan zekât vermemizi emrederdi" (Ebu Davud, 'Zekât', 3) .

Ebu Zer'den bize rivayet edilen hadiste de Allah Rasulü (s.a.v): "Deveden, sığırdan, koyundan ve el-bezz'den ötürü sadaka verilmesini bizlere emrederdi" şeklinde buyurmuştur. Burada açıklığa kavuşturulması gereken konu ise el-bezz'in kıyafet olduğu ancak zekâtını verirken kendisinden dolayı değil kıymetinden ötürü zekâtının verileceğidir (el-Makdisi, 2015).

Ebu Ubeyd, İbn Abbas'dan ticaret malının zekâtının vacip olduğunu ancak malın satılana kadar zekâtının verilmesinin herhangi bir sorun teşkil etmediğini nakleder.

Ebu Ubeyd sahabe uygulamasına örnek olarak eserinde Abdulkari'den bizlere aktarmıştır:

"Hz. Ömer zamanında Beytü'l-malda görevli bulunuyordum. Atiyyeleri (feyden Müslüman olan kişilere yılda 1 defa dağılan paralar) çıkardığı zaman tacirlerin malının hepsini bir arada getirip toplardı ve hazır olan ve o esnada hazır olmayan mallarının hesabını yapardı. Sonra hazır olan maldan, hazır olan ve hazır olmayan mallarının zekâtını alırdı " (Ubeyd, 1981).

İslam alimlerimizin birçoğu kitap ve sünnetteki delillere göre ticari malların zekâtının verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bununla beraber ticaret mallarından zekât vermenin farz olmadığına dair de birtakım görüşler bulunmaktadır (El-Kardavi, 1997). Ayrıca Ebu Ubeyd'de Kitabul Emval adlı eserinde bazı alimlerin ticaret mallarının zekâtı yoktur, görüşüne hâkim olduğunu dile getirmiştir. Alimlerimizin bu şekilde düşüncelerinin delili olarak da zekâtın ya nakdi eşyadan ya da ayni eşyanın kendi cinsinden alınması gerektiğindendir. Ticaret mallarının kıymetlendirilmesi gerektiği için bu mefhuma uygun olmadığından ticaret mallarına zekât düşmeyeceğini savunmaktadırlar. Ebu Ubeyd'in kendisi bu görüşe katılmadığını da eserinde dile getirmiştir (Ebu Ubeyd, 1981).

Hind'li Nûrû'l-Hasen Han'da ticari malların zekâtı ile ilgili hadislerin bizlere ulaşmasında bazı meçhullüklerin olduğunu ileri sürerek ticari mallardan zekât vermenin farz olmadığı görüşündedir (El-Askalani, 2018).

1.4.4.3. Ticaret Malları ve Zekâtının Şartları

Ticari malların zekâtı için belirli kriterler vardır. Bu kriterlere sahip olunan mallar zekâta tabii olmaktadır.

- Ticarete niyet etmek
- Nisap miktarına ulaşmak
- Üzerinden 1 kameri yılın geçmesi

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi ticaretin en temel gayesi yapılan iş neticesinde kazanç elde etmektir. Yalnızca kazanç sağlıyor olmak ticari bir işlem yapmamız için yeterli olmamaktadır. Bunun için üzerinde hassasiyetle durulması gereken şartlar vardır. Bir malın ticaret malı niteliğine sahip olmasında, niyet ve amel dikkat edilmesi gereken en önemli husustur. Amel alım-satım işlemi niyet ise kar elde etme maksadıdır (El-Kardavi, 1984).

Bir kişi malı hangi maksatla alıyorsa o şartlara tabii tutulmaktadır. Örneğın bir malı kendisi kullanmak için alıyor lakin zaman içerisinde üzerine kar elde edeceği şekilde başka birine satıyorsa burada ticari mal ve ticari işlem söz konusu değildir. Kişinin ilk gayesine bakıldığında kendi yararı için alım ve kullanım söz konusudur (Dalgın, 2004). Ticari hükümlere tabii olmamaktadır. Ancak bir kişi kar elde etmek için arabalar alıp satsa ve satın aldığı bu arabalardan, birini kendisi kullansa istediğı karı elde edince de kullanmış olduğı bu arabayı satacak olsa bu durumda kişinin kullanmış olduğı araba ticaret malı sayılmaktadır. Bakılması gereken şey kişinin niyetidir. Buradaki asıl niyet kişinin satım ve ticaret maksadı ile alıyor olması, o malı ticaret malı yapmaktadır (El-Kardavi, 1997).

Hanefi Mezhebine göre; sadece ticarete niyet etmek yeterli değildir. Niyet ile satın alma işi birleşirse ancak o zaman ticaret malı sayılabilmektedir. Ebu Yusuf'un görüşüne göre ise kişinin sadece ticarete niyet etmesi yeterlidir. İmam Muhammed ise Ebu Yusuf'un görüşüne katılmamakta ticari niyet ile ticari fiil bitişmediğı süre zarfı boyunca ticaret sayılmayacaktır. (Serahsi,2011). Bir kimse kendisine vasiyet ya da bağış gibi nedenlerden ötürü mal verilse ve o kişi de bu mal ile ticarete niyet etse bu mal ticaret malı olarak sayılmayacaktır (Bilmen, 2012).

Bir malın ticari nitelik kazabilmesinin ön koşulu olarak niyet ve amel olduğunu yukarıda açıkladık lakin sadece bu nitelikler yeterli olmamaktadır. Yapılan bir işin ticari niteliğe sahip olabilmesi için işlemin yapıldığı an ticaret niyetinin de mevcut olması gerekir. Buna örnek verecek olursak sadece kullanmak için aldığımız bir malda alım-satım işlemi yapılmaktadır. Ancak ticari niteliğe sahip değildir. Çünkü sadece niyetin var olması o işlemi ticari yapmamaktadır. Ancak alım esnasında daha sonra satıp kar elde etme düşüncesine sahip olursak yapılan işlem ticaridir (Dumlu, 2008).

Yapacağımız işlemlerin ticari bir nitelik kazanması için o malı satmak, kar elde etmek maksadını taşımalıdır. Yoksa diğer türlü ticari nitelik kazanamamakta ve ticaret malı hükümlerine tabii olamamaktadır.

Ticari mallarının zekâtı için uygulanan hükümlerinin paranın zekâtı ile aynı olduğu kabul edilen bir görüştür. Diğer bütün mallardaki gibi ticari malların zekâtının nisap miktarı ile ilgili Kur'an'ı Kerimde açık bir delil yoktur. Ayrıca diğer malların nisabı ile ilgili teferruatlı hadisler yer almasına rağmen ticari malların nisabı hakkında tam net

bilgi yoktur (Dumlu, 2008). İslam alimlerimiz bu hususta da farklı fikirlere sahip olmuşlardır.

Ticari mal hükmüne tabii olan muameleler örnek olarak marketler, sanayi tesisleri, gayrimenkul malların alım- satımı vb. ve teknolojinin ilerlemesi ile modern çağda hayatımıza giren birçok ticari faaliyetleri bu gruba dahil edebiliriz. Bu alanda faaliyet gösteren kişilerin elinde bulunan malları veya nakit paraları üzerinden nisap miktarına ulaşan ve aşan kısmını üzerinden bir yıl geçtikten sonra %2,5 oranında zekâtını vermekle yükümlüdür (Döndüren, 2016). Sene şartı konusunda İslam alimlerinin ihtilafa düşmemiştir. Bunun sebebi şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v) ' in: "Üzerinden bir sene geçmedikçe bir malda zekât yoktur" (İbn-i Mace, "Zekât", 5) hadisine bağlıdır.

İhtilafa düşülen kısım şurasıdır; kişinin zekât yükümlüsü olabilmesi için sahip olması gereken nisap şartının yılın hangi döneminde olacağıdır. Başında mı sonunda mı yoksa bütün bir yıl boyunca mı ve zekât ödenirken nisap miktarının para olarak mı yoksa malın bizzat kendisinden mi ödeneceği kısmıdır (Erkal, 2008).

İslam alimlerimize göre ticari mallarının nisabının ne zaman nisaba ulaştığı hususu ile ilgili 3 farklı görüş beyan edilmektedir;

Hanefi mezhebine göre, tıpkı saime hayvanlarda olduğu gibi ticaret mallarının da zekâtı verilirken yılın başında ve yılın sonunda nisap miktarına ulaşması gerekmektedir. Yılın arasındaki azalmanın zekât verilmesinde herhangi sakınca oluşturmamaktadır (El-Kardavi, 1984).

İmam Şafii'ye göre ise yılın sonunda nisap miktarında olması zekât vermek için yeterlidir (Serahsi, 2011). Çünkü buradaki konu malın kıymeti ile ilgilidir her zaman ticari mallarının değeri hesaplanamadığı için farz olunan ilk anın dikkate alınması gerekir. Bu da zaman olarak senenin sonu olmaktadır (El-Kardavi, 1997).

Ticaret mallarının zekâtının verilebilmesi için bir yıl boyunca nisap miktarı malın olması şartı vardır. Şayet yılın herhangi bir ayında nisap miktarı mal da azalma olursa zekât vermek için gerekli olan bir yıl geçme şartı gerçekleşmemiş olur. Ve kişinin malının zekâtını verememiş olur. Bu sebeple de diğer zekât türlerinde olduğu gibi ticaret malların zekâtında da bütün bir yıl boyunca nisap miktarının korunması ve azalmanın olmamasına dikkat edilmelidir (El-Kardavi, 1996).

Yılın başında iken sahip olunan mal nisap miktarına denk değilse zekât yılı başlanmamaktadır. Bu durum yılın sonun içinde geçerli ise bu kişiye zekât vacip

olmamaktadır. Ancak yılın ortasında iken kişinin sahip olduğu bütün malı yok olursa ve ilerleyen aylarda kişi aynı maldan yeni bir nisaba ulaşırsa ilk baştaki zekât yılı bozulmaktadır. Bu sebeple de yeni bir zekât yılı meydana gelmiş olur (Merginani,1983). Kardavi' ye göre esas olan İmam Şafii'nin görüşüdür. Nisap miktarının üzerinden bir yıl geçme şartında herhangi bir delilinin olmadığını, sahih bir nassında bulunmadığını söylemektedir (El-Kardavi, 1984).

Kişinin elindeki var olan malı ticari amaçlı değil, yani ticaret malı değilse ve miktarı da altın veya gümüşün nisap miktarına ulaşmamışsa zekât vermekle yükümlü değildir. Zekâtın en temel özelliği, kişinin temel ihtiyaçlarını, kişinin bakmakla yükümlü olduğu ailesinin nafakasını temin ettikten sonra arta kalan mal üzerinden nisap miktarına bakılmaktadır. Ticaret malının zekâtını vermek için baz alınan kriter aynı altın ve gümüşteki gibidir. Ticari mal için belirlenen özel bir nisap miktarı yoktur. Kişi ticaret malının zekâtını verirken ister altının isterse de gümüşün nisap miktarını baz alabilir. Çünkü burada aslolan tek şey kişinin zekâtını vermesi ve dini vecibesini yerine getirmesidir. Bu konuda Ebû Hanîfe'nin görüşü; "Tüccar malının kıymetini fakirlerin daha fazla yararına olacak paralarla belirler" (El-Mavsilî, 1998). Kişi zekât vereceği zaman bunu bir zorunluluk olarak görmekten ziyade Allah rızası için bir ibadeti yerine getirme bilincinde olursa malının en güzelini isteyerek ve fakir ve muhtaç durumda olanlara yardımında bulunacağı için huzuru elde ederek verecektir.

Ticaret malına sahip bir kişi bir yılın başında ve sonunda nisap miktarı mala sahip ise zekât vermekle yükümlüdür. Senenin orta aylarında kişinin malının nisap miktarında az olması kişinin üzerinde yükümlülüğü kaldırmamaktadır (El-Kuduri, 2018).

Örnek verecek olursak kişinin sene başında iken 200 dirhemi bulursa ve yılın ilerleyen aylarında sahip olduğu dirhemin belli bir kısmı helak olsa ancak senenin sonuna gelindiğinde ise hala nisap miktarı malı varsa zekâtını vermekle mesuldür (Halebi, 2013).

Ticaret malları yıl içerisinde ister kendi cinsi ile isterse de farklı bir cinsteki mal ile değiş-tokuş edilse yıllanma şartı ortadan kalkmaz. Ticari işletme sahibi yılın sonuna geldiğinde elinde var olan yani sahip olmuş olduğu malın hesaplamasını yapar varsa alacağını ekler ve kendisinin ekstra sahip olduğu parasını da ekleyip aynen paranın zekâtında olduğu gibi $1/40$ 'ını yani %2,5'ünü zekât olarak vermek zorundadır.

Eski dönemlerde ticari faaliyetler bu kadar yüksek boyutlara ulaşmamıştı. Kapsamı dar ve kısıtlıydı. Günümüzde sanayi devrimi ve teknolojik imkanların artışı ile ticari faaliyet alanları genişlemiştir. Emrullah Dumlu da konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Günümüzde artık tüm üretim faaliyetleri, bir başka deyişle, sanayi sektörü, ayrıca özel şirketler tarafından sunulan turizm, sağlık, eğitim, taşımacılık gibi hizmet sektörü de ticarî kapsamda yer almaktadır. Dolayısıyla hem para ve canlı hayvan dışındaki menkul ve gayrimenkul mallar hem sanayi sektörü hem de bahsedilen türden hizmet sektörü ticarî kapsama girerek ticaret malı hükümlerine tabi olur” (Dumlu, 2008).

1.4.4.4. Ticaret Mallarının Zekâtının Hesaplanması

Ticaret mallarının birden çok fiyatı bulunmaktadır. Örneğin fabrikadan çıkış fiyatı, ticarethaneye geliş fiyatı, malın sözleşmesi yapıp alındıktan sonra fiyatının yükselmesi ile piyasadaki fiyatı ve son olarak da tüketiciye yansıyan fiyatı şeklindedir. Bu kadar değişimin olduğu bir fiyatlamada zekâtının nasıl hesaplanacağı, hangi fiyatın esas alınacağı tartışma konusu olmuştur (Dalgın, 2004).

Ticari malların zekâtı verileceği zaman tüccarın yapması gereken şey o an içerisinde maliyete bakmalı ve ona göre zekâtını vermelidir (Erkal, 2008b). Zuhayli de aynı görüşü savunanlardandır. Tacir bütün zekât şartları sağlandıktan sonra ticari mallarının zekâtını vereceği zaman malın o andaki kıymeti üzerinden hesaplama yapar. Satın aldığı dönemdeki kıymetini göz önünde bulundurmamalıdır (Zuhayli, 1994).

Ebu Ubeyd (Ubeyd, 1981) sahabe efendilerimizin bu konu ile ilgili görüşlerine eserinde yer vermiştir. Bazı sahabe efendilerimizi görüşleri şu yöndedir;

H. Ali alacaklı bir kişinin alacağını aldığı zaman zekâtını ödemesi gerektiğini şayet geçmiş seneleri ödememiş ise onu da ödemekle mükellef olduğunu dile getirmiştir. Bu konu üzerine İbn Abbas'tan gelen rivayet ise şu şekildedir: "Kişi alacaklı olduğu malın kendisine verileceğinden emin değilse alacağını almadığı müddetçe zekâtını vermez. Ne zaman tahsil edilirse ancak o zaman zekâtını ödemelidir. " (Ubeyd, 1981).

Hanefi Mezhebine göre kişinin başka birinde karz verdiği için ya da ticari bir malını sattığından ötürü alacağı varsa ve bu alacağını da bir yıl içerisinde alamazsa kişi zekât dönemi geldiğinde bu alacağını zekât hesaplamasına dahil etmez (Serahsi, 2011).

Tacirde kendi üzerinde borç bulunuyorsa elinde var olan mallarının hepsinden ödemesi gereken borç miktarını çıkartıp yıllanma şartına da uyuyorsa zekâtını hesaplayıp ticari mallarının zekâtını vermelidir.

Hanefi Mezhebine göre, tüccarın sahip olduğu borçlar zekât hesaplaması yapılırken çıkarılmalıdır. Şafii mezhebinde ise durum daha farklıdır. Tüccarın borçlu olması zekât hesaplamasına dahil edilmemektedir. Hanefi mezhebine göre hesabı yapılan zekât miktarı mal olarak ya da para olarak verilebilir. Ancak Şafiilerde hesaplama hangi mal için yapılıyorsa zekâtı da o malın kendisinden zekât olarak verilmelidir. (Erkal, 1998).

Bürolar, hesap makineleri veya iş için gerekli olan diğer bütün malzemeler ticari malzeme olarak görülmemektedir. Bunlar için herhangi bir satış işlemi bulunmamakta ticari bir amaç taşımamaktadır. Bu konun üzerine bazı İslam alimlerimiz; ticaret yapmak için gerekli olan iş dolabı ya da herhangi bir malzemenin iş yerinin gerekli olan temel malı olarak yani demirbaş görmektedirler. Ama bazıları da şunu söylemiştir; tüccar eğer un koymak için çuvalı ya da at satıcısının kullandığı gem'inin satışını gerçekleştirip bundan bir ticari gelir elde ediliyorsa bu mallara zekât düşmektedir. Fakat sadece tüccar başka iş için yanında bu malzemeleri taşıyorsa o zaman bu eşyalar için ticari işlem söz konusu değildir (El-Kardavi, 1996). Bu sebeple de zekât hesabının dışında tutulmaktadırlar.

Müslüman tacir zekâtını verirken izleyeceği adımlar şu şekilde olmalıdır;

Tacir elinde var olan malların o günkü piyasa değeri üzerinden bir hesaplamasını yapmalıdır. Banka hesabında veya yanında nakit olarak bulundurduğu para, altın, gümüş veya döviz gibi herhangi tasarrufları ve ödenmesi kuvvetli olan alacağının hepsini toplar. Daha sonra tacir kendi ödemesi gereken borcu varsa onu hesaplayıp çıkarır ve matrahtan düşürür. Bu şekilde kişi ticari işleminden dolayı elde etmiş olduğu servetini doğru bir şekilde hesaplar ve elde edilen servet üzerinden de 1/40 yani %2,5 oranında zekâtını verir (El-Kardavi, 1997).

Kişinin zekât malını öderken kendi cinsinden mi yoksa parasal değerinden mi ödemesi gerektiği üzerine tartışmalar yapılmıştır. Tüccarın elindeki sermayesi iki şekilde değerlendirilir. Bunlar ya para olmak zorundadır. Para değilse de para ile değerlendirebildiğimiz eşya olmak zorundadır. (Sınav, 1987). Kişi bu konu üzerinde istediğini yapmak da özgürdür. Altın, gümüş, hayvanların zekâtı verilirken kendi cinsinden verilebildiği gibi ticari mallar da kendi cinsi üzerinden verilebilir. Bu Hanefi

Mezhebinin görüşüdür. Bu görüşe göre malı şayet kendi cinsinden verirse fakir durumda olan insanlara kolaylık sağlayacağından ötürüdür. Yardıma muhtaç durumda olan insanlara gıda maddesi, yakacakları kömür veya odun ya da inşaat malzemelerini bizzat kendi cinsinden verdiğimizde kişilere direkt yarar olacağı düşünülmektedir (Döndüren, 1991).

Kanaatimize göre ise kişinin kendi ihtiyaçlarını daha iyi bileceğinden ötürü yardıma muhtaç olan kişilere direkt paranın verilmesinin daha uygun olacağıdır. Kişinin neye ihtiyacı olduğunu veya ne kadar ihtiyaç duyduğunu en iyi bilen kendisidir. Kendisinin hiçbir surette ihtiyaç duymadığı ticaret malının kendisine verilmesi kişiyi maddi anlamda rahatlatmak yerine külfete sebebiyet verecektir. Çünkü o malı satın nakite dönüştürmeye çalışacaktır. Bu da piyasa koşullarının altında satılmasına sebebiyet vereceğinden para olarak verilmesi en uygun yöntem olarak görülmektedir.

1.4.4.5. Sanayi Tesislerin Zekâtı

İslam'ın ilk yıllarında kişilerin geçimlerini sağlamak için icra ettikleri meslekler günümüz modern çağına göre daha basit ve daha az çeşitliliğe sahipti. Sanayi Devrinden sonra hayatımıza giren buharlı makineler sayesinde fabrikalar, atölyeler, büyük sanayi tesisleri ekonomi de kendini göstermeye başlamıştır. Ne tedvin döneminde ne de müçtehit imamlar döneminde günümüzdeki gibi bu iş kollarının zekâtı ile ilgili herhangi bir hadis ya da klasik eserlerimizde bir bilgi bulunmamaktadır.

Zekâtın en temel şartlarından birisi malın nemalanması yani artıcı özelliği sahip olmasıdır. Sanayi tesisleri gerçek anlamda büyümeye sahip olmasa da hükmi anlamda gelişmekte, büyüme sağlamak ve ilerleme kaydetmektedir. Tedvin döneminden sonra gelişme gösteren bir zekât türü olduğu için çağdaş alimlerimiz sanayi tesisinin zekâtı hakkında farklı fikirler ileri sürmektedirler (Yavuz, 1992).

Hz. Peygamber (s.a.v)'in zekât almış olduğu mallara bakıldığında bu malların artıcı yani nami özelliğinin olduğu ve bir başka özellik olarak da bu malların kişinin zaruri mallarının haricinde olmasıdır. Yani bir mala zekât düşebilmesi için bu 2 önemli hususu bünyesinde bulundurması gerekir.

Müçtehid imamlar döneminde yer almayan ya da daha basit hali ile mevcut olan malların zekâtının olup olmadığı veya ne oranda zekâtının verileceği ile ilgili önemli hususlar tartışılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in zekâtının verilmesi gerektiği mallarda

nami olma özelliğine dikkat ettiği için alimlerimiz de nami yani artıcı özelliğe sahip başka malları da zekâta tabii olması gerektiğini söylemişlerdir. 3'lü bir ayrıma gidilmiştir (Erkal, 2008)

Kişinin temel şahsi ihtiyaçları; oturduğu meskeni, hayatını devam ettirebilmek için sahip olduğu gıda maddeleri ve mesleği araçları örneğin marangoz gibi meslek sahiplerinin icraa etmek için kullanmış olduğu basit el aletleri zekâta tabii tutulmamaktadır.

Bir kişi temel ihtiyaçlarını gidermek, yaşamsal fonksiyonlarını devam ettirebilmek için değil de malını biriktirmek için yani bir kar elde etmek için malı elinde bulunduruyorsa bu mal zekâta tabii olmaktadır.

Hem kişinin şahsi ihtiyaçlarını gidermek için hem de nemalanma özelliği olan bir mal için İslam alimlerimiz arasında bir fikir ayrılığı çıkmıştır.

Bu konu üzerine Ebu Zehra kişinin şahsi ihtiyaçları için kullandığı mallarının zekâttan muaf olacağını ancak nemalandırılmak için elde bulunan mala zekât hükümlerinin uygulanacağını söylemekte, sanayi tesislerinin mallarının da nami olma özelliği olduğu için zekâta tabii tutulması gerektiği görüşünü savunmaktadır (Ebu Zehra & Şekerci, 1978).

Sanayi tesislerinin zekâtının hangi oranda verileceği ya da ne şekilde zekâta tabii olacağı hususunda günümüz İslam alimleri arasında bir fikir birliği sağlanamamış farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

Bu görüşler şu şekildedir;

Sanayi tesislerini zirai ürünlere kıyas edenler; her türlü gider ve masraflar çıkarıldıktan sonra safi gelirden 1/10 oranında zekât verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşe sahip alimlerimiz fabrika gelirlerini zirai ürünlere kıyas etmektedir. Zekât buradaki mallardan değil de sadece elde edilen gelirden alınmaktadır. Bu görüşe göre yıllanma şartına gerek yoktur (Demirel, 2021). Ancak sınai faaliyetlerin yıllar içerisinde yıpranması ve eskimesi toprağa göre çok daha fazladır. Bu sebeple bunların zekâtları hesaplanacağı zaman bu yıpranma ve eskime göz önünde bulundurulmalı ve eskimenin payı ayrılıp kalan miktar ile zekât ödenmelidir (Tabakoğlu, 2015). Yusuf el-Kardavi' ile Ebu Zehra aynı görüşü savunmakla birlikte yıllık amortisman payının düşürülmesini ve düşürüldükten sonra zekâtın hesaplanmasının yapılmasını söyler (Vural, 2006).

Mehmet Erkal gibi çağdaş alimlerimizden bazıları da sanayi tesisinin zekâtının duran varlıklardan değil dönen varlıklardan %2,5 oranında alınması gerektiğini düşünmektedirler. Sanayi tesisinin çoğalmasına ve büyümesine imkân sunmayan fabrika binaları, depolar ve gayri menkuller kendi sahip olmuş oldukları değerlerinden dolayı zekâta konu olmamaktadır (Döndüren, 1991). Erkal sanayi tesisinin borçları, üretim giderleri ve her türlü masrafları hesaplandıktan sonra elde edilen kardan çıkarılmalı, duran mallar zekâttan muaf olup dönen varlıkların net elde edilen karının üzerinden belirlenen oranda zekât hesaplamasının yapılmasını gerektiğini düşünmektedir (Erkal, 1997).

Sanayi tesislerinin kendisinden yani fabrikadan ya da herhangi bir teçhizattan değil sadece geliri üzerinden zekât alınmasını savunan alimlerimize göre zekât alınırken bu gelirlerin yıllanma ve nisap şartına uyması ve %2,5 oranında zekât alınması gerekmektedir. Bu görüşe göre duran değil dönen yani nakit para ve değerli senetler vb. gibi varlıklardan zekât alınmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı da bu görüşü savunmaktadır (Paçacı, 2015).

Sanayi tesislerini ticaret malı gibi kabul edenler; bu görüşe sahip alimlerimize göre fabrikaların makinelerinin her sene kıymetleneyeceği ve fabrikadan yapılan üretimlerin sonucunda elde edilen net karı da üstüne ekleyip elde edilen toplam miktar üzerinden %2,5 oranında zekâtının verileceğidir. Yunus Vehbi Yavuz bu görüşü savunan alimlerimizdendir. İslam'ın büyüyen ve gelir getiren mallardan zekât aldığını büyük meblağlar olan fabrikaların, makine ve teçhizatlarının gelirinden zekât alınması gerektiğini düşünmektedir. Aksi halde koyun vb. zekât alınıyorken parasal anlamda daha büyük öneme sahip olan binalar, sanayi tesisinin her türlü makine ve teçhizatlarından zekât almamanın vergi adaleti ile örtüşmeyeceğini dile getirmektedir (Demirel, 2021). Demirel'e göre de bu görüşlerden en uygun olanı ise sanayi tesisinin zirai araziye benzetilen görüştür. Çünkü fabrikanın gayrimenkul bir mal olması zirai bir arazi ile benzer fakat fabrikalarda üretilen ürün, personel, her türlü makine için gerekli teçhizat bakımından ise farklı özelliklere sahiptir. Özellikle sanayi tesisinin ürünleri daha pahalı ve daha masraflıdır şeklinde görüşlerini bildirmiştir.

1.4.4.6. Gayrimenkul Mallar

Önceki dönemlerde sadece barınma amacı ile kullanılan evler kişinin temel zaruri ihtiyacı olduğu için zekâta konu olmamaktaydı. Sanayi Devrimi ile başlayan şehirleşmeler, nüfus yoğunluğunun artması, teknolojik pek çok gelişme ile yeni iş kolları gelişti ve inkâr edilemeyecek düzeyde ticari bir hacmin gelişmesine sebebiyet verdi. İslam'ın ilk döneminde var olmayan ve bu sebeple de bilinmeyen ancak günümüzde artıcı yani nami olma özelliği bulunan mallardan zekât alınması gerekmektedir. Bunların ilki açıkladığımız sanayi tesisleri bir diğeri de şimdi izahta bulunacağımız ve kendisinden maddi kazanç elde edilen binalardır. Günümüzde var olan binaların hepsi kişinin barınması için oturduğu evlerden ibaret değildir. Kendilerinden kazanç elde etmek için inşa edilen binalarda bulunmaktadır (Paçacı, 2015). İslam hukukunda gayrimenkuller, sahibinin niyeti kişisel kullanım için olursa zekâtтан muaf olarak sınıflandırılır. Bu durum şu şekilde açıklanmaktadır: " (Ey iman edenler), kazandığınız malların iyilerinden infak edin." (El-Bakara, 2/267) İbn Kesîr'in tefsirinde, bu ayetin kazanç ve kazanç amaçlı işler için zekât ödenmesine işaret ettiğini göstermektedir. Gayrimenkul edinmenin üç temel amacı vardır. İlk olarak, ailenin içinde barınmak için yaşadığı evi, kişisel kullanım için gayrimenkul edinebilir. İkinci olarak, bir kişi yatırım için gayrimenkul edinebilir. Örneğin şimdi alıp ve daha sonra kar için aldığı gayrimenkulü satması ve üçüncü olarak da bir kişi kiralama hizmetleri ve acil satışlar gibi ticari amaçlarla gayrimenkul edinebilir. (Busari vd., 2021). Ticaret için alınan ev, dükkân, vb. her türlü gayrimenkullerin kira gelirleri ticaret niyeti olmasa bile ticari bir işlem sayılır ve zekâta tabii olmaktadır (Bilmen, 2012). Bir kişi ticari herhangi bir malı kiralayıp daha sonra da kendisi bu kiraladığı malı başkasına kiralarsa veya ticaret malında herhangi bir artışa sebebiyet verirse elde edilmiş olan bu gelirden zekât vermek durumunda kalacaktır (Ebû Sünne, 2020). Örneğin bir müteahhit satmak için bir bina yapıyor. Belli bir süre geçtikten sonra satmaktan vazgeçip binaları kiraya vermeye karar veriyor. İlk durumda kişi malı ticaret amacı ile yaptığı için ticaret malı kabul edilmekte ve binanın değeri üzerinden %2,5 oranında zekât alınır. İkinci durumda ise kişinin niyeti artık ticaret maksatlı değil ve hükmü de beraberinde değişecektir. Bu durumda da binanın kira getirisi üzerinden Yusuf Kardavi'ye göre yirmi de bir oranında ancak birçok alimimize göre de kırkta bir oranında zekât verilmesi gerekmektedir (El-Kardavi, 1996).

Daha önce de bahsedildiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'in döneminde ve daha sonraki İslam alimlerimizin yaşadığı dönemlerde kiralık gayrimenkul malların zekâtına yönelik herhangi bir hadis olmadığı için günümüz çağdaş alimleri arasında bir ittifak oluşmamış fikir ayrılıkları vardır (Demirel, 2020).

Bu görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz;

Gayrimenkul malların gelirlerinin zekâta tabii olduğu üzerinden 1 yıl geçmesi üzerine %2,5 oranında zekâtının verilmesi gerektiğini düşününler bu alimlerimiz İmam Malik'in rivayetini dikkate almaktadırlar. Ev kiralarından zekât alabilmek 1 sene geçme şartı bulunmaktadır. Ayrıca bazı alimlerimiz bu gelir getiren malları mal-müstefad'a benzettiklerinden ötürü 1 yıl bekleme şartının olmadığını aktarırlar (Erkal, 2008). Günay, kendisinin de katılmış olduğu bu görüş de binalardan elde edilen kira gelirlerinin aynı ticari maldaki gibi demirbaşlar ve iş yerindeki alet ve araç gereçler gibi düşünülmektedir (Günay, 2017).

Bir diğer görüş ise kiraya verilmiş olan malın sadece gelirinin zekâta tabii olduğudur. Bu görüşe göre sanayi mallarının zekâtında olduğu gibi arazinin zekâtına kıyas edilmektedir. Gelirin zekâtı safi geliri üzerinden %10 ya da gayri safi geliri üzerinden ise %5 oranında bir zekât ödemesi gerçekleştirilir (Paçacı, 2015). Bu görüşü savunan alimlerimizin delili kıyastır.

Bu tartışmalı konulardan biri ise yatırım amacı ile alınan gayrimenkullerin zekâtının verilip verilmeyeceğidir. Yatırım amaçlı alınan arsa ya da tarlalardan ürün elde etmek için ekim yapıldığında yatırım amacı ile alınsa bile bir ticaret gerçekleşiyor. Sık sık el değiştirmeler oluyorsa burada zekât için uygulanacak hüküm için 1954 yılında Müşavere Heyetinin vermiş olduğu karar ile ticari maksat ile alım ve satımın olmasına bakılması gerekmektedir. Kişinin niyeti arsaları alırken kazanç elde etmek ve alım-satım yapmaksızın ticari bir nitelik olmakta ve %2,5 oranında zekâtının verilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Heyet ayrıca burada verilecek zekâtın o günkü piyasa değeri üzerinden hesaplama yapılmasını söylemiştir (Yücel, 2017).

Mülkiyet	Niyet	Zekât Durumu	Delili
Kişinin Şahsi Kullanımı Olan Gayrimenkul Mallar	Kişinin ailesi ile oturmak niyetiyle aldığı mesken	Zekât Verilmemektedir.	Bir Müslüman, hizmetçisi ve bineği için zekât vermekle yükümlü değildir.
Satmak için Elde Bulunan Gayrimenkul Mallar	Alıp-satmak niyetiyle alınan gayrimenkul	Mal satışında ödenmesi gereken zekât, ticari mallar zekât hesabı yapılır.	Semure b. Cundeb (r.a)'da rivayet edilen Peygamber (s.a.v) bize satışa hazırlanan mallardan zekât vermemizi emrederdi.
Kiraya Verilecek Gayrimenkul Mallar	Gelir elde etmek niyetiyle kiraya verilen gayrimenkul	Malın kendisinden değil elde etmiş olduğu gelirden zekât vermektedir.	Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: (Ey iman edenler) Kazandığınız güzel şeylerden infak edin. (Bakara 267)

Tablo 2: Zekât Yükümlüsünün Niyetine Göre Zekât Verme Durumu

Kaynak: (Busari vd., 2021).

Ayrıca bir Müslümanın üzerinde oturması için almış olduğu evi ve ev yapmak için almış olduğu arsası temel zaruri bir ihtiyaç sayıldığı için zekât hükümleri uygulanmamaktadır. Bu konuda da bütün İslam alimlerimiz ortak bir görüşe sahiptir. Kişi maddi imkânı olduğu halde bile ve isteyerek kirada oturmayı tercih edip ev ve arsa alım satımını yapıyorsa elinde bulunan ev ve arsa için o günkü piyasa şartlarına göre hesaplayıp zekâtını 1/ 40 oranında vermekle yükümlü olmaktadır. Ancak kişinin evi olduğu halde elindeki parasını daha da artırmak ve daha fazla kazanç sağlamak için arsa satın alır ve yüksek meblağlarda satmak için bekletirse, o almış olduğu arsalardan ev yapmak için olanı hariç tutup diğerlerini piyasa değeri üzerinden hesaplayıp zekâtını ödemek zorundadır. Günümüz de çok sık karşılaşılan durumlardan birisi kişilerin zekât

vermemek için ellerindeki para ile arsa alımı yapılmasıdır. Ancak İslam dininde stok yapmak ve hele ki en önemli ibadetlerden biri olan zekâtı kaçınmak kesinlikle haramdır (Yavuz, 2008).

1.4.4.7. Hisse Senetlerinin Zekâtı

Bir şirketteki ortaklık payını gösteren belgeye “hisse senedi” denilmektedir (Döndüren, 1991).

Bir şirketin hisse senedine sahip olduğumuzu gösteren belge o şirketle ortak olduğumuzu gösterir. Bir kişi eğer bir şirkete ortak oluyorsa şirkete ait olan bütün her şeye hissesi oranında ortak olmaktadır. Bu şirketin kazancı ya da zararı olduğu zaman hissesi oranında etkilenmektedir. Hisse senedi genellikle kısa veya orta vadeli alınmaktadır. Kişilerin amacı piyasa hareketliliğinden faydalanıp hisseyi satın almak veya var olan hissesini satmaktır. Güdülen ana hedef tasarruftan kar sağlamaktır (Döndüren, 2011).

İnsanın gelirini artırmak istemesi, tasarrufunu iyi yerlere kullanıp daha iyi yaşam standartlarına sahip olmayı arzulaması yaratılış gereği temel istek ve gereksinimlerimizden birisidir. Ancak Allah’a inanan mü’minler olarak hem gelirimizde hem de giderlerimizde dikkat etmemiz gereken hususlar bulunmaktadır. Kazancımızı tasarruf ederken seçtiğimiz yol ve yöntemlerin helal olması, faizli herhangi bir işlemin olmaması kısacası Kur’an ve sünnete aykırı düşecek hiçbir davranışta bulunmamız gerekmektedir. Hisse senetlerinin alımı hususunda haram olan hiçbir şirkete ortak olunmamalıdır. Örneğin kişi hissedarı olacağı şirketin fıkhen uygun olmayan işlemlerden gelir elde etmediğinden, şirket içki veya domuz gibi işlemlerde bulunmadığından ve konvansiyonel bankalardaki faizli işlem yapmadığından kesinlikle emin olmalı şayet bu yukarıda sayılan bütün yasaklı işlemleri yapıyorsa bu şirketlere kesinlikle ortak olunmamalıdır.

İslami bir bakış açısıyla, verilecek zekât miktarının belirlenmesinde varlığın ölçümü İslam toplumunda oldukça önemli bir konudur. Zekât miktarının hesaplanabilmesi için varlıkların geçmişteki haliyle değil, bugünkü haliyle ölçülmesi gerekmektedir. Zekât görevlerini yerine getirebilmek için, firmaların zaman zaman ana varlıklarını yeniden değerlemeye tabi tutmaları teşvik edilmelidir (Aiffin vd., 2016).

Hisse senedinin zekâtı ile ilgili çağdaş alimlerimiz tarafından 2 görüş bulunmaktadır.

İlk görüşe göre, hisse senedini piyasaya sunan şirketin türüne göre değerlendirilme yapılmaktadır. Örneğin, şirket bir sanayi şirketi ise ona göre değer biçilir yok eğer ticari bir şirket ise de ticari niteliğine göre bir değerlendirilmeye tabii tutulmaktadır. Bu görüşe göre ancak şirketin ana faaliyetinin amacı ve gayesi öğrenildikten sonra hisse senedinin zekâta tabii olup olunmayacağına karar vermektedir. Şayet hissesine ortak olduğumuz şirket sanayii şirketi olup herhangi bir ticari işlem yapmıyorsa bu var olan hisse senetlerine zekât vacip olmamaktadır (El-Kardavi, 1984). Şirketin ana faaliyeti ticaret yapıyor veya sanayi-ticari karışımı bir faaliyet yürütüyorsa bu şirketlere de zekât verme yükümlülüğü doğmaktadır. Hisse senetlerinde zekât vermenin temel kriteri hem sanayi hem de ticari bir işletmeye sahip olunmasıdır.

Kardavi'nin hisse senetleri konusundaki görüşleri şu şekildedir.

Hisse senetlerinin şirketlerinin mahiyetlerine göre bir ayrıma tabii tutulmasının nasslarda yer almayan bir davranış olduğunu dile getirmekte, ticari şirketten zekât alınıp sanayi şirketinden zekât alınmamasının tutarsız olduğunu çünkü her iki şirket türüne bakıldığında gelir artırıcı faaliyete sahip olduğunu söylemektedir. Türü fark etmeksizin ticarethaneye benzeyen şirketlerin sahip oldukları bireylerle aynı uygulamanın yapılmasını istemektedir (El-Kardavi, 1984).

İkinci görüşte hisse senetlerini şirketin türüne göre değerlendirmeye tabii tutmaktadır.

Muhammed Ebû Zehra, Abdurrahman Hasan ve Abdulvahhab Hallaf tarafından savunulan bu görüşü şu şekilde dile getirmişlerdir: “Hisse senedi” ve “tahviller” ticareti yapıp kâr elde etmek için alınan mallardandır. Ticari bir faaliyet yürüten tüccar yaptığı işten dolayı kar elde ettiği gibi bu hisseleri alan kişiler de tıpkı ticari faaliyet yürütenler gibi alım-satım yaparak ticari bir faaliyet yürütüp kar elde etmektedir. Nominal değerleri ile sermaye piyasasındaki değerleri de birbirlerinden farklıdır. Bu itibarla birer ticaret malı olup zekât hukuku bakımından da ticaret malı hükmüne tabi olmalıdır. Yani o günkü piyasa değeri üzerinden hesaplanıp üzerine bir de kar eklenip %2,5 oranında zekâta tabii tutulması gerekmektedir (El-Kardavi, 1984).

Hisse senedinin zekâtında kişinin hissesini alırken hangi gaye ile aldığı en önemli husustur. Kişinin niyetine göre hukuki işlemlerde farklılıklar görülmektedir.

Bir hisse alan kişi piyasadaki iniş ve çıkışları takip edip hissesini alıp-satıyor amacı kar kazanç elde etmek değilse bu kişinin hisse senedi ticari bir işlem olmaktadır. Şirketin faaliyet alanı fark etmeksizin ticaret malı olarak kabul edilmektedir. Ve bu sebeple

kazancının zekâtı aynen ticaret mallarında olduğu gibi piyasa değeri üzerinden %2,5 oranında hesaplanır (Döndüren, 2016). Bir kişi hisselerini ticari bir amaç için almış ise zekâtını da ticaret mallarının zekâtı gibi verme zorunluluğuna sahiptir. Üzerinden bir yıl geçmiş olmasına rağmen hala mülkiyeti kendisinde olup zekâtı verilmemişse o günkü piyasa şartlarında göre bir değer biçip zekâtı hesaplanmalı lakin piyasa değeri yok ise de bu konu üzerinde yetkili bir bilgiye sahip kişilerce bir değer biçilip o değer üzerinden %2,5 oranında zekâtını vermek zorunluluğu bulunmaktadır (Paçacı, 2015).

Uzun vadeli değil de kısa dönemde alıp- satma işlemi yapan kişinin yaptığı bu işlem borsa vasfını üstlenmektedir. Bu da ticari mal kabul edilip ticari malların zekâtına tabii olmaktadır. Yıllanma şartı ve nisap miktarına ulaşma kriterini sağlayan her hisse senedine bir de kazandığı değer eklenip %2,5 oranında zekât alınmaktadır.

Hisse senetlerinin zekâtı ile ilgili AAOIFI standartlarındaki maddeler şu şekildedir.

- Hisse başına düşen zekâta tabi mal (para, ticaret malı, tahsili umulan alacaklar) miktarı şirketten öğrenilebiliyorsa buna göre zekât ödenir.
- Şirketten böyle bir bilgi alınamıyorsa hisse başına düşen zekâta tabi mal miktarı kişisel araştırma ve takdire göre belirlenir.
- Şirketin elinde zekâta tabi varlık yoksa net gelirin üzerinden bir yıl geçtikten sonra elde kalan tutar üzerinden zekât verilir.
- Elde tutup gelirinden yararlanmak amacıyla gerçekleştirilen hisse yatırımlarının değer kaybına karşılık olarak ayrılan ödenek, zekâta tabi varlıklardan düşülemez.
- Ticari amaçla gerçekleştirilen hisse yatırımlarına ticaret malı hükmü uygulanır (AAOIFI, 2015).

1.4.5. Paranın Zekâtı

Eskiden altın ve gümüş kişilerin ve devletlerin ticari ya da günlük her türlü alışverişinin yapıldığı paralar iken günümüzde ise altın ve gümüşün yerini kâğıt paralar almıştır. Artık ticari mübadelelerin yapıldığı paradır. Paranın ortaya çıkışı daha yeni bir dönem olduğu için İslam alimlerimizin bu konu ile ilgili herhangi bir görüşüne rastlayamamaktayız. Günümüz alimleri paralardan zekât vermenin gerektiğini bildirmişlerdir (Zuhayli,1994).

Paranın zekâtının farziyeti kitap ve sünnetle sabittir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele! O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, böğürleri ve sırtları

dağlanacak: İşte yalnız kendiniz için toplayıp sakladıklarınız; tadın şimdi biriktirip sakladıklarınızı!” (et-Tevbe,9/34-35)

Ayeti kerimeye baktığımızda çok kesin bir ifade ile belirtildiğini ve altın ile gümüşün üzerinde Allah’u Teâlâ’nın kendi hakkı olduğunu ve buradaki altın ile gümüş olarak bahsedilenin para olduğudur.

Hadisi şerifte de Ebu Hüreyre bizlere şöyle nakletmiştir:

“Altın ve gümüşün zekât hakkını ödemeyen sahipleri kıyamet günü olduğunda, o altın ve gümüşleri kendileri için ateşten levhalar haline getirilir ve cehennem ateşinde iyice kızdırılır. Sonra bu kızgın levhalarla onların böğrü, alını ve sırtı dağlanır. Levhalar soğudukça azap için kızdırma tekrar iade olunur. Bu azap etme, miktarı elli bin sene olan bir gün içinde kullar arasındaki haklar ödeninceye kadar devam eder. Neticede o kimseye ya cennete ya da cehenneme giden yol gösterilir.” (Tirmizi, 619).

Paranın en temeldeki görevi piyasada kullanılmaktır. Ancak kişiler parayı piyasaya sürmeyip biriktirme yoluna giderse ekonomik bir çöküntü yaşanacaktır. Bu da toplumun düzeninin bozulmasına sebebiyet verilecektir. Bu sebeple de nisap miktarına ulaşan paranın zekâtının her yıl verilmesi farz olmuştur (El-Kardavi, 1984).

Paranın zekâtı da aynı altın ve gümüşte olduğu gibi üzerinden bir yıl geçme şartı vardır. Nisap miktarının %2,5 oranında zekât olarak vermek zorunlu hale gelmektedir. Ve para da belirlenen nisap miktarı altının ki ile aynı orandadır. Kişi ailesinin geçimini ve asli ihtiyaçlarını giderip ve varsa borcunu ödedikten sonra elindeki kalan parası altının nisabına ulaşıyorsa ve üzerinden de bir kameri yıl geçmiş ise kişi zekâtını vermekle yükümlüdür (Döndüren, 2016).

Kişinin elindeki belli bir miktar parası olup da nisap miktarına ulaşmamış ise ancak ister yatırım amaçlı isterse de kullanmak amaçlı altını varsa ya da ticari herhangi bir mala sahipse bunların hepsini ortak bir şekilde hesaplayıp eğer nisap miktarına ulaşıyorsa zekâtını vermekle yükümlüdür (Şentürk Lütü & Yazıcı, 2018).

1.5. Zekâtın Sarf Yerleri

Tevbe Suresi 60.ayeti kerime de zekâtın 8 sınıfa sarf edilmesi gerektiği bizlere bildirilmiştir.

“Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslam'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın

almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olana, yolda kalana mahsustur. Allah hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir” (Et-Tevbe, 9/60).

Zekât verilecek sınıfın nasslarla sabit olmasından ötürü başka herhangi bir yere verilmemesi gerekmektedir. Bu sınıflar haricinde başka bir sınıfa verildiğinde zekât yükümlülüğü yerine getirilmiş sayılmamaktadır.

1.5.1. Fakirler

İslam dininde kişinin zenginliğinin ölçütü nisap miktarı mala ulaşip ulaşmadığıdır. Nisap miktarı mala sahip olamayan her insan fakir olarak adlandırılmaktadır. Zekât alacak kişinin temel zaruri ihtiyaçlarını zor karşılıyor olması gerekmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken 2 önemli husus vardır.

Zekât alacak kişinin zengin olmaması ve kişinin çalışmaya gücü yetiyorsa

İmam Şafii ve bazı İslam alimlerimize göre kendi bedeni ile çalışıp para kazanan bir kişinin zekât alması haram olarak görülmektedir. Hatta bu kişilere zengin gözüyle bakılmaktadır. Cumhurun görüşüne göre ise kişi beden gücü ile para kazacak durumda olmasına rağmen yeterince kazanç sağlayamıyorsa bu kişilere zekâtın verilmesi gerektiğidir (Ebu Zehra & Şekerci, 1978).

1.5.2. Miskinler

Âyette "el-fukarâ ve'l-mesâkin" şeklinde geçer.

Hanefilere göre fakir zaruri ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra nisap miktarı mala sahip olmayan kişilere verilen addır. Miskinler ise geçimini sağlayamayacak, hayatını idame ettiremeyecek kadar zor durumda olup hiçbir şekilde geliri olmayan ve hiçbir mala sahip olmayan kişilere denilmektedir (Erkal, 2008).

Fakir ve miskin arasındaki farka baktığımız zaman Ebu Hanife ve Ebu Yusuf şu şekilde bir ayrım yapmışlardır. Fakir ihtiyacı olduğu halde istemeyen ancak miskin ise el açıp insanlardan yardım isteyen kişidir. Bakara suresi 273. Ayette şöyle geçmektedir: " Onlar yüzüzlük edip insanlardan bir şeyler istemezler" fakirlerin hiçbir şekilde muhtaç olmasına rağmen bir şeyler istemediğini ayet bize bildirmektedir. Miskin ise insanlara gidip yardım dilenen, isteyen kişidir. "Onlar, kendileri yemek istedikleri halde yiyeceği miskine, yetime ve esire ikram ederler" İnsan suresi 8. Ayette de miskinini özelliğini görmekteyiz (Serahsi, 2011).

1.5.3. Zekât Memurları

Zekâtın üçüncü alıcısı zekât memurlarıdır. Yani zekât toplayan, hesaplayan ve dağıtım işlerini yapan kimselerdir. Bunlar hükümet tarafından zekât toplamakla görevlendirilmiş kişilerdir. Zengin sınıftan zekât toplarlar ve zekât hakkı olanlar arasında dağıtırlar, zekâtın hesabını tutarlar. Bu sebeple zekât memuruna, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu ailesinin geçimini sağlayacak ölçüde zekât verilir (El-Mavsılı, 1998).

1.5.4. Müellefe-i Kulub

Müellefe-i kulub 2'ye ayrılmaktadır bunlar Müslümanlar ve kafirlerdir. Kalpleri İslam'a ısınsın diye imanı bakımdan zayıf olan kişilere zekâtтан pay verilmektedir. İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii'ye göre Müslüman olmayanlara zekât verilmemelidir. Hz. Peygamber (s.a.v) İslam'ın ilk günlerinde Müslümanlar az sayıda olup, kafirler çoğunlukta ve güçlü durumda oldukları için vermiştir. Efendimizin vefatından sonraki dönem olan halifeler döneminde İslamiyet güç ve otoriterlik kazandığı için kafir olanlara zekâtтан pay verilmemiştir. Bu sebeple de bu sınıfın günümüzde varlığı mümkün olmamaktadır (Zuhayli, 1994). Bugün geline nokta bakıldığında İslam'ın güçlenmesi ve sayı bakımından da ilk günlere göre çok daha fazla olduğu için İslam alimlerimiz tarafından alınan icma kararı ile artık bu sınıfta yer alanların İslam'a ısıdırılmasına gerek kalmadığını o sebeple de zekât verilecek sınıfta yer almadığını görüyoruz (Merginani, 1983).

Kendilerine zekâtтан pay verilenler de kendi içende sınıflara ayrılmaktadır

İslamiyet'e yeni girmiş olanların din üzere yaşayabilmesi için zayıf olan imanlarını güçlendirmek. Bazılarının dine ve Müslümanlara vereceği zarardan korkulmakta o sebeple mümkün olabilecek sıkıntıyı bertaraf etmek için kendilerine zekât verilmektedir. Düşmana yakın bölgelerde yaşayan Müslümanların olabilecek herhangi bir tehdit ve savaş durumunda Müslüman halkını savunabilmesi için zekât verilir. İmanı zayıf ancak kendi kabilesi içerisinde güçlü otoriteye sahip olan Müslüman reise zekât verilmektedir. Böylece imanının kuvvetlenmesi ve kalbinin İslam'a daha da yumuşamasına sebebiyet vererek kendi kabilesi içerisinde İslam'ın daha da yayılmasına ve İslam'ı savunmasına olanak sağlamıştır (Yavuz, 1980).

1.5.5. Hürriyete Kavuşacak Köleler

Esaret hayatından kurtulup özgür olmak isteyen kölelere de zekât verilmektedir (Döndüren, 1991). İslam insanın köleleşmesine izin vermemektedir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in ilk İslam'ı anlatmaya başladığı dönemlerde direkt köleliği kaldırabilmesi söz konusu değildi. Bu sebeple de Hz. Peygamber (s.a.v) kölelerin azat edilmesini teşvik etmiş ve kölelerin esaretten kurtulup özgür bir hayata kavuşabilmeleri için birçok önlem almıştır (Nasir & Rahman, 2020). Günümüzde kölelik sistemi kalmadığı için alimlerimize göre bu gruba verilecek yardımlar ayette bahsedilen diğer gruplar arasında paylaşılmalıdır (Es-Sağircî, 2009). Zekâtın verilmesi gereken kalemlerden birisinin de kölelerin olması yüce dinimizin insanların hürriyetine ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

1.5.6. Borçlular

Ayeti kerimede geçen borçlular ifadesinde herhangi kısıtlayıcı bir unsur bulunmamaktadır. Borçlular derken fakir durumda olup nisap miktarı mala dahi sahip olmayan kişilere denilmektedir. Zekât gerçekten fakir durumda olan borçlu kimselere mi verilecek yoksa nisap miktarı mala sahip olmasına rağmen borcu bulunan kimseye de zekât verilecek midir bu hususta insanların kafası karışmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadisi şerifine baktığımızda kafa karışıklığına çözüm bulmaktayız.

“Zengine zekât vermek helâl olmaz.” (Ebu Davud, “Zekât”, 25)buradan şunu anlıyoruz ki nisap miktarı mala sahip olduğu halde borcu bulunan kimseye zekât verilmemektedir (El-Mavsılî, 1998).

İmam Şafii'ye göre borçlu iki topluluğu bir araya getirmek için aralarındaki herhangi bir husumetin giderilip sulh ortamının olması için borçlanan kişidir (Merginani, 1983). Ebu Hanife hariç diğer imamlarımızın görüşüne göre kişi kendi yararı olan bir durum için borçlanırsa garim yani borçlu olarak sayılmaktadır (Beşer, 2016).

Dumlu (Dumlu, 2008) ise zengin olan bir kişinin ticari borcu haricindeki diğer borçlarının ödenmesi kendilerine zekât verilmesi görüşünü dile getirmektedir. Helal bir iş yürüten kişinin borcundan ötürü hem kendisi hem de çalıştırdıkları işçileri iş yerinin

batıyor olması ile zekât alan insan konumuna düşeceği için önceden bu kalemde zekât verilip ön tedbir alınması gerektiği görüşünü dile getirmektedir (Dumlu, 2008).

1.5.7. Allah Yolunda Olanlar (Fi Sebilillah)

Zekât alacak bir diğer sınıf Kur'an'ı Kerimde fi sebilillah terimi olarak geçen yolculardır. Allah yolunda olan kimselerdir. İslam alimlerimiz arasında bu konu üzerinde tam bir görüş birliği oluşmamıştır. Çoğunluğun kabulüne göre Allah yolunda olan kimseler Allah'ın yüce din olarak seçtiği İslam'ın yayılması ve şanının daha da yücelmesi için savaşıyor kişilerdir (Beşer, 2016). Savaş esnasında ihtiyaç duyulan her türlü savaş aletlerinin alınıp temin edilebilmesi için bu kişilere zekât verilmektedir.

Şafii ve Hanbelilere göre Allah'ın yüce dini için savaşıyor bütün mücahitlere zekât verilmektedir. Hanefilere göre Allah'ın dininin yücelmesi için cihat eden mücahitlere zekât verilebilmesi için bu kişilerin fakir olması gerekmektedir (Döndüren, 1991). Hanefi mezhebine göre bu sınıfa sahip olan kişilerin kendisine zekât verilmektedir. Yol, mescit, köprü vs. gibi şahsa yönelik olmazsa zekât verilememektedir buna örnek olarak ölmüş bir kişinin zekât malından borcunun ödenmesi caiz değildir (El-Kardavi, 1984).

1.5.8. Yolcular

Sefere çıkan veya yararlı bir iş için gurbette olan, başına gelen herhangi bir sebepten de gideceği yere yardım olmadan varamayan kişiye yolcu denilmektedir (Döndüren, 1991). Yolcu zengin ya da fakir olabilir. Bir kişi kendi memleketinde zengin olsa bile, yolculuk sırasında tüm parasını tüketecek bir durum ortaya çıkarsa, o zaman muhtaç olarak kabul edilecektir. Bir kişi gerçekten böyle bir durumda ise ve evinden hemen para alması da mümkün değilse, o zaman almış olduğu zekât miktarını evine ulaşmasına yardımcı olması için kullanılabilir. Bu kişilere zekât verilmesi uygun görülmüştür. Ancak bu kişilerin zekât alması yerine kişilerden borç alıp daha sonra geri ödemesi daha uygun olan bir davranış olarak görülecektir. (Nasir & Rahman, 2020).

2. BÖLÜM: GENEL HATLARIYLA ZEKÂT

2.1. Zekâtın Hikmeti

Toplum içerisinde yaşayan insanların hiçbirisi aynı yaşam standartına sahip değildir. Kişilerin gelirleri, icraa ettikleri meslekleri birbirinden farklı ve çeşitlidir. Kiminin rızkı bol ve genişken kiminin rızkı ise, dardır ve oldukça zor geçinmektedir. Nahl suresinde Allah'ı Teala bizlere şöyle buyurmaktadır: "Allah rızık bakımından bazınızı bazınıza üstün kıldı" (Nahl, 71). Ayette geçen üstün kılma kişinin zengin olması durumudur. Kişi zengin ise fakirin hakkını gözetmekle ve fakire hakkını vermekle emrolunmuştur. Kişilerin burada yapacağı yardımlar gönüllerinden gelerek yaptıkları bir yardım şeklinde değildir. Allah'ın farz bir emri olarak yerine getirme zorunlulukları vardır.

Allah'ı Teâlâ şöyle buyuruyor: "Onların mallarında, dilenen ve (iffetinden dolayı dilenmekten sakınan ve bu yüzden sadakalardan mahrum edilen fakir) mahrum olanlar için belirli bir hak vardır." (Mearic,70/24) (Zuhayli, 1994).

Zekâtın farz olmasının altında yatan pek çok önemli hikmetler bulunmaktadır.

Hiz. Peygamber (s.a.v): "Mallarınızı zekât ile koruyunuz, hastalıklarınızı sadaka ile tedavi ediniz, bela dalgalarını dua ile, niyaz ile karşılayınız" şeklinde buyurmuştur. Bu hadisi şeriften anlaşılacak hikmetlerden biri, kişi zekât vererek malının başına gelecek olan türlü musibet ve fenalıklardan korumaktadır.

Zekât, insanların kalbinde oluşan dünyalık mal sevgisini, açgözlülüğü, cimriliği ve bencilliği yok etmekte iyilik, hayırseverlik, şefkat ve kendisinden önce başkalarını düşünmek gibi güzel huyların edinilmesini sağlamaktadır. Zekât bir toplumun refahı ve huzuru için de çok önemlidir. Zenginler, toplum içerisinde yaşayan yoksul ve fakir durumda olan bir kimselerin ihtiyaçlarını giderip sıkıntıdan bolluğa, ferahlığa ulaştırdığı için fakirler tarafından sevilmektedir. Onların dualarına nail olurlar. Toplum içerisinde İslam kardeşliği ve barış, huzur sağlanmış olur (Bilmen, 2012).

Namaz ve oruç ibadetinin şükürü olduğu gibi zekâtın da şükürü vardır. Kişinin yapmış olduğu mali ödemeler malının varlığı için Allah'a yapmış olduğu şükürdür (Erkal, 2008).

2.2. Zekâtın Önemi

Mali bir ibadet olan zekât, İslâm'ın beş temel esasından biridir. Zekâtın farz oluşu, önemi, ne şekilde verileceği pek çok ayet ve hadislerde yer almaktadır. Zekâtın önemine dair bazı hadisi şerifler şu şekildedir; Abdullah b. Ömer (r.a.) tarafından nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: İslâm beş esas üzerine kurulmuştur; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak (Buhârî, İman, 1-2). Hadisi şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) zekâtın İslâm'ın esaslarından biri olduğunu vurgulamıştır. Bir diğer hadiste ise kişiyi cennete götürecek amellerin neler olduğuna dair şu şekilde buyurmuştur; Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı kılar, zekâtı verir ve akrabayı koruyup gözetirsin (Buhârî, Zekât, 1). Anlaşılabacağı üzere zekât dinimiz ve ahiret hayatımız için çok önem arz etmektedir. Kişi zekât verebilecek durumda olduğu halde zekâtını vermiyorsa kendisine ahiret yurdunda acı dolu bir hayatın yaşatılacağı hadislerle bizlere aktarılmıştır (Günay, 2007).

Hicretin ikinci yılında farz olan zekât Kur'an'ı Kerimde 30 kez geçmekte ve 27 kez aynı ayette namazla ilişkilendirilmektedir. “Namaz kılın, zekât verin...” (el-Bakara, 2/43) ayetinde namaz ile anılırken, “Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et ...” (et-Tevbe, 9/103) ayetinde ise direkt olarak zekâttan bahsedilmektedir. “Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır” (Zariyat, 51/19) ayetinde ise zekâtın fakirlere verilmesi gerektiğinden ve bunun bir hak olduğundan bahsedilmektedir (Acar, 2017). Ayeti kerimelerden de anlaşılabacağı üzere zekâtın verilmesi, kişilerin kendi hür iradesine bırakılmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında zekâtı almakla görevli olan memurlar ve görevli tahsildarlar her yıl düzenli bir şekilde zekâtı almıştır. Eğer zekâtın verilmesi kişilerin kendi inisiyatifine bırakılmış olsaydı imani açıdan zayıf olan Müslümanların bu asli görevlerini ihmal etmesi söz konusu olacaktı. Ayetlerden çıkarılması gereken bir başka konu da zekâtın insanları birbirine yaklaştırması ve gerçek anlamda kardeşliği sağlamasıdır. Kur'an-ı Kerim hem namaz kılmayı hem de zekât ödemeyi İslam kardeşliğinin önkoşulları haline getirmiştir (M. Abdullah & Suhaib, 2011). Allah'ü Teâlâ'nın biz insanlar için indirmiş olduğu bu ayeti kerimelerden zekâtın dinimizdeki yerinin çok önemli olduğu ve üzerinde zekât verme sorumluluğu olan her Müslümanın

yerine getirmesi gereken çok önemli bir asli görev olduğu sonucu çıkmaktadır (Yavuz, 1972).

2.2.1. Zekâtın Veren Açısından Önemi

Zekâtın artma, çoğalma, arınma ve temizlenme anlamına gelmesi sadece kişilerin arınması değil ayrıca malın, paranın ve kişinin servetinin de arınmasını anlamına gelmektedir. Bir malın zekât olarak verilebilmesi için de meşru ve helal yollardan kazanılmış olması gerekmektedir. Faiz, kumar veya helal ve meşru olmayan yollardan kazanılan paralar üzerinden zekât verilmemektedir (Yiğit vd., 2013).

Zekâtını veren bir kimse, zekâtını öderken Allah'ın farz olan bir ibadetini yerine getirir. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve şükrünü yerine getirmek için gayret gösteren bir Müslüman ahiret hayatındaki nimetlere yakınlaşmış olur (Erkal, 2008)

Ayrıca zekâtın gerçekte hasıl olan temel hikmeti; kişinin nefsinin cimrilik, ihtiras, bencillik, dünya malını biriktirmeye yönelik eğilimi, katı kalplilik gibi nefsini bütün kötü düşünce ve eylemlerden arındırmasıdır. Yardım ve muhtaç durumda olan insanlara karşı kişinin kalbinde şefkat ve merhametin oluşması ile Allah'ın razı olduğu işler yapıp sonucunda da elde etmiş olduğu malının her türlü kirlilerden temizlenmesi ve malının bereketinin artması, ortaya çıkmasıdır (En-Nedvi, 1991). Zariyat suresi 19. Ayetinde Allah'u Teala: 'Zenginlerin mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır' (Zariyat, 51/19) buyurarak fakirlerin zenginlerin malları üzerinde hakka sahip olduğunu belirtmiştir. Zekâtını veren kişi Allah'ın hoşnutluğunu ve rızasını kazanmış olur. Kişi gönül rızası ile hiçbir zorlama olmadan zekâtını hak sahibine verdiği zaman, malının şükrünü yerine getirmiştir. Ayrıca zekât kişilerin cimri, bencil ve nefsini öncelemesinden alıkoymakta, kardeşlik, yardımseverlik, cömertlik ve ahlaki birçok güzel özelliği kazanmasına sebebiyet vermektedir (Acar, 2017). Zekâtın dağıtımı ile yoksulların muhtaç durumda olması ve servetin belli kişilerin elinde toplanması engellenmektedir. Kur'an'ı Kerim'de "Ta ki, o mal, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet olmasın (bundan muhtaçlarda faydalansın)" (Haşr, 59/7) buyrulurken malların belli ellerde toplanması yasaklanmıştır. Zekât vermek, müminlerin, ihsan sahiplerinin en önemli özelliklerindendir. Allah'ın "Zekât veriniz" emrini yerine getirmiş olan bir mümin Allah sevgisini dünyadan ve dünyadaki her türlü mal sevgisinin üzerinde tutan kişidir (Acar, 2017).

2.2.2. Zekâtın Alan Açısından Önemi

Zekât, fakir ve muhtaç durumda olan insanlara maddi anlamda destek olur. Yeterli birikime ve güce sahip olan kişilerin kendi işlerini kurabilmeleri için ellerinde hazır birikmiş sermayenin olmasını sağlar. Çalışamayacak ve kendi işini kuramayacak güce sahip olanlara ise, temel ihtiyaçlarını sağlama ve temel insani yaşama standartlarına ulaşmada kolaylık sağlamaktır (Zuhayli,2018).

İslam insanların çalışmasını, zengin olmasını istemektedir. Zekât, insanı miskinliğe değil çalışmaya, üretmeye teşvik etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadisi şerifinde ‘Veren el, alan elden üstündür’ şeklinde buyurmuştur. Zekât alan kişilerin çalışması ve zengin olması gerektiğini bizlere aktarmıştır (Gümüş, 2019).

2.2.3. Zekâtın Toplumsal Açısından Önemi

Zekâtın sosyal hayatı düzene koyması açısından da önemi çok büyüktür. Bunun en büyük kanıtı olarak da zekâtın sarf yerlerine baktığımız zaman anlamaktayız. Zekâtın Kur’an’ı Kerimde belirtilen sınıflara verildiği zaman toplum içerisinde yaşayan tüm bireylerin huzuru, mutluluğu artmaktadır (Yiğit vd., 2013).

Bir toplumda kişilerin refah seviyesinin artmasında ekonomik canlılık temel aktördür. Ekonomik ve mali bir ibadet olma vasfı olan zekât sayesinde kullanılmayan mallar artan mallar şekline dönüştürülerek ekonomik hayata tekrar kazandırılır. Zekâtın verilmesi ile yoksulların muhtaç durumda olması ve servetin belli kişilerin elinde toplanması engellenmektedir. Bir başka önemli özelliği ise, zekâtın insanlara ellerindeki mallardan verme bilinci kazandırılması sonucunda toplumdaki fertlerin, ekonomik yönden işleyen yani aktif bir rol üstlenmesi sağlanır. Böylece toplumun ekonomik seviyesi, refahı artırılır (Öz, 2022). Zekât verilerek kişilerin temel ihtiyaçları karşılamakta ve toplum içerisindeki bireylerin yoksulluk seviyesini düşürerek piyasada alım gücünü artırmaktadır. Zekâtın bir ibadet olma özelliği olduğu gibi kişilerin alım gücünü artırarak da eşitsizliği de gidermektedir (Karaboğa, 2021).

Zekât toplum içerisinde yaşayan zengin ve yardıma muhtaç olan kişiler arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Kişileri birbirlerine yakınlaştırır. Aralarında kardeşlik bağının kurulmasını sağlar. Zengin, malının bir kısmından muhtaç durumda olan kişilere verdiğinde cimrilikten ve dünya malına düşkün olmaktan kurtulmakta, eli açık ve yardımsever olmaktadır (Döndüren, 2016). Kişi yardıma muhtaç durumda iken

kendisine saf ve iyi niyetle el uzatacak, kendisini zor durumdan kurtaracak birisini beklemektedir. Tam da bu noktada zekâtın önemini görmekteyiz. Zekât yardımlaşma duygusunu ön plana çıkarmaktadır. İslam dininde inanan her mümin bir beden uzuvlarına benzetilmektedir. Kişinin statüsü, mevkisi ve makamı her ne olursa olsun yardımını yapmaktadır (Yiğit vd., 2013). Kısacası zekât toplumun birlikte dayanışma göstermesini zengin ve fakir arasında kardeşlik duygusunun sağlamasını, zenginin daha fazla hırs yapıp dünya malı için çalışıp, Müslüman kardeşinin halini görmezden gelmemesini yani bencilliğin önlenmesi hedeflemektedir.

Eğer kişi zekât verdiğinde malının azalacağını düşünür. Ve bu sebeple de malının azalmaması için zekâtını vermezse Allah'ı Teâlâ'ya karşı geldiği için başına türlü belalar, kazalar gelecektir. Elindeki var olan malı azalacaktır. Çünkü Allah'a karşı gelerek farz olan bir ibadeti dünyalık bir çıkar için terk etmekte ve günaha girmektedir. Ancak sırf Allah'ın rızasını kazanmak için zekât verip farz ibadetini yerine getiren, yoksul kimse ile empati kuran, açın halinden anlayan kişiye gelince de Allah bu kişinin yaptığı işten hoşnut olacaktır. Allah'ı Teâlâ bu kişinin vermiş olduğu zekât miktarından kat be kat fazlasını bu kişiye hem mal olarak hem de sevap olarak geri verecektir. Ne zengin fakiri hor görecektir. Ne de fakirin zengine karşı kalbinde bir kırgınlık, öfke oluşacaktır. Kişiler arasında tam bir Müslüman kardeşliği oluşacaktır.

2.3. Zekâtın Eğitici Özellikleri

İnsan fıtratı gereği her daim huzuru, mutluluğu aramakta ve bunun yollarını bulmak için de uğraş vermektedir. Kur'an'ı Kerim'de Allah'ın güzel olduğu ve güzeli sevdiği vurgulanmaktadır. İslam insandan ibadetlerini en güzel bir şekilde Allah'ın rızasına uygun olarak yapmasını istemektedir. Birbirlerine üstünlük taslamamalarını ve kişilerin kötülüğe meyimli olmaktan uzak durmalarını söylemektedir. Kişilerin nefislerini terbiye etmelerindeki en önemli olgu, Allah'a olan ibadetlerini yerine getirmektir (Özdemir, 2004). Zekât ibadeti hem dünyevi hem de uhrevi bir ibadettir. Kişi rabbine daha çok yaklaşmakta, karşılığında rabbinden ödül olarak sevap kazanacağını bilmektedir. Bu sebeple de mutluluğu artmaktadır. Mutluluğu artan kişinin ruhi ve sosyal hayatındaki davranışları olumlu yönde gelişme gösterecektir (Certel, 1997).

Zekât ibadetinin olumlu yönleri; kişinin nefsinin kötülüklerine uymasını engellemekte, aç gözlü ve hırslı bir birey olmaktan uzaklaştırmaktadır. Zekât toplum içerisinde

yaşayan her birey için psikolojik ve sosyolojik olarak bir fayda sağlamaktadır. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren öğrenmeye başlamaktadır. Huzurunu, mutluluğunu, dinginliğini arayan insanoğlu rabbini tanıdıkça ve emirlerine uydukça manevi anlamda daha mutlu olmaktadır. İbadetler insana yaşam yolculuğunda birçok bilgiyi öğretmekte ve nefsinin eğitmektedir. Zekât en iyi eğitim yollarından biridir. Çünkü kişi zekât vererek nefsinin ona söylemiş olduğu birçok hastalıktan kurtulmakta, cimrilikten, kendini üstün görme ve hıstan uzak tutmaktadır. Kişiyi daha çok iyiliğe, yardımseverliğe ve cömertliğe sevk etmektedir (Özdemir, 2004). Zekât bir arınma, temizlenme işlemidir. Kişinin bedenindeki rahatsızlık tedavi edilip gerekli işlemler yapılmazsa giderek bütün vücuda dağılır ve tüm vücudu hastalık kaplar ancak kişi bir atılım gösterip de hastalığın çaresini ararsa eski sağlığına kavuşur tıpkı zekât da bu örnekteki durum gibidir. (Karakaş, 2002). Fakirlik ve açlıktan rahatsızlık duyup acı çeken birisine zekât verilerek o kişinin yarası iyileştirilebilir, yarasına pansuman olunabilir. İşte zekât kişiler arasındaki ilişkiyi olumlu bir şekilde düzenlediği için sosyal bir ibadettir (Özdemir, 2004).

2.4. Psiko-Sosyal Açıdan Zekât

Fakirlik, açlık ve işsizliğin çok fazla olduğu toplumlarda yoksul kimseler zenginler tarafından sömürülmekte, malları ellerinden alınmaktadır. Fakirlerde zenginlere karşı öfke duymakta ve kin beslemektedir. Böyle bir toplumda devleti ve düzeni yıkmak adına adımların atılması kaçınılmaz olmaktadır (Platon, 2011). Bu düşünce yapısının değişmesi için atılacak ilk adım zekâtın ülke içerisinde yayılması ve zekât sisteminin benimsenmesidir. Başkası için verilen karşılıksız ve beklentisiz zekât sisteminin bir ülke içerisinde düzenli olarak toplanıp, ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması ile yatay ve dikey olarak iktisadi bir hareketlilik olmuş olur. Zekâtın sistemli yürütülmesi ile yüksek gelir grubunun sahip olduğu sermaye, orta ve düşük gelir grubuna doğru bir akış meydana getirir. Bu şekliyle toplum içerisinde yaşayan her birey için zekât garanti edilmiş sürekli gelir uygulamasıdır (Özdemir, 2014). Güçlünün zayıfı sömürdüğü bir toplumda kişilerin hepsi aynı anda doyuma ulaşamaz ve toplumda bütünleşmeden ve adaletten bahsedilemez (Fromm, 1990). Adaletin hâkim olduğu, her bireyin eşit şartlar içerisinde yaşadığı, güvenlik, huzur ve sevginin olduğu bir ortamda bütünleşmiş toplumdan bahsedilir. Yardımlaşma ve birlik duygusu, sosyal ve psikolojik açıdan

bütünleşmeyi meydana getirmektedir. Zengin açısından bakıldığında, servetini büyütüp dünyalık mal ve hırsla bürünmesini engellemektedir. Küçük ve orta düzeyde yaşamını sürdürenler için ise, destekleyici boyutta olup kişileri orta sınıfa doğru getirmektedir. Zekâtın uygulandığı toplumlar adalete dayalı bir sistem içerisinde varlığını sürdürüyor diyebiliriz. Kur'an'ı Kerimin biz insanlığa yardımlaşma duygusunun pekişmesi için emrettiği en güzel uygulama zekâttır. Zekât sosyal adalet, yardımlaşma ve toplumun iyileşmesi noktasında çok güçlü etkiye sahiptir (Özdemir, 2014).

2.5. Zekâtın Sosyal Hayatla İlişkisi

Toplum içerisinde yaşayan insanların hayatını devam ettirmede zorluk çekmesi kişinin mutsuz olmasına, suç işlemesine, ahlak dışı hareketler bulunmasına hatta ülke içerisinde asayişin bozulmasına sebebiyet vermektedir. Maddi anlamda zorluk çeken kişiler insan onuruna yakışır şekilde beslenemediği, giyemediği ve zengin insanlar tarafından küçümsenip alay konusu olabilmektedir. Böyle bir durum karşısında kalplerinde zenginlere karşı kıskançlık duygusu besleyebilmektedirler. Kıskançlık toplumsal ahlak kurallarına uymadığı gibi dini anlamda da yasaktır. Kişinin bu ahlak ve din dışı duygularını ve hareketlerini engelleyen en önemli ibadetlerden biri de zekâttır. Fakirlik, kişinin yaşamından ve kendisinden utanmasına, aile içerisinde huzursuzluklar yaşanmasına ve psikolojik anlamda da çöküntüye sebebiyet vermektedir. İşte tam da bu noktada zekât veren için bir ibadettir. Alan açısından da huzuru getirdiği için toplumun huzur içinde yaşamasını sağlayan bir sistemdir. Ancak Allah'ı Teala zekât verenlerin yoksul ve fakir kimselere yaptıkları yardımdan ötürü bir üstünlük haline bürünmemeleri, küçük görüp alay etmemelerini yasaklamış "Minnet ve eza etmek suretiyle sadakalarınızı boşa çıkarmayın" (el-Bakara, 2/264) ayetini buyurmuştur (Certel, 1997). Zekât, sosyal düzenin korunmasına, fakir ve zengin arasındaki uçurumun azaltılmasına, sosyal kesimler arasındaki çatışmaların önlenmesine, yoksullukla bağlantılı birçok suçun azaltılmasına engel olan sosyal bir ibadettir (Akar & Eser, 2012).

Zekât, sadaka ve yapılan gönüllü diğer yardımlar sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapıldığında içinde samimiyet ve iyi niyet besler. Zekât, zengin ve fakirin oluşturduğu toplumun birlik içerisinde yaşamasını ve kardeşliği tesis etmektedir. Bunun en güzel

örneğini tarihi boyunca zekât ibadetini yerine getiren devletlerin yaşantısına baktığımızda net bir şekilde görmekteyiz.

2.6. Zekâtın Yoksulluğa Etkisi

Yoksulluk insanlığın ilk dönemlerinden itibaren varlığını devam ettiren bir problemdir. Yoksulluk; kişinin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan yiyecek, giyecek gibi temel tüketim maddelerine veya bu tüketim maddelerini alacak alım gücüne sahip olamamasına denilmektedir (Sargın, 2014). Yoksulluğun artması ile kişinin insan onuruna yakışır şekilde hayatını devam ettirmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Bu sebeple hükümetler yoksulluk problemini en aza indirmek, toplum içerisinde huzur ve barışın devam edebilmesi, sosyal birlik ve beraberliğin artması için faaliyetler yürütmektedirler (Demir & Cevahir, 2021). Sosyal adaletsizliğin ortadan kalkması, toplum içerisindeki vatandaşların yaşam standartlarının benzer düzeyde olması, yardımlaşmanın, kardeşliğin tesis edilmesi İslam dininin en temel hedefleri arasındadır. Bunun en güzel örneği de kişinin zekâtını vermesidir. Zekât, zengin Müslümanların yoksul Müslümanlara maddi anlamda yardım ettiği bir ibadettir. Zekât, yoksul ve yardıma ihtiyacı olanlar için bir haktır. İnancımız gereği zengin bir Müslüman zekâtını vererek fakir ve yardıma muhtaç olan kişiler üzerine hakkını iade etmiş olmaktadır (Dinçer, 2019). Ancak bir kişi zekâtını verirken sadece dini bir vecibesini yerine getirmiş olma fikrine sahip olmamalıdır. Ayrıca toplum içerisinde yaşayan yoksul kimselerin daha iyi bir hayat yaşamaları için empati kurmaları ve yardım duygularını benimsemeleri gerekmektedir (Uygun, 2020).

Gelirin düşük, yoksulluğun ileri boyutlara taşındığı bir toplumda; emniyetsizlik, suç oranları, gasp, dilencilik vb. gibi güvenlik ve asayiş bozacak durumların yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü bir kişinin aç ve fakir olması kişiyi hırsızlığa, gaspa sürükleyecek ve temel insani yaşamını doğru olmayan yollarla sürdürecektir. İşte tam da böyle bir toplum düzeninin yaşanmaması için zekât çok önemli bir fonksiyondur. Zenginden fakire yardım olarak zekâtın verilmesi, fakir ve yoksulun ihtiyaçlarını giderecek, mutluluğu artacak ve kötü yollara sevk etmekten alıkoyacaktır (Yılmaz, 1998). Zekâtın ekonomik adaleti sağlamanın ve ekonomik olarak güçsüz durumdaki insanları geçindirmenin en önemli vasıtalarından biri olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda zekât uygulaması, tüketimi, tasarrufu, üretimi ve yatırımı etkileyerek iktisadi açıdan müspet

etkiler oluşturur. Böylece yoksulluk ve fakirlik fenomeninin azalmasına katkıda bulunmaktadır (Roiyel & El Marzouki, 2019).

İslam'da, başkalarının hakkını yemeden ve onlara zarar vermeden kişinin ticari faaliyet yapması ve servet sahibi olması meşrudur. Din, sosyal adaleti sağlayan ve aynı toplumda yaşayan kişilerin arasındaki sosyal uçurumları ortadan kaldıran tüm konuları dikkatle ele alır. Ayrıca İslam, zekâtı servetin yeniden dağıtımını açısından sosyal-politik uyum ve adaleti sağlamak için de bir araç olarak kullanılmasını istemektedir. (Sadallah & Abdul-Jabbar, 2022). Çünkü İslam servetin âtıl olarak elde bulundurulmasını istememekte, yatırım yapılmasını istemektedir. Zekâtın yıldan yıla sadece elde tutulup erimesinden ziyade üretime katkı sağlayarak kazancı ile fakir ve yoksula yardım edilmesini teşvik etmektedir (Erkal, 2008). Ayrıca zekât bir toplumun sosyal dayanışması ve güvenliği için oldukça önemli bir unsurdur. Zekâtın sarf yerlerine bakıldığı zaman İslam'ın toplumun bir arada toplanması, birliği ve bütünlüğünü öncelediğini hemen anlayabiliriz (Günay, 2007).

2.7. Hz. Peygamber Döneminde Zekât Uygulaması

Mekke döneminde zekât ile ilgili inen ayetler emir şeklinde değil de tavsiye niteliğindedir. Mekke döneminde Müslümanların siyasi bir otoritesi bulunmadığından zekât bir müessese haline gelememiş daha çok bireylerin birbirlerine yardım etmesi şeklinde olmuştur (Dumlu, 2010).

Medine'ye hicret ettikten 2 yıl sonra zekâtın farz olması ile Hz. Peygamber (s.a.v) zekâtı bir düzen haline getirip kurumsallaştırmak adına birçok adımlar atmıştır. İslam'ın 5 temel şartından biri olan zekât Mekke döneminden itibaren Müslümanlar tarafından bilinmekteydi. Fakat gönüllülük esası olarak kişilerin yardıma muhtaç olan herhangi bir zamanda kişilere verdiği yardım şeklindeydi. Hz. Peygamber (s.a.v) titizlikle zekâtın üzerinde düzenlemelere gitmiş toplanılmasından, dağıtımına kadar her ayrıntıyı çözüme kavuşturmuştur (Kılıç, 2017). Hicretin 8.yılından sonra Hz. Peygamber (s.a.v) zekâtın devletin bir vergisi olarak toplanması ve dağıtılması için görevliler tayin etmiştir (Tuğ, 1963). Şayet zekâtını ödemek istemeyenler olursa, onlara karşı cezai uygulamalar söz konusu olmuştur (Kenanoğlu, 2013). Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) zekât toplamakla görevli olan memurların keyfi uygulamalar içerisinde bulunmamaları için nizamname hazırlatmıştır (Kılıç, 2017).

Hız. Peygamber (s.a.v) zekâtın zenginlerden alınıp fakir ve yardıma muhtaç olan kimselere verilmesini ayette belirtilen 8 sınıftan biri olan zekât memurları aracılığıyla yapılmasını istemektedir. Buradan şu anlaşılmaktadır ki zekâtın verilmesi, toplanılması ve dağıtılması toplum içerisinde yaşayan bireylerin hususi yapacağı bir işlemde çok devletin otoritesi ile yani bir kurum aracılığı ile yapılması gerektiğidir. Bu durumda devletin eli ile yapıldığı için zekâtın hukuki yani vergisel bir işlem olduğu sonucu çıkmaktadır (Dumlu, 2008).

Hız. Peygamber (s.a.v) zekât memurları görevlerinden döndükten sonra onlara fazladan zekât alıp almadıklarını sormuştur. Zekât vermekle mükellef olacak kişilere çok fazla yük yüklenmesini ve onların zor durumda kalmasını istememektedir. Ayrıca memurların kendilerine verilen hediyeleri kabul edip etmediklerini öğrenmek için onları sorguya çekmiştir. Ve son olarak da kendi geçimlerini sağlayacak miktarda toplanan zekâttan ücretlerini almalarını isterdi (Kılıç, 2017).

2.8. İslam Ülkelerinde Zekât Uygulaması

Zekât müessesesi, İslam devletlerinin yeterince otorite kuramaması, yaşanan sömürge faaliyetleri gibi olumsuz olaylar neticesinde istenildiği gibi faaliyet gösterememiştir. İslam Devletlerinin yavaş yavaş ekonomik özgürlüklerini, bağımsızlıklarını kazanmaları ile İslami açıdan önemi olan zekât için faaliyetler yürütölmeye başlanmıştır. Zekâtın kurumsallaşması da bu dönemlere denk gelmektedir. İlk olarak bu adımı atan ülke Sudan olmuştur (Selçuk & Görmüş, 2019). Ancak zekâtın kurumsallaşması ile de her şey istenildiği gibi gitmemiştir. Müslüman toplumlarında zekât kurumuna karşı bir güven problemi olduğu ve hayal kırıklığının yaşandığı tespit edilmiştir (Bin-Nashwan vd.,2021). Kişilerin kurumlara olan güvenlerinin azalması, kurum ile kişiler arasında iletişimin düzgün ilerleyememesi ve şeffaflık ilkesine aykırılık zekât kurumlarına olan güveni azaltmaktadır (Saad vd., 2018).

Ortalama 40'a yakın Müslüman ülkelerinin yarısından fazlasında zekât bir kurum haline gelememiştir. Bunların içinde Türkiye'de yer almaktadır. Birçoğu modern hukuk sistemini kullandığı için ülke içerisinde zekâtın kurumsallaşması zorlaşmaktadır (Powell, 2010).

Dünya üzerindeki Müslüman ülkelere baktığımızda küresel kıyaslamalara göre, yoksulluk içinde yaşadığı tahmin edilen 1 milyar insanın 400 milyonu İslam İş birliği

Teşkilatına bağlı 56 üye ülkeden 31'inde yaşamaktadır. Dünyadaki yoksulların %40'ı Müslüman ülkelerde yaşamının sürdürmektedir. Müslüman ülkelerin çoğunluğuna baktığımız zaman en büyük özellikleri yoksulluğun ciddi boyutlara ulaşmış olmasıdır. En yoksul olarak sınıflandırılan ülkelere birkaç ülke örnek verilebilir; Mali, Çad, Gine, Mozambik bu ülkelerin toplam nüfusunun yarısının yoksul sınıfına girdiğini dile getirebiliriz (Ali & Hatta, 2014).

Müslüman ülkelerinde yoksulluğun giderilmesinde zekât kurumunun doğru bir şekilde yürütülmesi için şeffaf olması ve devamlı olabilmesi ve çok yönlü olması gerekmektedir. Çünkü bilgisizlik veya işini iyi yapamama kuruma olan güveni sarsacağı için kişilerin kuruma zekât verme isteğinde bir azalma meydana gelecektir. Ayrıca toplumun zekât farkındalığının düşük olması, dinî değerlerden yoksun olma gibi nedenler sonucunda zekât müessesesinin otoritesinde azalmalar meydana gelecektir (Selçuk & Görmüş, 2019).

Dünya üzerinde var olan zekât kurumları 3 farklı kategoride gösterilebilir.

Bunlardan ilki devletin hiçbir şekilde müdahale olmadığı zekâtın toplanması ve dağıtılması gönüllü kişiler tarafından yapılmaktadır. İkinci olarak, tam zamanlı olarak çalışan devlet görevlileri tarafından yönetilen ve bakanlıklardan biri tarafından denetlenen bir departman devlet tarafından kurulmaktadır. Bireyler kendi zekâtlarını kendileri değerlendirmekte ve inisiyatifleri doğrultusunda gönüllü olarak bu kuruluşlara zekâtlarını ödemektedirler. Üçüncü olarak, zekâtın toplanması, dağıtılması ve ödenmesi hükümet tarafından yasalar yoluyla zorunlu olarak gerçekleştirilir (Kahf, 2000).

Şüphesiz zekât Müslüman ülkelerde uygulanması halinde anlamlı olabilir. Zekât hicret 'in ikinci yılında farz kılındığından beri, İslam tarihi boyunca Müslüman hükümetlerin işlevlerinden biri olmaya devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu varlığını sürdürdüğü her dönemde de uygulamaya devam etmiştir. Yemen, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından uygulandığından bu yana zekâtı kesintisiz olarak sürdürmüştür.

Yemen'in haricinde 5 Müslüman ülke daha zekâtın zorunlu olarak toplanması için kanun çıkarmıştır. Bu ülkeler şunlardır: Suudi Arabistan, Malezya, Libya, Pakistan ve Sudan. Zekâtın toplanması ve dağıtılması için zekât kurumu kurulmuş ancak ödeme mecburiliği olmayan, gönüllülük esasına göre toplanan ülkeler Kuveyt, Ürdün, Bangladeş, Katar, Umman, Irak ve Bahreyn'dir. Dünya üzerindeki bazı Müslüman topluluklar ulusal veya bölgesel zekât fonları kurmuştur. Bunlar arasında Hindistan,

ABD, Güney Afrika, Kanada, Kenya vb. ülkelerdeki Müslüman topluluklar yer almaktadır (Kahf, 2000).

Zekât kurumu sadece fakir ve yardıma muhtaç kimselere yardım etmede önemli olduğu kadar devletin ülke içerisindeki yoksulluğu yok etmeye çalışması açısından da önem arz etmektedir. Zekât kurumunun başarılı olması için belli şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Öncelikle zekât kurumu başarı kapasitesini geliştirmelidir. Böylece yoksullar üzerindeki ekonomik durgunlukların giderilmesinde de yardımcı olacaktır (Alias, 2017).

Günümüzde zekât bazı ülkeler tarafından kamu görevi olarak görülmektedir. Dağıtımını ve toplanmasını devletin kendisi yapmaktadır. Bu ülkeler şunlardır; Suudi Arabistan, Kuveyt, Yemen, Ürdün, Libya, Pakistan, Bangladeş, Sudan, Endonezya, Malezya gibi bazı Müslüman ülkelerdir. Bu ülkelerde zekâtın toplanması resmi olarak yapılmaktadır. Ancak ülkelerin hepsinde gönüllü zekât ödemesi olmamakta, bazılarında zorunlu ödeme şeklinde olmaktadır. Zekâtın devlet eliyle toplanıp, dağıtıldığı İslam ülkelerinde bazı problemlerle karşılaşmaktadır. Buradaki en önemli problem vergi ve zekât ilişkisi üzerinedir. Yani çifte vergilendirme problemi yaşanmakta ülkeler de kendi içlerinde problemi gidermek için önlemler almaktadır. Birkaç ülke zekâtın vergiden düşülmesine yönelik önleyici tedbirler almaktadır (Yalçın, 2016).

Bizim ülkemizde ise, zekâtın bir yasa haline gelmesi ile ilgili sonuçlanmış resmi herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple de Diyanet İşleri Başkanlığı, hayır kurumları, STK'lar, dernek ve vakıflar zekât vermek isteyenlerin bağışlarını toplayıp dağıtmaktadır (Özek, 2022). Devlet tarafından herhangi bir mecburilik ya da herhangi bir yasa bulunmadığı için zekât vermekle yükümlü olan kişiler, ihtiyaç sahiplerine bizzat kendileri ya da herhangi bir kurum, STK aracılığı ile zekâtlarını ulaştırmaktadır (Yalçın, 2016). Ülkemizde bazı dernek, kurum ve vakıflar zekât toplamakta ve topladıkları paraları fakir ve muhtaç insanlara ulaştırmaktadır. Ancak önemli olan konu şu ki bu toplanan paraların gerçek ihtiyaç sahiplerine ve Kur'an'ı kerimde belirtilen 8 sınıfın haricinde hiçbir yere verilmemesi gerekmektedir (Yıldız, 2016).

Ülkemizde zekât toplama ve dağıtma işinin gerçekleştiren kuruluşlardan bazıları şunlardır; İHH, kendilerine ulaştırılan zekâtları Tevbe Suresindeki belirtilen 8

sınıfa verilmesi üzerinde titizlikte durmakta özellikle de fakirler ve miskinlere yardımda bulunmaktadırlar (Bilgin, 2017). Türkiye Diyanet Vakfı, Kızılay ve Türk Hava Kurumu da zekâtlarını vermek isteyenlerin kişilerin zekâtlarını almaktadır (Gümüş, 2019).

2.9. Türkiye'nin Zekât Potansiyeli

Türkiye'de zekât potansiyelinin hesaplanmasına yönelik atılan adımlar çok azdır (Uygun, 2020). GSYH üzerinden tarım ve sanayi gelirlerinden %5 oranında, hizmet gelirlerinden ise %2,5 oranında zekât hesaplaması yapılmaktadır. Ülkemizde tarım sektörünün çoğunluğu doğal yöntemle olmadığı için zekât oranı 1/20 yani %5 olarak, sanayi sektörü için %5, hizmet sektörü için ise %2,5 oranında belirlenmiştir (Tabakoğlu & Turan, 2017).

Küresel Zenginlik Raporu her yıl Türkiye'nin GSYH'sı üzerinden zekât potansiyelini hesaplamaktadır. Rapor'a göre zekât potansiyeli için 20 yaşın üzerindeki kişiler ve en zengin %10'luk dilime girenler dikkate alınarak hesaplamalar yapılmaktadır. Zekât potansiyelinin hesaplanmasında en zenginlerin girmiş olduğu %10'luk dilimde, kişilerin sahip oldukları bütün servetleri üzerinden 1/40 yani %2,5 zekât potansiyelini oluşturmaktadır.

Forbes Dergisinin ise, her yıl düzenli olarak yayınladığı en zengin 100 kişinin hesaplamaları yapılırken hisse senetleri, gayrimenkul malları ve diğer mal varlıkları göz önünde bulundurularak hesaplama yapılmaktadır (Tabakoğlu & Turan, 2017).

Ülkemiz için böyle bir hesaplama yapılırken kişilerin yastık altı olan varlıkları göz önünde bulundurulmamıştır. Onların da dahil olduğu bir hesaplama da rakamların daha yüksek oranlarda çıkacağı düşünülmektedir (Gümüş, 2019).

Türkiye'de bir zekât kurumu bulunmamaktadır. Ancak bir kurumun kurulması ve Türkiye'de en zengin %20'lik dilime giren halkın sahip oldukları gelir üzerinden %2,5 oranında zekâtlarını vermesi hem kişileri zorlamayacaktır. Hem de ülke içerisinde geliri düşük seviyede olan yoksullar ve fakirlerin maddi- manevi sıkıntıları giderilecektir. Böylece bir kurumun varlığı ülke içerisinde iyileşmenin başlamasına öncülük edecektir (Demir & Cevahir, 2021).

2.10. Vergi ve Zekât İlişkisi

Zekât, nisab miktarı mala sahip olan Müslümanlar için zorunlu bir ibadettir. Ancak vergilere benzemesi nedeniyle dünyevi nitelikleri de vardır. Kişi zekât ödemediği zaman günaha girdiği gibi vergisini ödemediği zaman da devlete karşı görevini ifa etmemektedir (Uygun, 2020). Zekâtın da devlet tarafından toplanması ve devlete gelir sağlaması özelliği itibari ile bir çeşit vergi olduğu düşünülmektedir (Beşel, 2015).

2.10.1. Vergi

Vergilerin ortaya çıkışı insanların topluluk halinde yaşamasıyla başlamıştır. İnsanlar önceleri aile, boy, kabile halinde yaşarlarken daha sonraları artan nüfus ile büyüyerek devleti oluşturmuştur. Ve bu gelişim ile artan ihtiyaçların giderilmesi için verginin sistemleşmesi de gelişmiştir. Verginin ilk örneklerine baktığımızda insanların inanmış oldukları varlığa ya da devlet yöneticisine gönüllülük esası ile verdikleri ürünlerden oluşmuştur (Özkan, 2019). Eski dönemlerde, halkın devlete ödemiş olduğu vergiler devlet tarafından temel gelir olarak görülmemektedir. Ancak hem nüfusun artması hem de değişen ve gelişen dünya sistemi ile devletin halkın hizmetine sunduğu faaliyetlerin ve icraatlerin artması ile halktan alınan vergiler artık temel gelir kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır (Yolal, 2017).

Geçmiş dönemlerde uzun bir süre boyunca hükümetler sadece yönetim ve savunma masraflarını karşılamak için halkından vergi toplamıştır. Ayrıca devlet tarafından belirli hizmetlerin sağlanması için ve tarihte despotik hükümdarın şahsi harcamaları için gelir elde etmek amacıyla da vergiler koyulmuştur (Abu Bakar, 2008). Günümüzde ise vergilerin amaçları daha da genişlemiştir. Sosyal ve ekonomik politikaları da ilgilendiren durumlar için vergi koyulmaya başlanmıştır.

Vergiler olmadan bir ülkenin siyasi ve ekonomik varlığını devam ettirebilmesi ve ayrıca ülke içerisinde yaşayan vatandaşların da sükûnet ve birlik-beraberlik içerisinde yaşaması söz konusu değildir (Kayan, 2000). Sanayi sistemi gelişmiş ülkelerin en büyük gelir kaynağını ise vergiler oluşturmaktadır (Erkal, 1998).

Günümüzde vergi, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere kişilerden tek taraflı olarak cebren ve karşılıksız olarak topladığı ekonomik değeri ifade eder (TDV, 2013). Devlet kişilerden vergi alarak kamuya fon aktarımı sağlamaktadır (Pınar, 2010). Vergi sadece devletin mali ihtiyaçları için değil ayrıca devletin siyasi, iktisadi ve sosyal

amaçlarını yerine getirebilmesi için alınmaktadır. Her devletin kendi ülke durumundaki ihtiyacına göre amaçlar değişiklik gösterebilir (Özek vd., 1984).

Verginin temel özellikleri;

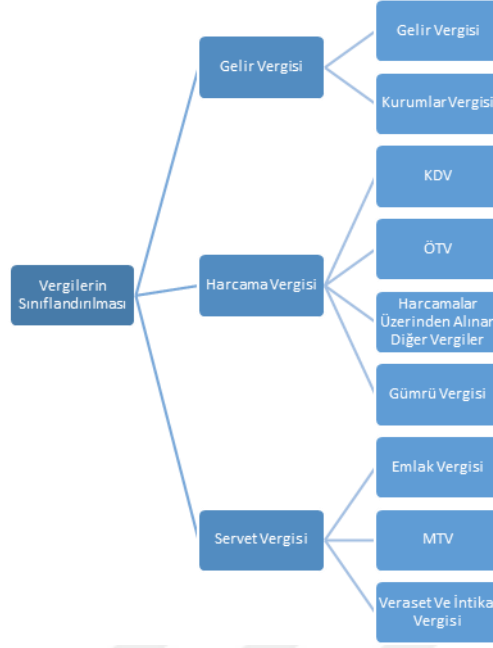
- Vergiyi sadece devlet veya yetkili olan kurumlar almaktadır.
- Vergi tamamen karşılıksızdır. Vergiyi verenler karşılığında bir şey beklememeli, herhangi bir menfaatleri olmamaktadır.
- Verginin temel nihai hedefi zorunlu olmasıdır. Kişilerin inisiyatifine bırakılan bir uygulama değildir. Vergiler yasalarla belirlenmektedir.
- Vergi kesindir yani hiçbir surette vergiyi ödeyene geri ödenmesi söz konusu değildir.
- Vergi gerçek veya tüzel kişilerden alınmaktadır.
- Vergi parasaldır.
- Vergi kişilerin ödeme gücüne göre alınmaktadır
- Vergilerin hukuki dayanağı kanunlardır. Gelişi güzel bir vergi koyup kaldırma söz konusu değildir (Taraktaş vd., 2018).

Kişilerin devlete ödemiş olduğu vergiden dolayı hiçbir beklentileri yoktur. Hiçbir surette de haklarını isteyemezler. Bunun sonucunda da devlet ve kişiler arasındaki ilişkiye bakıldığında borçlu ve alacaklı olan iki tarafı görmekteyiz. Bir taraf vergiyi alan alacaklı diğer tarafta ödemek mecburiyetinde olan borçlulardır (Erkal, 1998).

2.10.2. Vergi Çeşitleri

Türkiye’de başlıca vergileri şu şekilde kategorize edebiliriz.

Gelir üzerinden alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler

Şekil 1: Türk Vergi Sistemini Oluşturan Vergilerin Sınıflandırılması

Kaynak: (Gürdal vd., 2016)

2.10.2.1. Gelir Vergisi

Gerçek kişilerden alınan, belirli bir zaman ve bu da çoğunlukla 1 yıllık süre içerisinde çeşitli faaliyetlerden (Ticari ve zirai kazançlar, gayrimenkul ve menkul sermaye iratları vb.) elde ettikleri kazançlar üzerinden şahsileştirme prensibine uygun olarak alınan vergiye verilen isimdir (Eskicioğlu, 2007). Yani kişilerin gelir elde etmesi ile verginin yükümlüsü kendileri olmaktadır (Öncel vd., 2014). Gelir vergisi, kişilerin evli ya da bekâr olmasını, sağlıklı veya engelli olup olmasını dikkate alarak farklı bir vergileme yapabilme kapasitesine sahiptir (Gürdal vd., 2016).

2.10.2.2. Harcama Vergisi

Harcama vergisi üretilen veya tüketilen mal ve hizmetlerden alınmaktadır (Öncel vd., 2014). Harcama vergisi denildiği zaman ilk akla gayri şahsi ve objektif bir vergi olduğu gelmelidir. Çünkü gerçek veya tüzel kişi fark etmeksizin yapılan her türlü tüketimde herkes tarafından ödenmektedir. Bu vergiler genellikle dolaylı vergilerdir. Gelirin adil dağılımını bozmaktadır (Karaca, 2021).

2.10.2.3. Servet Vergisi

Gerçek ve tüzel kişilerin sahip oldukları menkul ve gayrimenkul mallar ile para ve alacakların hepsini ya da belli bir kısmını değerleri üzerinden vergilendiren dolaysız vergilerdir (Öz vd., 2014). Yani bakıldığında servet vergisi kişinin kazanmış olduğu gelirinin harcamayıp tasarruf etmesi ve o tasarruf ettiği kısmı da değerlendirmesi üzerine oluşmaktadır (Karaca, 2021). Dünyadaki hemen hemen her ülke gelir vergisi ve harcama vergileri kullanmaktadır. Bu iki vergi matrahı (gelir ve harcama) çoğu ülkenin vergi gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. (Chatalova & Evans, 2013). Servet vergisi diğer vergilerin aksine mali yönü ile değil daha çok sosyal yönü ile dikkat çekmektedir. Bu sebeple de diğer iki vergi türüne göre toplam vergi gelirlerindeki oranı düşük olmaktadır (Ömür & Gerçek, 2017).

2.10.3. İslam Ekonomisinde Vergiler

Kur'an'ı Kerimde çeşitli vergi türleri için isimler kullanılmakla birlikte vergi için tam bir bütün halinde vergiyi ifade eden herhangi bir kelime kullanılmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerinde ise meks kavramı kullanılmaktadır (TDV, 2013) . İslam ekonomistleri, İslam Devleti'nin mali kaynakları şayet yeterli değilse, devletin vergi toplamak için adil bir vergi sistemi kurabileceğini dile getirmektedirler. Adil bir vergi sisteminde koyulmuş olan vergiler vergi mükelleflerine yük olmamalı ve bu nedenle, vergilendirme mükellefin anapara ödeme gücüne dayanmalıdır (Yusoff, 2006). İslam toplumunda halktan alınan vergi sadece zekât değildir. Devlet var olan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, eşit gelir dağılımını sağlamak, ülke ekonomisini istikrara kavuşturmak ve ekonominin büyümesini finanse etmek gibi çeşitli amaçlarla başka vergiler de alabilir. Bu vergiler ihtiyaçlara ve amaçlara göre alınabilir (Kahf, 1999).

İslam ekonomisinde vergiler 4 kısıma ayrılmaktadır.

Fakir ve muhtaçlara ödenmek için toplanan, kişinin servetinden alınan bir vergidir ve zorunludur. Bu vergi çeşidine zekât girmektedir.

Tarımsal üretimden alınan vergiler, bu vergi çeşidi de zorunludur. Bu vergi türüne ise öşür örnek verilmektedir.

Kişi başına alınan vergiler

Kur'an'ı Kerimde zikredilmeyen ancak gerekli görülen durumlarda içtihat edilerek kanuna koyulan vergiler (Badem, 2017).

İbn Hazm ve bazı yazarlarımız toplum içerisinde yaşayan halkın huzuru, asayiş ve refahı için gerekli görülen durumlarda vergi koyulacağını, oranlarının artırılıp-azaltılacağını söylemişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in zekât için koymuş olduğu ölçü en düşük miktarda olup gerek görüldüğü takdirde devlet tarafından yeni vergiler koyulabilmektedir (Hamidullah, 2003).

2.10.4. Zekât

Verginin bazı özelliklerinden ötürü zekâta benzerliği önemli bir noktadır. Zekâtın verilebilmesi için belli bir şartlara ihtiyaç vardır. Bunlardan birisi de kişinin zekât vermekle yükümlü olabilmesi için sahip olduğu asgari tutardaki mal olan nisap miktarına ulaşmasıdır. Bu miktara ulaşamayan bireylerden zekât alınmamaktadır (Zararsız & Gürbüz, 2019). Zekâtın temel özelliğine baktığımızda ilk olarak zekât servet, gelir ve dönen varlıklar üzerinden verilmektedir. Yani zekâta tabii olan malın artma özelliğinin bulunması gerekmektedir (Özek, 2022). Hz. Peygamber (s.a.v) kişinin geliri ve serveti üzerinden vermesi gereken vergi oranlarını belirlemiştir. Belirlemiş olduğu bu oranlar kişinin maddi kazanç ve gelirine göre bir vergi vermesi gerektiğidir (Maçın, 2014). Yani kişinin iktisadi gücü ne kadar fazla ise bu oran ona göre artmaktadır. İslam inancında kişinin vergi verebilmesi için belli bir maddi güce sahip olması, servetinin var olması, zengin olması gerekmektedir. Bu şartları sağlamayan kişilerden zekât alınmamaktadır.

2.10.5. Vergi ve Zekât

Yukarıda verginin tanımı ve mahiyeti üzerinde açıklamalar yapıldı. Zekâtı da daha önce teferruatlı bir şekilde anlattık. Burada üzerinde duracağımız konu vergi ve zekâtın birbirleri ile benzeyen ve farklı yönleridir.

Vergi ve zekât, toplumsal çıkarlar için toplumdan toplama veya tahsil etme çabası olarak dini yükümlülüklerin yerine getirilmesinin ve ulusal yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Bir devlet yükümlülüğü olarak vergiler, sadece vergi mükellefleri için değil, aynı zamanda vergi ödemekle yükümlü olmayanların çıkarları için de vergi dağıtarak kamu hizmetlerini iyileştirerek ve geliştirerek herkesin refahını artırmak için

tasarlanmıştır. Vergiler, insanların doğrudan ücret olarak uygulanabilmeleri için yasalara dayalı olarak devlet hazinesine yaptıkları katkılardır. Zekât ise Allah Teala'nın hakkı olan ve birileri tarafından fakirlere verilen bir şeyin adı veya tanımıdır. (Âmin, 2021). Devletin kamu hizmetlerini gerçekleştirmek için halktan almış olduğu vergilerin zamanla çeşitlerinin artması ve genişlemesi üzerine zekât ile vergi daha fazla birbiri ile karşılaştırılmaya başlanmıştır. Kişilerin devlete ödemiş olduğu vergilerden dolayı ödemek mecburiyetinde oldukları zekâtın yerini tutup tutmayacağı tartışmaya açık olmuştur (Özdemir, 2013).

İslam kaynaklarına baktığımızda kişinin gelirinden dolayı ödemek zorunda olduğu herhangi bir vergi ve bunun şartları yer almamaktadır. Aynı şekilde kişinin yapmış olduğu tüketimden kaynaklı ödemiş olduğu bir vergi bulunmamaktadır. Bu tür vergilerin alınmaya başlanması yakın tarihlere dayanmaktadır (Sugözü, 2017).

2.10.6. Vergi ve Zekâtın Farklılıkları

Vergi ile zekâtın benzemeyen yönü anlatırken ilk üzerinde durulması gereken şey vergi ve zekât kelimelerinin anlamlarına bakmak olacaktır. Zekât kelimesi daha önce de zikredildiği gibi temizlenme ve artma anlamlarına gelmektedir. Vergi ise bir şeyin devlete mecburi olarak ödenmesi anlamına gelmektedir (Mutlu, 2019).

Zekât yükümlüsü olan bir insanın zekâtını verirken ilk gayesi ibadet görevini yerine getirmektir. Zekât ile verginin benzer olup olmadığı üzerine birçok görüş beyan edilmiştir. Zekât İslam'ın 5 şartından birisi olduğu için namazdan veya oruçtan ayırt edemeyiz. Bu sebeple de zekât bir vergidir demek ilk yapılan hatalardan biri olacaktır. İbadet olması sebebi ile zekâtın ödenmesi gereken yerleri ve ödeme miktarını Kur'an'ı Kerim belirlemiştir. Kıyamete kadar da herhangi bir değişim söz konusu olmayacaktır (El-Mevdudi, 2015).

Vergi ise insanlık tarihi içerisinde hükümdarların ve devletlerin kendi istekleri veya devletin ihtiyacı durumunda kanun çıkararak koydukları ve yine istedikleri ve gerekli durumlar içerisinde de yeni vergiler koyup, kaldırabilme gücüne sahip oldukları mali bir zorunluluk yani kişilere bir külfettir (Mutlu, 2019). Ayrıca vergilerin ödeme yerleri ve ödeme miktarları da kanunlar tarafından belirlenmektedir. Zamanla değişim ve gelişim gösterme imkanına sahip olmaktadır (Erkal, 1998).

Zekâtın amacı vergilendirmenin amacından ziyadesiyle farklıdır. Vergiler zekât olarak kabul edilemez. Vergilendirme ve zekât arasında bazı benzerlikler olmasına rağmen, farklılıklar çok daha fazladır. Vergi ve zekât yetkili oldukları kaynakları, varsayımsal dayanakları, amaçları, oranları, muafiyetleri ve harcamaları bakımından birbirinden ayrılır (Al-Mamun vd., 2020).

Hamdi Döndüren devletin kişilerden aldığı vergilerden herhangi bir harcama kısıtlaması yapmadığı için verginin zekâtтан ayrı olduğunu, verginin zekâtтан sayılmaması gerektiğini savunmuştur (Döndüren, 2011). Yunus Vehbi Yavuz, Hayrettin Karaman, Kârdavi, Ebu Zehra, İbn Hacer gibi alimlerimiz de verginin zekât yerine geçmeyeceğini savunmuşlardır.

Karaman (Karaman, 2012) verginin zekât ile aynı olmayacağını şu şekilde dile getirmiştir:

Zekât bir ibadettir ve ibadette niyet en önemli konudur. Vergi bir ibadet değildir.

Zekâtın nisabı ve miktarı nassla sabittir ve değişim söz konusu olmamaktadır. Verginin nisabı ile zekâtın nisabı birbirlerine uyuşmamaktadır.

Zekâtın sarf yerleri de nassla belirlenmiş kişinin kendi isteğine göre azaltılıp çoğaltılamaz ancak verginin sarf yerleri ile zekâtın sarf yeri birbirlerine uymamaktadır (Karaman, 2012).

Zekât kişinin temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra nisap miktarı mal üzerinden verilmektedir. Lakin vergi de bu söz konusu değildir. Asgari bir sınır vardır. Zekâtta ise kişinin zenginliğine göre ödeyeceği miktar değişmektedir. Devlet ihtiyaç duymadığı takdirde kendisine vergi ödemeyen vatandaşını affedebilmektedir. Fakat zekâtta asla aff söz konusu değildir. Kişi zekâtını mutlak surette ödemek zorundadır. Şayet zekât bir vergi olsaydı yüce kitabımızda ismi zikredilirdi. Vergi ile zekât arasındaki en mühim farklardan birisi de zekâtın yalnızca Müslüman olan kişilerden alınması, vergi ise hiçbir ayırım yapılmadan herkesten alınmaktadır (Yavuz, 1972).

Zekât kitap ve sünnetle farz olduğu için zekât vermekle mükellef olan kişinin İslam devleti içerisinde yaşamasa dahi zekâtı ödemek zorundadır. Örneğin bir kişi çoğunluğu Müslüman olan ancak laik şekilde yönetilen bir ülkede yaşasa ya da kişi tamamı gayrimüslim olan bir beldede dahi yaşıyor olsa kendisi Müslüman olduğu için zekât verme şartlarını taşıyorsa zekâtını vermek zorundadır. Ayrıca zekâtını vermek için bir

devlete ihtiyaç yoktur. Devlet olmasa dahi zekâtını vermekle mükelleftir (Mutlu, 2019) Vergi de ise durum böyle değildir (Büyükcoşkun, 1992).

Zekât	Vergi
Zekât bir ibadettir	Ekonomik bir yükümlülüktür
Sadece Müslümanlar öder	Tüm halk öder
Zekâtın affı yoktur	Vergi affedilir
Oranı ve ödeme şekli değişmez	Vergi oranları değiştirilebilir
Zekâtın sarf yerleri ve miktarı bellidir	Verginin harcama yöntemi belli değildir
Zekât zenginden alınır ve fakire verilir	Vergi farklı yerlere harcanır
Zekâtın yükü kimseye devredilemez	Vergini yükü başkasına devredilebilir
Pratik olarak zekât toplanması ucuz	Vergi toplanması daha pahalı
İbadet olduğu için zekât ödemede kaçınma olmamaktadır	Vergi kaçırma söz konusudur
Zenginlerin fakirlere karşı zekât vermesi bir haktır	Vergi ilahi hak değil vatandaşın devlete ödemesi gereken bir sorumluluktur
Artan oranlı vergilere göre tabanı daha geniş	Zekâta oranla tabanı daha dardır
Zekâtın asgari sorumluluk sınırı vardır	Herhangi bir sınır yoktur
Zekât muafiyeti esnektir	Vergilerde muafiyet esnek değildir

Tablo 3: Zekât ve Vergi Arasındaki Farklar

Kaynak: (Zaim, 1985).

2.10.7. Vergi ve Zekâtın Benzerlikleri

Günümüzde bazı alimler ve düşünürler zekât ile verginin aynı olduğunu düşünmektedirler. Sıddıki, İslam Devletlerinde Mali Yapı adlı eserinde zekâtı mecburi vergi olarak görmektedir. Toplumun zengin kesiminin fakir kesimine bu vergiyi ödemesi gerektiğini dile getirmektedir (Sıddıki, 1972). Muhammed Hamidullah'ta zekât ile verginin aynı olduğu görüşünü savunan alimler arasındadır. Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret etmeden önce sadaka olarak nitelendirilen yardımlar daha sonra devlet tarafından, vergi olarak ödenmesi zorunlu olan yükümlülük haline getirilmiştir. Ayrıca Hamidullah düşüncesini destekleyen ünlü klasik eser yazarlarından

İbn Hazm'ın yeni konular üzerine devletin vergiler koyabileceğini ve daha önceleri koyulmuş olan vergilerin oranları üzerinde devletin artma ve azaltma yapabileceğini ifade etmiştir. Zekâtı bir vergi olarak gördüğünü eserinde ortaya koymuştur (Hamidullah, 2003).

Benzeyen Yönleri;

Zekât ve verginin her ikisi de mecburi ödenmek zorundadır.

Zekâtı 'Zekât Memuru' olarak adlandırılan yetkili kişiler ayette belirli olan 8 sınıfa dağıtmak üzere toplamaktadır. Vergiyi de ülke içerisindeki yetkili merciiler almaktadır.

Zekâtı ödeyen bir kişinin ödemiş olduğu zekât karşılığında herhangi bir beklentisi veya bir çıkarı söz konusu olmamakta sadece dini vecibesini yerine getirmektedir. Vergiyi ödeyen mükellef için de aynı durum söz konusudur. (Erkal, 1998).

Verginin sadece mali değil ayrıca sosyal, ekonomik ve siyasi hedefleri vardır. Zekâtın da aynı şekilde toplumun her kesimini etkileyen temel ve geniş kapsamlı hedefleri bulunmaktadır (El-Kardavi, 1984).

3. BÖLÜM: LİTERATÜR, ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR

3.1. Zekât Literatürü

Önemi nedeniyle zekâtla ilgili hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde pek çok çalışma yapılmıştır. Zekât ile ilgili yapılan çalışmaları kategorilere ayırmak gerekirse bunu 3 başlık altında inceleyebiliriz.

İlk kategorideki çalışmalarda zekâtın mahiyeti, zekât verilecek yerler, nisapla ilgili meseleler gibi zekâtın fıkhi hükümleri ele alınmaktadır. Sanayi Devrimi ile başlayan ve modern çağımızda teknolojinin giderek daha da ileri boyutlara ulaşması ile hayatımıza giren birçok yeni iş kolu Hz. Peygamber (s.a.v) ve klasik fakihlerin yaşadığı dönemde var olmadığı için, bu yeni iş kollarının zekâta tabi olup olmadıkları ya da hangi oranlar üzerinden zekât verilmesi gerektiği hususunda tam bir ittifak kurulamamış ve fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Günümüzde bu alan üzerine yapılan çalışmalar daha çok doküman analizi şeklinde olup kişilerin bilinçlenmesi ve bir algı oluşturulması noktasında eksik kalmaktadır. Manav ve Haçkalı (2020) ticari maksatla elde bulundurulan gayrimenkul malların zekâta tabii olacağını, %2,5 oranında zekâtının verilmesi gerektiği görüşünü benimsemektedir. Demirel (2021) Sanayi tesislerinin zekâtı üzerine fıkıhçıların birden fazla görüş belirttiğini çalışmasında aktarmış, kendi görüşünü de en sonda belirtmiştir. Demirel'e göre fabrika ve sanayi tesisi sahibi, gayrisafi geliri üzerinden 1/10 oranında zekât vermelidir. Durmuş (2022) diğer çalışmalardan farklı olarak, zekât hususunda tartışmalı olan finansal ürünlerin zekâtı hakkında çalışma yapmıştır. Durmuş, bir kişi elinde var olan hisse senedi ile ticari işlem yapmak niyetinde olduğu zaman, kazandığı tutar üzerinden %2,5 oranında malının zekâtını vermesi gerektiğini, sukuk için de hamilinin niyeti hisse senetlerindeki gibi ticari bir kazanç elde etmek ise aynı işlemin uygulanması gerektiğini dile getirmiştir. Faizli bir gelirin helal olmaması sebebiyle, böyle bir durumda kişi elde etmiş olduğu gelirinin zekâtını verirken haram yolla elde edilmiş bu paradan verirse zamanla faizin meşrulaşacağını dile getirmektedir.

İkinci kategorideki zekâtın kurumsallaşması ve yoksulluğun azaltılmasındaki potansiyeline yönelik çalışmaların bir kısmı meseleyi teorik olarak ele almışken bir kısmı ise nicel yöntem kullanarak ele alınmıştır.

Badur (2016) çalışmasında, zekât kurumunun var olan eksiklik ve aksaklıklarının tespit edilip çözüme kavuşturulması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca İslam ülkesinde zekât ile yoksulluk azaltılacaksa, toplumun bilinçlenmesi gerektiğini ve zekâtın bu konuda etkin bir politika aracı olması gerektiğini dile getirmektedir. Buna yönelik yapılacak adımların atılması ile de kişilerin zekât alan değil de zekât veren durumuna getirileceğini savunmaktadır. Selçuk ve Görmüş (2019)'da yapmış oldukları çalışmada zekâtın kurumsallaşması üzerine bir model önerisi getirilmiştir. Selçuk ve Görmüş'e göre Türkiye'nin kendisine özgü milli bir zekât kurumu kurması gerekmektedir. Zekât ödemekle yükümlü olan kişilerin bir de vergi ödeyerek çifte vergi ödemelerinin önüne geçilmelidir. Çalışkan (2020)'ın zekâtın kurumsallaşması hakkındaki yaklaşımı ise, bir kurumun varlığının gerekliliğinden önce kurumun var olabilmesi için her türlü zeminin sağlam olmasına ve kurumun işleyişinde bir aksaklığın olmaması gerektiği yönündedir. Yılmaz vd. (2021) Türkiye'de yoksulluğun giderilmesinde ve her ferdin eşit bir yaşam standardı içerisinde yaşamasında zekâtın çok büyük önemi olduğunu, şayet kişilerin zekâtları devlet kanalı ile toplanıp gerekli kişilere ulaştırılırsa adil bir gelir dağılımına ulaşılabileceğini dile getirmektedir. Kazak (2023) ise zekâtın kurumsallaşmasına yönelik diğer çalışmalardan farklı olarak zekât kurumunun daha verimli bir şekilde işleyebilmesi için kitle fonlamasının İslami kurallara uygun bir şekilde zekâta uyarlanması üzerine bir model önerisi geliştirmeye çalışmıştır. Kazak, bu yöntemin internet ve teknolojinin geliştiği dönemde bütün İslam ülkelerinde uygulanmasının mümkün olduğunu ve zekât verme noktasında verimliliğin artacağını ifade etmektedir. Yazar, modelin kurumsal bir şekilde hayata geçirilmesi durumunda çok büyük bir maddi kalkınmaya vesile olacağını ve toplum içerisinde yaşayan fertlerin iktisadi açıdan daha iyi seviyelere geleceğini düşünmektedir.

Nicel yöntem kullanarak çalışmalarını yürüten, Bilen ve Terzi (2019) zekâtın yoksulluğu önlemede zekât kurumunun etkilerinin neler olabileceği üzerine cami cemaati olan 346 kişi ile anket çalışması yürütmüştür. Çalışma neticesinde zekâtın devlet eli ile toplanmasına olumlu bakılmadığı tespit edilmiştir. Buna karşın Gümüş ve Şimşek (2021) çalışmalarında ankete katılanların, Türkiye'de bir zekât kurumunun olmasının zekâta olan güveni ve bilinç düzeyini artıracığı dolayısıyla da bu kurumun yoksulluğun azalmasında önemli bir işlev göreceği görüşünde oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Zekât kurumlarına duyulan güven ya da bu kurumların gerekliliği hususunda dünya üzerinde yapılan diğer çalışmalara bakıldığında çalışmalarda genellikle nicel yöntem kullanıldığı görülmektedir. Ghazali vd. (2016) işletme sahiplerinin zekât kurumuna olan güvenlerinin artmasında paylaşılan değerler, iletişim, fırsatçılık içermeyen tutum ve davranışların önemli faktörler olduğunu, güvenin kazanılmasıyla birlikte kurumlara ödenecek olan zekât oranlarında artış görüleceği sonucuna ulaşmışlardır. Saad vd. (2018) bir başka çalışmada Müslüman iş adamlarının Yemen'deki zekât kurumunun güvenilirliği ve iletişiminden memnun olmadıklarını yaptıkları anket sonucu ortaya koymuştur. Zekât kurumlarının hizmet kalitelerini artırıcı eylemler ortaya koymalarını bu sayede de zekâtın toplanmasında iyileştirici bir sonuç doğurabileceğini düşünmektedirler. Tuan Mahmood vd. (2021)'in çalışması da diğer zekât kurumlarının sorunları ile aynı gözükmektedir. Kişilerin kuruma olan güvenleri azaldıkça ve kurumun işleyişindeki aksaklıkları gördükçe bu kurumlara zekât verme noktasındaki istekleri azalmaktadır. Bütün bu çalışmalardan anlaşıldığı üzere zekât kurumunun güvenilirlik, şeffaflık, etkinlik ve verimlilik noktalarında kendisini geliştirmesi gerekmektedir. Bin-Nashwan vd. (2021) ise Yemende yaşayan 274 girişimciyle yaptığı anket çalışmasında, ahlaki değerlendirmelerin işletme sahipleri için olumlu bir etki yaptığı, dolayısıyla zekât toplayan yetkililerin zekât ödemenin ahlaki bir değer olduğunu iyice anlatmaları, önemini vurgulamaları ve zekât veren kişilere bu durumun gerekliliğini aşlamalarının önemli olduğu tespit edilmiştir. Buna ilaveten çalışmada işletme sahiplerinin zekât kurumuna güveni arttıkça zekât verme noktasındaki davranışlarının da aynı yönde artacağı ifade edilmektedir. Sonuç olarak çalışmada Müslüman toplumlarda zekât kurumuna karşı bir güven probleminin olduğu, bu problemin çözümü noktasında, ilgili kurumun şeffaflığının ve çalışanların davranışlarının önemli olduğuna vurgu yapılmıştır.

Üçüncü grup çalışmalar ise Müslümanların zekâta bakış açısına yönelik çalışmalardan oluşmakta olup, bu kısımda ticari işletme sahipleriyle anket veya yarı yapılandırılmış mülakat yöntemini kullanan çalışmalardan bazılarına yer verilmiştir.

(Heikal vd., 2014; Alfitri, 2017; Shari & b.W.A.Lah, 2018; Sadallah ve Abdul-Jabbar, 2022) çalışmalarını nicel olarak gerçekleştirmişlerdir. Heikal vd. (2014) tarafından Endonezya'nın Lhokseumawe kentinde yaşamını sürdüren iş adamlarının zekât niyetini öğrenmek için 2.432 iş adamı ile anket gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre,

geçmiş davranış değişkeninin zekât vermekle yükümlü olan kişilerin niyetleri üzerinde en büyük etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ticari zekâtın ödenmesi üzerinde de niyet çok büyük önem taşımaktadır. Zekâtın ödenmesi üzerinde pozitif bir etki göstermektedir. Araştırmanın sonucuna bakıldığında zekât ödeyen iş adamları üzerinde de olumlu bir etkiye sahiptir. Çünkü yapmış oldukları iş sonucunda elde ettikleri gelire göre zekâtlarını vermektedirler. Yazarların ortak görüşüne göre, zekât yönetiminin şeffaf bir şekilde olması gerekmektedir, şeffaf olmayan her çalışma kişinin yönetime olan güveninin sarsılmasına ve zekât verme oranlarında azalmanın yaşanılması kaçınılmaz olacaktır. Yazarlara göre ayrıca akademisyenlerin bu alan üzerine yoğunlaşıp çalışmalarını artırmalı ve halkın daha çok bilinçlenmesi için ön ayak olmaları gerekmektedir. Zekâtın etkili bir şekilde toplanması için bunların yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Alfitri (2017) ticari malların zekâtına ilişkin başka bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma Endonezya'daki İslami bankaların zekât yükümlülükleri üzerine yapılmıştır. Alfitri ülkede var olan kanunların, bu kurumların zekât vermeleri noktasında herhangi bir yaptırım şekline dönüşmediğini dile getirmiştir. Ayrıca devletin ülke vatandaşlarının zekâtlarını vermediği halde herhangi bir cezai işlem uygulamaması ve devletin bankaları da zekât verme de zorunlu tutmamasının sonucunda İslami bankaların zekâtlarını vermede olumsuz etkilediğini aktarmıştır. Çalışmada elde edilen en önemli bulgu, bankaların zekâtlarını ödemelerindeki etkili faktörün İslami hassasiyete sahip olma, İslam ahlakına riayet etmek olmuştur. Shari & b.W.A.Lah (2018) Malezya'nın Penang eyaletinde küçük işletme sahipleri arasında anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar diğer tüm çalışmaların aksine daha farklı bir sonuç elde etmişlerdir. Yapılan anketlerin sonucuna göre, işletme sahipleri zekâtlarını hangi şekilde vereceklerini bildikleri ve çoğunun da zekâtlarını ödeyip Allah'a karşı görevlerini ifa etmeleri konusunda bilinçli oldukları tespit edilmiştir. Sadallah ve Abdul-Jabbar (2022) ise Cezayir'deki 575 işletme sahibi ile nicel bir çalışma yürütmüştür. Çalışma üzerinde varılan sonuçlar şu şekildedir; kişilerin bilgi eksikliğinin var olması zekât verme üzerinde büyük etkiye sahip olmaktadır. Diğer bir sonuç ise, kuruma veya kişilere olan güven ile siyasi bir istikrarın sağlanmış olması toplum içerisindeki her bir bireyin ve işletme sahiplerin üzerinde olumlu sonuç doğurdu şeklindedir. Kişinin bilgi seviyesi ve farkındalığı arttıkça otomatikman zekât verme niyetinde de olumlu bir artış gözlemlenmiştir.

Zekât bilincini ve farkındalığını artırmak amacıyla ülkemizde ve yurt dışında yapılmış olan çalışmalar (Abdullah vd., 2021; Aydın, 2023; Narmanoğlu, 2023; Suarni vd., 2023) tarafından yürütülen nitel araştırmalardır. Abdullah vd. (2021) zekât konusuna ilişkin genel farkındalığın oluşması ile zekât ödemesi gereken Müslüman tüccarlar arasındaki bilgi eksikliğini ortadan kaldırdığı sonucuna varmışlardır. Bu çalışmaya benzer sonuca ulaşan bir diğer çalışma ise, Aydın (2023)'ün insanların zekât hakkındaki bilgileri, farkındalıkları ve duyarlılıklarını belirlemek amacı ile yaptığı Malezya Zekât Sistemleri Üzerine Zekât Algısı adlı nitel çalışmadır. Aydın Malezya'da yaşayan 50 zekât mükellefi ile görüşme gerçekleştirmiştir. Zekât sisteminde şeffaflığın olmaması ve zekât vermekle mükellef olan insanların yeterince zekât hakkında bilgiye sahip olmamaları olumsuz bir etkidir. Kişilerin ayrıca bilgi eksikliklerinin olması zekât yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda isteksiz davranmalarına neden olmaktadır.

Ülkemizde yapılan çalışma ise Narmanoğlu (2023)'e aittir. Narmanoğlu, zekât kurumunun yoksulluğun önlenmesindeki rolünü belirlemek amacı ile farklı alanlardan oluşan 12 MÜSİAD üyesi ile mülakat gerçekleştirmiştir. Yapılan görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan araştırma bulguları şu şekildedir; Zekât ibadetinin gereği gibi yerine getirilmesi ile yoksulluğun büyük ölçüde ortadan kalkacağı tespit edilmiştir. Bu sebeple zekât ve yoksulluk arasında önemli derecede bir ilişki olduğu, yoksulluğun giderilmesi noktasında zekâtın büyük bir rol oynadığına ulaşılmıştır. Ancak görünen o ki, insanların zekât konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sorunun çözümü için de yetki sahibi olan otoritelerin zekât konusunda farkındalığın artırılmasına yönelik, zekât bilincinin oluşması için araştırmalar yapip gerekli adımları atmaları gerekmektedir.

Son olarak bir başka çalışma ise Suarni vd. (2023)'ün çalışmasıdır. Suarni vd. de, Narmanoğlu ile aynı çalışma yöntemi olan mülakat tekniği uygulayarak çalışmasını yürütmüştür. Endonezya'nın Balla köyünde 7 tüccar ile görüşmüşlerdir. Suarni vd.'nin çalışma konusu da ticaretle uğraşan kişilerdir. Narmanoğlu'nun da ticaretle uğraşan kişilerle mülakat yapmasından ötürü hitap ettikleri kişi grubu aynıdır. Bu noktaya kadar da çalışmaları benzerlik göstermektedir. Ancak ticari malların zekâtının hesaplanmasındaki yaşanan problemler nedeni ile de Narmanoğlu'nun çalışmasından farklılaşmaktadır. Suarni vd.'nin yapmış oldukları çalışmanın sonucuna göre, bölgede yaşayan tüccarların elde ettikleri kazanç sonucunda sahip oldukları ticari malların zekât

ödemelerini yapacakları zaman hesaplama konusunda problemin yaşandığıdır. Bunun sebebi de hesaplama noktasında bilgi eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

Zekât literatürü incelendiğinde gerek ülkemizde gerekse de yurt dışında çok fazla çalışmanın olduğu görülmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de zekâtın İslam'ın 5 temel şartından birisi olmasıdır. Çalışmamızın ana konusu muhafazakâr iş insanlarının zekât algılarının ölçülmesi üzerinedir. Yabancı ülkelerde konumuzla ilgili benzer bazı çalışmalar yürütülmüştür. Ülkemizde ise çalışmamıza en benzerlik gösteren Narmanoğlu (2023)'ün çalışmasıdır. Ancak Narmanoğlu yapmış olduğu çalışmada daha çok zekâtın yoksulluğa etkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Zekât verirken yaşanan aksaklıkları hem devlete vergi verip hem de zekât vermelerinin kendine yansımalarının ne şekilde olduğunu, kişilerin zekâtlarını verirken ne düşündükleri, bilinç düzeylerini ve algılarını ölçen başka herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın amacı, ticaret ile uğraşan 12 muhafazakâr iş insanı ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile görüşmeler yapmak zekât hakkında bilgilerini, zekâta bakış açılarını, zekât kurumuna dair düşüncelerini ve zekât ile vergi ödemeleri sonucunda kendilerinin bu konu hakkındaki düşüncelerinin neler olduğunu tespit etmektir. Ve bu çalışma sonucunda önerilerinin ve atılacak adımların neler olduğunun tespit edilmesi araştırmanın ana hedef konusudur.

3.2. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için nitel çalışma yöntemi seçilmiştir. Nitel araştırma da görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama teknikleri kullanılmaktadır (Şimşek Yıldırım &, 2013). Nitel araştırmalarda amaç, bulguların genel olarak değil de derinlemesine analiz edilmesini sağlamaktadır. Araştırma deseni olarak ise, olgubilimi tercih edilmiştir. Fenomenoloji, kişilerin hayatı nasıl anlamlandırdıklarını ve kişilerin yaşadığı hayat tecrübelerini incelemektedir. Yaşanılan olaylar ile kişilerin zihin dünyasında bu olayları nasıl anladığı arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarır (Çapar & Ceylan, 2022). Veri toplama analizi olarak ise, yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Görüşmenin amacı, çalışmaya katılan katılımcıların kendi görüşlerinin alınması ve konuya dair bakış açılarının anlaşılmasıdır (Baltacı, 2019).

3.3. Araştırmanın Veri Toplama ve Teknikleri

Araştırmamız kapsamında veri toplama tekniği olarak görüşme uygulanmıştır.

Görüşme, konuyu araştıranın katılımcıya genel ve açık uçlu sorular sorduğu ve karşılığında almış olduğu cevapları kaydetmesi ve not alması şeklinde gerçekleştirilir. Araştırmacı görüşmeler gerçekleştirildikten sonra kaydettiği verileri yazıya geçirerek analiz için hazır hale getirmiş olur (Creswell, 2019). Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği etkin bir şekilde kullanılmıştır. Görüşme, biri kaynak kişi, diğeri görüşmeci olmak üzere iki kişi arasında gerçekleştirilir (Balcı, 2018). Yapılandırılmış görüşmenin amacı görüşmeye katılan kişilerin sorulara vermiş oldukları cevaplar neticesinde var olan benzerlik ve farklılıkların incelenmesidir (A. Yıldırım & Şimşek, 2013).

Yarı yapılandırılmış görüşmeler esnasında önceden hazırlanmış sorulara birebir bağlı kalınmamış, konunun akışına göre gerekli görüldüğü yerlerde bazı sondaj sorular sorulmuştur. Araştırma soruları hazırlanırken katılımcıların konu hakkında görüşlerinin beyanının daha kolay olacağı dolaylı sorulara yer verilmiştir. Bu şekilde görüşme esnasında katılımcılar kendi görüşlerini, önerilerini ve konu için katkı sağlayacakları farklı bilgilerle bir algı çalışması gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında zekâtını veren, dini vecibelerine bağlı olan kişiler ve onların tanımış oldukları 12 iş insanı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme gerçekleşmeden önce mülakata katılacak olan iş insanlarına konu ve çalışmayla ilgili kısaca sözlü bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmenin amacı ve önemi üzerine net ve sade bir şekilde katılımcılara bilgiler verilmiştir. Yapılan görüşme öncesinde iş insanlarının müsaitlik durumları göz önünde bulundurularak, uygun bir gün ve saat belirlenmiştir. Görüşmeler, online bir şekilde Zoom üzerinden ortalama 20'şer dakikalık bir sürede gerçekleştirilmiştir. Mülakata katılan katılımcıların onayı alınarak görüşmeler kayıt cihazı yardımıyla kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan bütün görüşmeler deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır.

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Meslek Grubu
K1	59	Erkek	Lise	İnşaat, Lisanslı Depoculuk
K2	55	Erkek	Lise	Market, Gayrimenkul
K3	52	Erkek	Lisans	Ticari Taksi, Eksper Şirketi, Kaporta Tamiri
K4	55	Erkek	İlkokul	Marangoz Makine İmalatı
K5	44	Erkek	Lisans	Marangoz Makine İmalatı
K6	44	Erkek	Lise	Su Tesisatı
K7	50	Erkek	Lisans	Bilgisayar Yazılımcısı
K8	35	Erkek	Doktora	Mekatronik Mühendisi
K9	46	Erkek	Lise	Fast Food Restaurantı
K10	44	Erkek	Lise	Tavuk Çiftliği
K11	38	Erkek	Lisans	Giyim
K12	55	Erkek	Lisans	Enerji, Perakende, İnşaat Sektörü

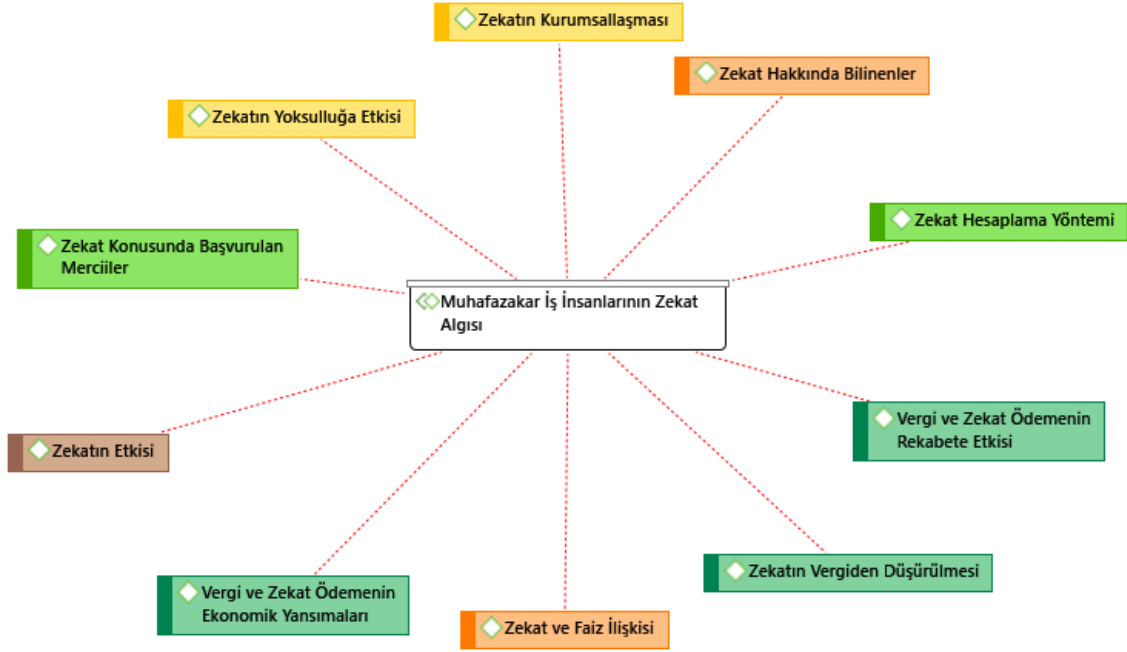
Tablo 4: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

3.4. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde araştırmanın nitel analiz süreci içerisinde tespit edilen temalara yer verilmiştir.

Bu başlık altında nitel araştırma bulguları tasnif edilerek değerlendirilecektir. Yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin tamamı 10 tema ve bu temaların altında yer alan alt kategoriler şeklinde sınıflandırılmıştır.

Şekil 2: Verilere İlişkin Temalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

3.4.1. Zekât Bilgi Düzeyi

Şekil 3: Zekât Bilgi Düzeyi ile İlgili Temalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu başlık altında katılımcıların zekât hakkında genel bilgileri ile ilgili değerlendirmeler yapılacaktır. Katılımcılar ile yapılan görüşme kayıtları ve gözlem notlarından elde edilen nitel veriler çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır.

3.4.1.1. Zekât Hakkında Bilinenler

Akıl sahibi ve nisap miktarı Müslüman olan her insan sahip olduğu malların üzerinden bir yıl geçtikten sonra zekâtını vermekle mükellef olmaktadır (Merginani,1983). Katılımcılara zekât hakkında bildiklerinin neler olduğunu sorduğumuzda elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir;

Bu konuya ilişkin Katılımcı 2'nin görüşü şu şekildedir;

“Zekât hakkında bilgimiz işte üzerinden bir yıl geçmiş malın paranın veyahut altının işte kırkta birini zekât vermemiz gerektiğini biliyoruz. Bunu da yerine getirmeye uğraşıyoruz.

Katılım 9 ise şu şekilde görüşünü beyan etmiştir;”

“Allah'ın emri olduğu için Kuran'da da birçok ayette geçtiği ve her Müslümanın vermesi gereken daha doğrusu her zengin nisap miktarı mala sahip olan zengin Müslümanın vermesi gereken Allah'ın takdir etmiş olduğu hak.”

Katılımcı 7 ise diğer katılımcıların aksine daha yüzeysel bir cevap verip şu sözleri aktarmıştır;

“Bunun üzerine ilmi bir çalışmam yok, bireysel hayatımda ve iş hayatımda hassas olmam gerektiğine inanıyorum.”

Katılımcılar dini hassasiyeti olan kişilerden oluştuğu için zekâtlarını mutlak surette vermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden zekât konusunda temel bilgilere sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında zekât ibadeti hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olma konusunda ise farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık kişilerin konuşmalarına, jest ve mimiklerine yansımaktadır. Kimi katılımcılar zekât ibadetini nasıl yerine getirdiğini anlatırken büyük mutluluk duymakta, yüzünde tebessüm, gözlerinde bir sevinç ile zekât vermenin kendisine yansımış olduğu maddi ve manevi huzurunu aktarmıştır. Yardımlaşmanın ve paylaşmanın ne kadar güzel bir şey olduğunu anlatmaktadırlar. Ancak bazı katılımcılar ise kendilerine yöneltilen soruları eksiksiz cevaplamamıştır. Fakat aynı hazzı, heyecanı ve mutluluğu yaşadıkları gözlemlenememiştir.

3.4.1.2. Zekât ve Faiz İlişkisi

Sonuçları itibariyle zekât ile faiz birbirinin tamamen zıttı olan uygulamalardır. Eğer bir toplumda faiz hüküm sürüyorsa orada açlık, sömürü ve sefaletten bahsedilmesi

kaçınılmaz sondur (Özdemir, 2014). Ancak zekât ise tam tersi olarak yaşadığı toplum içerisindeki insanın refahına, huzuruna, mutluluğuna sebebiyet vermektedir. Nitekim Allah’u Teâlâ faizi kesin bir dille haram kılmıştır. Faiz ile zekâtın karşılaştırmasını ayetlerle bize aktarmıştır; İnsanların malları içinde artacağını düşünerek fâize verdiğiniz para, zâhiren artar gibi gözükse de Allah katında artmaz. Oysa Allah’ın rızâsını isteyerek karşılıksız verdiğiniz zekât cinsinden şeylere gelince, işte böyle yapanlar, mal ve sevaplarını kat kat artıranların tâ kendileridir (Rum, 30/ 39). Bakara Suresi 276. Ayette ise “Allah faizi tüketir, sadakaları (zekât) ise artırır...” şeklinde buyuruyor, bu ayet hakkında neler söyleyebilirsiniz diye katılımcılara soru yöneltildiğinde de katılımcıların tamamından aldığımız cevap; zekâtın mallarını artırdığını, bereketlendiğini düşünmeleridir. Katılımcıların bazıları çevresinde faiz alarak işlerini yürüten tanıdıklarının kısa bir süreliğine kâr elde ettiğini ancak uzun vadede zarara uğradıklarını söylemişlerdir. Bizzat şahit oldukları için de faizin mutlak surette mallarını eksilttiğini dile getirmişlerdir.

“Vermekle eksilmediğini aksine arttığını, bereketlendiğini ama ne kadar çok kazanılırsa kazanılsın günün sonunda bütün faiz alanların ve faiz verenlerin hepsinin yok olduğu ve hepsinin bir belaya veyahut bir musibete veya bir hastalığa maruz kaldığına şahit olduğum belki onlarca yüzlerce olay var” (Katılımcı 9).

“Bir tüccar olarak zekâtın malı arttırdığı kısmına müşahade ediyoruz. Hamdolsun ama çevremizde gördüğümüz deneyimler faizli bir ticaretin belki kısa vadede bir netice verdiğini ama uzun vadede o insanların dünya hayatında daha huzursuzluk içerisinde ilerlediğini görebiliyoruz” (Katılımcı 11).

Katılımcı 2 ise yıllar önce faiz aldığını ve işlerinin rast gitmediğini, hata ettiğini aktarmıştır;

“Bundan bir 30 sene, 35 sene önce öyle bir hata yaptım. Pişmanım ama bilinçli değildim demek ki o zamanlar, ya da içimizdeki hırs bizi düşündürmedi. Kesinlikle bunu bilakis yaşayan bir insanım bir hata yaptım ticaretle uğraştığım için o yılım o kadar bereketli geçmedi. Başıma farklı farklı şeyler geldi, olmayacak şeyler. Yani biz bunları yaşadık. Ve şöyle diyeyim sana gerçekten zekâtta bereket var. Bizim dinimiz çok güzel bir din uygularsak tabii ki çok güzel.”

Katılımcıların ortak ana düşüncesi zekâtın mallarını artırdığı ve Allah’ın bir emri olduğu için bu ibadetlerini ifa ederken de gönülden isteyerek ve severek verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Konuya ilişkin bazı katılımcıların görüşü şu şekildedir;

“Şimdi faiz zaten dinimizce haram biliyorsunuz Allah’ın yasak ettiğinden hayır gelmeyeceğini iman etmiş herkes şüphesiz kabul eder. Zekâta gelince de zekât bizim dinimizin bir emri fakat zekât verdiğin zaman gökten malum servet inmez. Fakat aynı bir mal üzerindeki bereketin artacağını bildiğimizden dolayı biz buna önem veririz” (Katılımcı 5).

“Bu ayette tamamıyla teslim olup gerçekten de bereketli olacağına inandığımız için zekât verirken tereddüt etmemeye çalışıyorum” (Katılımcı 6).

“Zekât verdiğimiz sürece malımız artar” (Katılımcı 10).

Kişilerin dünyalık mal hırsı, daha çok kazanma isteği veya dini hassasiyetlerindeki noksanlık kişilerin faize yönelmesine kolaylık sağlamaktadır. Katılımcıların da verdiği cevaplar neticesinde faizin kısa vadede kazandırdığı ancak uzun vadede kişiyi hem maddi hem de manevi anlamda zarara uğrattığı yorumunu yapabiliriz. Sadaka ve zekât vermenin ise her şeyden önce kişiyi manevi anlamda huzura erdirdiğini, mutlu ettiğini söyleyebiliriz. Maddi açıdan ise, ilk başta servetinden bir parça verdiğinde kişi malının azalacağını düşünebilir. Kişilere yöneltilen bu başlıktaki soru ile aslında katılımcıların zekât ibadetini yerine getirirken aynı zamanda Allah’ın yasaklamış olduğu bir uygulama olan faiz konusunda düşüncelerinin neler olduğunun öğrenilmesi amaçlanmıştır. Faizli herhangi bir işlemde bulunup bulunulmadığının bilgisi alınmak istenmiştir. Katılımcıların hiçbirinin faizle işlem yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.4.2. Zekâtın Uygulanması

Şekil 4: Zekâtın Uygulanması ile İlgili Temalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu başlık altında katılımcıların zekât uygulamalarının yani herhangi bir problem esnasında başvurulacak mercinin kimler olduğu ve yıllık zekâtları verileceği zaman nasıl bir yöntem izlediklerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.4.2.1. Zekât Hesaplama Yöntemi

Kişinin zekâtla mükellef olması için nisap miktarı mala sahip olması ve bu malın üzerinden bir yıl geçmiş olması gerekir. Bu konuya ilişkin katılımcılara zekâtlarını nasıl hesapladıklarını, neyi baz aldıklarını sorduğumuzda çoğunluğun verdiği cevap, sahip olunan malların üzerinden bir sene geçtikten sonra zekât hesaplamalarımızı yapıyoruz şeklinde olmuştur. Bu konuya ilişkin bazı katılımcıların görüşü aşağıdaki gibidir.

“Ticarete başladığım andan itibaren üzerinden bir sene geçtikten sonra tüm mal varlığımı hesaplayıp bunun %2,5 kısmını zekâta ayırıyorum. Fakirlere tahsis edip, hakiki olan 8 sınıf insanlara dağıtıyorsunuz.” (Katılımcı 1)

“Öncelikle elimde bir miktar para var. Bu bir sene benim hakikaten himayemde kalıyor mu kalmıyor mu buna dikkat ediyorum.” (Katılımcı 6)

Katılımcıların bazıları yıl sonunda zekât hesaplaması yapacağı zaman yatırımlarını altın şeklinde ellerinde bulundurdıkları için kuyumcuya gidip altınlarını tarttırıp, o gün ki gram hesabından hesaplayıp zekâtlarını verdiklerini beyan etmişlerdir.

“Sahip olduğu mal varlığını gidip işte kuyumcuda vesaire gramaj hesabı yapıp bu hesap üzerinden hesaplayıp da veriyoruz” (Katılımcı 8).

“Kazancımızı altına çeviriyoruz, götürüp kuyumcuya tarttırıp daha sonra işte bunun 80 gramından fazla kısmını zekât olarak veriyoruz” (Katılımcı 10).

Katılımcı 2 ise yöneltilen soru karşısında kendisi yurt dışında yaşadığı için oradaki ticareti sonucunda elde ettiği malların zekâtını ödediğini dile getirmiştir. Ancak Türkiye’deki ticari işinin karşılığı olan kazançlarının zekâtını ödemediğini şu sözleri ile aktarmıştır;

“Evimizdeki altının veya üzerinden bir yıl geçen paramızın zekâtını veriyoruz. Bugün Türkiye’de olan gayrimenkul işimizin, bir arsamızın veyahut şunun bunun da zekâtı verilmesi lazım ama bunların hesabını yapmıyoruz.”

Tüm katılımcıların verdikleri cevaplar dikkatle incelendiğinde zekât hesaplama yöntemlerinin doğru olduğu, yıllanma şartına riayet ettikleri ve zekâtlarını ödedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcı 2’nin durumu ise biraz karışıklık göstermektedir. Sahip olduğu malların bir kısmının zekâtını verirken bir kısmını ise vermediğini ancak vermesinin doğru olduğunu hatta vermek zorunda olduğunu dile getirmiştir.

“Hani şu anda vermiyoruz ama Allah ömür verirse onları hep şey vereceğiz inşallah. Şu anda bir hesaplayıp da vermiyoruz. Yani belki bir cahilliğimiz bu da bizim” (Katılımcı 2).

Katılımcının bir tanesi sahip olduğu malların belli bir kısmının zekâtını vermediğini dile getirmiştir. Bunun sebeplerinden birisinin de cahilliğinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Her ne sebeple olursa olsun zekât ibadetini yerine getirmediği için Allah katında günaha girmektedir. Bu sorumluluğundan kaçamayacağı için zekât hakkında en temel bilgileri öğrenmek ve ibadetini yerine getirme mecburiyetindedir.

Zekât hesaplamalarını yaparlarken katılımcılara ne şekilde yol izledikleri üzerine soru sorulmuştur. Katılımcılardan cevap olarak zekât hesaplama aracını kullanıyorum diyen hiç kimse olmamıştır. Buradan hareketle ülkemizde var olan zekât hesaplama yöntemlerinin çok fazla işlevsel olmadığı, yaşanan bazı problemleri gidermede ya da kişilerin işlerini kolaylaştırmada pratik bir çözüm yöntemi olmadığı şeklinde bir yorum yapmak mümkündür.

3.4.2.2. Zekât Konusunda Başvurulan Merciler

Görüşme esnasında katılımcılara yöneltilen sorulardan bir tanesi de zekâtlarını öderlerken yaşadıkları bir problem esnasında ya da zekât konusunda eksik bir bilgileri olduğunda kendilerini bilgilendirmeleri için başvurdukları merciinin kimler olduğu sorulmuştur. 12 katılımcının 5 tanesi kendi çevresinde ilmine, bilgisine inandığı ve güvendiği kişilere danıştıklarını söylemiştir. 2 katılımcı (k4 ve k8) Diyanet personeline danıştıklarını, 3 katılımcı ise hem güvendikleri kişilere hem de gerekli gördükleri yerde Diyanet personellerine ulaşarak problemlerinin çözülmesini istediklerini beyan ettiler. 2 katılımcı ise, (k3 ve k5) kendileri araştırdıklarını ve gerekli gördükleri yerlerde de Diyanet personeline danıştıklarını söylemiştir.

Diyanet Personeli	Kendi Araştıran	Güvenilen Kişiler
• 6	• 2	• 10

Tablo 5: Zekât Hakkında Bilgi Almak İçin Başvurulan Merciler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Katılımcının bir tanesi artık güvenilir kişilerin bulunmasının zor olduğunu bunun için çaba sarf ettiklerini şu sözleri ile ifade etmiştir;

“Bu zamanımızın en büyük problemlerinden kime nasıl danışacağımızı pek bilemeyişi. Bu yüzden düşüncesine ve eğitimine güvendiğimiz daha çok doğruların hakikatlerin peşinden giden kişileri arayıp bulmakla zaman geçiriyoruz” (Katılımcı 7).

Hem ilmine güvendiği kişilere danışan hem de Diyanet Personeline danışan katılımcıların görüşü şu yöndedir;

“Bu konuda iyi olduğunu düşündüğüm biri var ilmi oldukça iyi ona sorarım. Onun dışında ilmine güvendiğim bir emekli imam var, müftülüğe sorarım” (Katılımcı 12).

“Diyanetin fetva kuruluna danışıyoruz ama oradan aldığımız cevap bizim için yeterli olmadığında etrafımızda salih olduğundan emin olduğumuz insanlara soruyoruz. Kendimiz de araştırma yapıyoruz” (Katılımcı 5).

Katılımcı 3’te katılımcı 5 ile aynı fikirde olup kendisi kitaplardan, internetten araştırma yaptığını dile getirmiştir. Gerek gördüğü takdirde de Diyanet personeline danışmaktadırlar.

Diyanet personeline danışan K4’ün ifadesi; “Diyanete soruyoruz.” ile K8’in görüşleri aynı şekildedir.

Görüşme sonucunda elde edilen bilgiler ışığında katılımcıların çoğunluğu kendi ilmine, bilgisine inandığı ve güvendiği kişilerden yardım talep ettiği anlaşılmaktadır. Yapılan bütün görüşmelerin neticesinde katılım sağlayan iş insanlarının hepsi zekât hakkında doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın gayretini göstermektedirler. Buradan anlaşılan bir diğer konu ise kişiler zekât ibadetine gereken önemi vermekte ve hakikatin peşinde olup gerçek bilgiye ulaşmanın yolunu tutmaktadırlar. Katılımcımızın bir tanesi hatta artık günümüzde güvenilir kimsenin olmadığından ve arayış içerisinde olduklarından bahsetmiştir. Şayet nitelikli ve işinin ehli olan kişilerin yetişmesine öncülük edilirse ve yeni yetişen nesillere de bu konuda fikir aşılması yapılırsa zekâta verilmesi gereken önem daha da artacaktır. Ayrıca kişilerin de gözünde yetkili kişilerin itibarı daha artıp, güven problemi yaşanmayacaktır.

3.4.3. Zekâtın Etkisi

Şekil 5: Zekâtın Etkisi ile İlgili Tema

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu başlık altında katılımcıların yapmış oldukları ticari iş neticesinde elde etmiş oldukları kazançları üzerinden zekât ödemelerinin kendilerine hissettirdikleri ve etkilerinin neler olduğunu analiz etmeye çalışacağız.

3.4.3.1. Zekât Vermenin Mükellefe Katkısı

Katılımcılara, yaptıkları iş neticesinde elde ettikleri kazanç üzerinden zekâtlarını ödüyor olmanın kendilerine bir avantaj veya dezavantajı oluyor mu şeklinde soru yöneltilmiştir. Çoğu katılımcı avantaj olduğunu, mallarının daha da bereketlendiğini söylemiştir. Katılımcının biri ise şirketler için dezavantaj oluşturduğunu söylemiştir.

Katılımcı 9'un konuya ilişkin düşünceleri;

“Bireysel olarak herhangi bir avantaj dezavantajı yok aksine manevi bir haz alıyorum. Şirketler olarak bir avantajı yok hani resmi yapmak isteyen içinde bir dezavantaj söz konusu çünkü bir şirketin 100 milyon TL varlığı varsa, bunun 2 buçuk milyonunu zekât olarak verecekse bu 2 buçuk milyon zekâtı şu anki şartlarda maalesef resmileştiremiyor, giderleştiremiyor bu da bir dezavantaj oluşturuyor.”

Katılımcı 10'da Katılımcı 9 ile aynı görüştedir. Kendisine herhangi bir avantaj veya dezavantaj oluşturmadığını dile getirmiştir.

“Dezavantajı olmuyor ama maddeden bir avantaj olarak görünmüyor olabilir şu anda ama Allah katın da bu eksilmiyor çoğalıyor” (Katılımcı 10).

Diğer tüm katılımcılar ise aynı fikirde olup kendilerine ruhen ve madden bir avantaj olduğunu, bereketlerinin arttığını ve aslında zekât verilen miktarın çok fazla bir meblağ

olmadığını söylemektedir. Kendilerinin sadaka olarak yardım ettiklerinde daha zekât tutarından daha fazla ödediklerini aktarmışlardır.

“Herhangi bir dezavantajı yok tabii ki yani sonuçta insanlar bunu böyle düşünüyor olabilir 40 /1 gibi bir şey baktığımız zaman %2,5, biz yani normal şartlar altında sadaka olarak bile bu miktarlardan daha fazlasını verme gayreti içerisinde oluyoruz” (Katılımcı 8).

Zekât ödemenin kendisini çok mutlu ettiğini ifade eden katılımcı verilen bu zekâtların dünyanın birçok yerindeki insana ulaştığı için İslam adına yapılmış güzel bir iş olarak görmektedir. İslam’a karşı gönüllerde ısınmanın olacağını düşünmektedir. Katılımcı 8 ile aynı görüşü paylaşan bir diğer katılımcı sadaka olarak daha yüksek meblağları ödediğini beyan etmektedir.

“Bana çok avantajı var. Ben zekât dağıttığım zaman çok sevinerek veriyorum. Dezavantajı kesinlikle olmaz. Herkes faydalıyor. Afrika'daki insan faydalıyor, Asya'daki faydalıyor, Güney Amerika'daki bile zekâttan faydalıyor. Zekâtın sosyal yapısını bilse insanlar çok faydası var bir de İslam’a ısındırıyor, daha şuurulu hale getiriyor normal şartlar altında sadaka olarak bile bu miktarlardan daha fazlasını verme gayreti içerisinde oluyoruz” (Katılımcı 1).

“Dünyevi hayat bakımından herkes bunu gider olarak görebilir. Ama İslam ile infak iç içe bunu manevi yöne vurduğumuz zaman bir gider olarak görmüyorum. Aslında insana huzur veriyor” (Katılımcı 5).

Maddi durumu yerinde olan her insanın yaptığı yardım karşılığında malında azalma, eksilme oluyormuş gibi görünse de öyle olmadığı aslında kişinin servetinin artacağını Allah’u Teâlâ ayetleri ile bizlere bildirmiştir. “Allah yolunda her ne harcarsanız Allah onun yerine başkasını verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.” (Sebe, 34/39) ayet-i kerimede, Allah için yapılan hiçbir iyiliğin boşa gitmeyeceği ve Allah’ın bu kişileri zor duruma sokmayacağı, mallarında herhangi bir azalma yaşatmayacağını anlamaktayız (Akar & Eser, 2012). Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde de anlaşılmaktadır ki zekât insanın ruhi yönünde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Zengin ve yoksul arasında kardeşlik duygusunun pekişmesine sebebiyet vermektedir. Kişinin empati yapma yeteneğini geliştirdiğini söyleyebiliriz.

3.4.4 Zekât ve Vergi İlişkisi

Bu başlık altında ise zekâtın genel çerçevesinden ziyade iş insanlarının kazançlarının belli bir kısmını devlete vergi olarak ödemeleri sonucunda hissettikleri, vergi ve zekât ödemeleri sonucunda ekonomik anlamda geriye düşmelerine sebebiyet verip vermediğini anlamak temel hedefler arasındadır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesinde de analiz edilmeye çalışılacaktır.

Şekil 6: Zekât ve Vergi İlişkisi ile İlgili Tema

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

3.4.4.1 Vergi ve Zekât Ödemenin Ekonomik Yansımaları

Ticaret ile uğraşan her iş insanı kazandığı mal varlıklarının belli bir kısmını devlete vatandaşlık görevi gereği vergi olarak ödemek mecburiyetindedir. Aynı zamanda İslam inancının gereği kazanmış olduğu aynı mal varlığından zekât olarak verme zorunluluğu vardır.

Katılımcılara yaptığımız iş gereği devlete hem vergi ödüyorsunuz hem de zekât ödüyorsunuz, bu ikisini ödediğinizde yansıyan dezavantajları nelerdir diye sorulduğunda katılımcıların bazıları bunun bir görev olduğunu ve devlete de vergi ödemek durumunda olduklarını dile getirmiştir. Devletin sağladığı eğitim vb. hizmetlerden yararlanmak için vergi ödemenin kendileri için bir negatiflik oluşturmadığını söylemişlerdir.

“Kural bu, biz bunu mecbur devletimize vereceğiz ki devletimiz de kazanacak biz ayakta duracaksak devletimiz sayesinde duracağız” (Katılımcı 2).

“Devletin şu anki gidişatından, yapılan harcamaları gördüğümüzde aslında bir sorun yaşamıyoruz neticede çok ciddi bir sağlık hizmeti alıyoruz. Devlet ciddi bir sınır güvenliğini sağlıyor. Bu tip motivasyonlar bizim vergilere bakışımızı aslında olumlu gösteriyor” (Katılımcı 11).

Katılımcı 1 ve Katılımcı 3 aynı fikirde olmamakta asıl verginin zekât olduğunu, İslami bir devletin var olması gerektiğini dile getirmiştir.

“Biz vergimizi elimizden geldiği kadar devlete veriyoruz ama bu bir zulüm vergisidir. Esas vergi zekât vergisidir. Vergiyi bana yüklüyorsun. Ben de gelirime yüklüyorum o da tüketiciye yansıyor. Tüketici de bir alacağına yarım alıyor” (Katılımcı 1).

“Aslında en büyük sıkıntı burada İslami bir devletin olmayışı, yani İslami bir devlette yaşamış olsaydık tek zekâtı vererek bütün vergilendirme sistemini yapılmış olacaktı. Böyle bir durumda olmadığımız için maalesef aynısını bir de devlete veriyoruz. Daha fazlasını veriyoruz” (Katılımcı 3).

Katılımcı 6 ise kendisine dezavantaj oluşturduğunu belirtmiştir.

“Bir yerde bir yatırım yapacaksınız veya da bir harcama yapacaksınız yani elinizde bu miktarın olması gerekiyor. Ama siz bu miktarı hem devlete vergi olarak hem de zekât olarak verdiğiniz için noksanlık oluyor.”

Katılımcı 10 ise vergi ödendiği zaman kendileri için sıkıntı olduğunu ancak zekât ödemenin hiçbir olumsuz yönü olmadığını şu sözleri ile aktarmıştır.

“Devlete vergi verildiğinde bunun lafı oluyor evde işte şu kadar vergi verildi gibisi ama zekât olduğunda hiçbir bahsi geçmiyor direkt ulaştırılıyor. Yani sahiplerini maddi açıdan kötü bir duruma sokmuyor.”

Katılımcıların hepsinin verdiği cevaplar göz önünde bulundurulduğunda bazı katılımcılar yaşadığımız ülke içerisinde bazı hizmetlerden yararlanmak istiyorsak devlete vergi ödeme mecburiyetindeyiz şeklinde düşünmektedir. Bu görüşün aksine İslami bir devletin olmaması ile iki kere ödeme yapmanın hem ticaretle uğraştığı için iş insanlarını zorlamakta, hem de fiyata yansıttığı için halkın bu durumdan olumsuz etkilendiğini düşünmektedirler. Bakıldığı zaman her iki görüşe sahip katılımcıların haklılık payı vardır. İstenilen ortak şey her vatandaşın rahat ve huzurlu bir hayat sürmesidir.

Kanaatimize göre kişi yaşadığı sistem içerisindeki bazı temel kurallara uymak zorundadır. Şayet İslami bir devletin varlığı mümkün değil ise yaşanan ülke içerisinde var olan sisteme uyma zorunluluğu vardır. Her vatandaşın tek gayesi ülkesinin huzur ve emniyet içerisinde varlığını sürdürmesi olmalıdır. Bu sebeple de vatandaşlık görevi olarak hem devlete karşı görevini yerine getirmelidir. Hem de Allah’ın emir ve yasaklarına eksiksiz uymalıdır. Bu iki temel hedefi gerçekleştirirken de isteyerek yerine

getirmelidir. Dünya ve ahiret hayatını itidal üzere yaşarsak huzur ve emniyet ortamı oluşacaktır.

3.4.4.2. Vergi ve Zekât Ödemenin Rekabete Etkisi

Kişi hem dini vecibesini yerine getirmek için yapmış olduğu işin sonucunda kazancından zekâtını ödemektedir. Hem de devlete vergisini ödemektedir. Ancak İslami hassasiyeti olmayan ve kendisi ile aynı işi yapan rakip firmaların karşında ekonomik anlamda herhangi bir dezavantaja maruz kalıp kalmadığını öğrenmek için katılımcıların algısını ölçmek adına bu konu hakkında soru yöneltilmiştir.

K1, K4 ve K6 haricindeki tüm katılımcılar rekabeti etkilemediğini dile getirmiştir.

“Hayır olmuyor. Şimdi fark etmeden hatta ilerlememize de sebep oluyor. Belki de bizim bu ana kadar piyasada olmamızın sebebi işte zekâtlarımızı vermemizden dolayı olduğunu yorumluyorum” (Katılımcı 2).

“Hayır öyle hiçbir zaman böyle bir bakışımız olmadı. Neticede sermayenizden veriyorsunuz onlar vermiyorlar diye bizden daha ekonomik anlamda iyi diyebileceğimiz bir durum yok. Öyle olsa bile bir şey değişmez” (Katılımcı 11).

Katılımcı 1 ise ticaret ile uğraştıkları için işlerinde aksamaların ve gecikmelerin olduğu dönemlerde çözümün Allah için yardımda bulunmakta olduğunu ve hemen Allah adına yapılan yardım karşılığında işlerinin rast gittiğini dile getirmiştir.

“Bazen sıkıntı oluyor, ticaret yapıyorsun ya paran gelmiyor ya bir şey satamıyorsun hemen bir infak yapın diyorum. Bir hayra koşuyoruz, inanır mısın saatler içerisinde yollar açılıyor.”

Katılımcılar arasında zekât ödemenin rekabeti etkilediğini düşünenler vardır.

“Etkiliyor bunları dile getiriyorum da bazı toplantılarda işte veya bir devlet büyüklerinin yanında diyorum ki öbür adam vergisini vermiyor, kaçak işçi çalışıyor, işçisinin sigortasını ve cumartesi pazarını yatırmıyor. Bizden ucuza mal satıyor. Bu bize yansıyor karşı tarafta diyor ki, olmaz diyor doğal olarak dezavantajı yansıyor” (Katılımcı 4).

Katılımcının biri de kendisi için dezavantaj oluşturduğunu ama dini boyutunu düşündüğü için Allah’ın malını eksiltmeyeceğini aksine bereketlendireceğini dile getirmiştir.

“İnsan otomatikman ikiye bir fazla veriyor. Bu şekilde elindeki mal varlığınızın veyahut da bazı gerekli yerlere kullanacağınız miktarların elinizde bulunmadığını görebiliyorsunuz. Sonradan ama tabi dini boyutu düşünürsek rabbimin bunu tamamladığını ve manevi boyutunun çok olduğunu bildiğimiz için sıkıntı görmüyoruz” (Katılımcı 6).

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesinde rakip firmalara karşı rekabet hususunda geride kalındığı düşünülse dahi dini vecibelerini yerine getirmek için zekâtlarını eksiksiz vermektedirler. Allah’ın mallarını artıracığını düşünmektedirler. Katılımcılar her şart ve durumda hem devlete karşı görevlerini eksiksiz yerine getirmektedir. Hem de Allah’a karşı gelmeyip zekât ibadetlerini gönüllerinden gelerek vermeleri gereken miktarların daha da üzerinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadırlar. Katılımcıların bazıları ilk etapta dünyalık düşünüp kendilerini olumsuz etkilediğini düşünseler dahi zihinlerinde daima bu işin Allah rızası için yapıldığı fikri olduğundan herhangi bir olumsuzluğa yol açmadığı fikrine sahip olmaktadır. Katılımcıların ilk bu düşüncelere kapılması beşer bir varlık olması gereği çok doğal ve tabiidir. Dini hassasiyetlerine sahip olmaları katılımcıları yanlış bir düşünceye ve eyleme götürmekten alıkoymaktadır.

3.4.4.3. Zekâtın Vergiden Düşürülmesi

Bazı özellikleri bünyelerinde bulunduran mükelleflerin vergilendirilebilir gelirlerinin bir kısmının alınmamasıyla toplam ödeyeceği tutardan azaltma yapılmasına vergi indirimi adı verilmektedir (Avcı, 2020). Katılımcılara devletin zekâtını ödeyen kişilere, ödenilen zekât oranında verginizden indirim yapılacak şeklinde bir söylemi olsa toplumda nasıl karşılık bulur diye sorulmuştur. Katılımcıların yarısı böyle bir sistemin çok fazla işe yaramayacağını düşünmektedir. Bunun vicdani ve dini bir mesele olduğunu, zekâtını ve vergisini ödemek isteyen bireylerin her şart ve durumda her iki ödemeyi de isteyerek yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise, böyle bir sistemin varlığı zekât vermeye teşvikin olacağını, düşürülmenin iyi olacağını düşünmektedir.

K2, K5, K7, K8, K10 ve K11 böyle bir uygulamanın çok faydalı olmadığını düşünmektedir.

“Böyle bir şeyin çok faydalı olacağını düşünmüyorum. Bu biraz daha vicdan sahibi Müslümanların bir şeyleri doğru yapması, yanlış yapması ile alakalı bir şey yani” (Katılımcı 8)

“İnsanlar bunu isteyerek yapmaz ki içinden gelerek yapmaz o zaman bu bir ticarete döner. Zekât verme sayısı artabilir evet ama Allah rızası için olmaz” (Katılımcı 10).

Zekâtın vergiden düşürülmenin iyi olacağını düşünen katılımcıların düşünceleri şu şekildedir;

“Zekât veren vergiden muaftır denilse başta o büyük holdingler dünyanın zekâtını ödemek zorunda kalacaklar. Tabii o dediğiniz gündeme gelse ve kanunlaşsa Türkiye’de çok kısa sürede her şey çok güzel olur. Ekonomi iyileşir ve fakir fukara kalmaz” (Katılımcı 1).

“Bence bu şekilde olsa vergiden düşme olsa daha çok zekât veren sayısı olur” (Katılımcı 4).

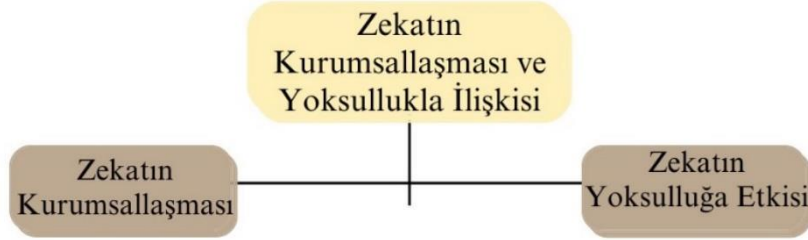
“Devletin burada bir kolaylık yapması ve bunu vergiden düşülmesi konusunda olursa hem zekât ödeme konusunda teşvik edici olur hem de insanların yani ne bileyim daha rahat vermesini hani giderleri ettirebiliyor ya orada da en azından hem esnaf teşvik eder hem de devlet kurulan fayda sağlar diye düşünüyorum” (Katılımcı 9).

Katılımcı 6 ise zekât verme konusunda esnek olan, göz ardı eden bir kişinin böyle bir uygulama karşısında zekâtını verebileceğini düşünmektedir.

“Esnek olan birisi vergiden düşürürse biraz daha çekici bulup daha çok vergilere dikkat edebilir veyahut da zekâtını ödeyip de işte ben zekâtımı verdim verdiğimden bunu düşün diye bir hamlede bulunur.”

Böyle bir uygulamanın var olması belki büyük sermayedarların, işletme sahiplerinin zekât vermelerini artırabilir. Ya da teşvik etme noktasında olumlu sonuç doğurabilir. Ancak zekât ve vergi birbirinden tamamen farklı uygulamalar olması sebebiyle birbirinin yerine kullanılması söz konusu olamaz. Zekât dini bir emirdir. Sarf yerleri de belli olan bir uygulamadır. Verginin ise zekât gibi belli bir sarf yeri bulunmamaktadır.

3.4.5 Zekâtın Kurumsallaşması ve Yoksulluğa Etkisi

Şekil 7: Zekâtın Kurumsallaşması ve Yoksullukla İlişkisi ile İlgili Temalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu başlık altında zekâtın kurumsallaşması ve zekâtın yoksulluğa etkileri üzerine analiz yapılacaktır.

3.4.5.1 Zekâtın Kurumsallaşması

Ülkemizde zekâtın toplanması ile herhangi bir yasal işlem bulunmamaktadır. Kişiler zekâtlarını verecekleri zaman kendileri bizzat kendi akrabalarına ve tanıdıklarına vermektedir. Ya da ülkemizde faaliyet gösteren yardım kuruluşları ve STK’lar yoluyla gerekli yerlere ulaştırmaktadır. Katılım sağlayan iş insanlarına zekât kurumu hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Zekâtlarını kurumlara vermeyi tercih edip etmediklerini öğrenmek istenmiştir. Burada birçok katılımcının temel endişesi, verilen zekâtların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmama ihtimalinin olmasıdır.

K4, K5 ve K10 zekâtın kurumsallaşmasından ziyade kendileri bizzat tanıdıkları, bildikleri insanlara vermeyi tercih etmektedir.

“Kurumsal bir yapının benim hem komşum hem sılai-rahmi mi bilebilir mi? Bilemez benim sılayı rahmin ihtiyacını bilebilir mi bilemez eğer bilseydi bu hayatın mahremiyetine aykırı düşerdi. O zaman herkesin her şeyden haberi olurdu o da doğru olmazdı” (Katılımcı 5).

Katılımcı 4 ve Katılımcı 10’da aynı şekilde düşünmekte kendi tanıdıkları ve güvendikleri kişilere vermeyi tercih etmektedir.

Katılımcı 6 ise böyle bir uygulamanın aslında güzel olabileceğini düşünmektedir. Ancak uygulamaya geçildiğinde istenildiği gibi olmayacağını geçmiş dönemlerde bazı kurumların işini gereği gibi yapmadığı için kurumlara olan güven zedelenmiştir.

“Bu iş eğer gerçekten yapılırsa güzel olur. Tabii ki ama yapılacağını düşünmediğimiz için maalesef tüm tecrübelerimiz şu zamana kadar yapılan bütün işlerde bir nevi aldatmalar olduğunu görüyoruz.”

Bunun yanı sıra zekâtın kurumsallaşmasının daha iyi olacağını düşünen katılımcıların düşünceleri de şu şekildedir;

“Zekâtın kurumsallaşması çok güzel olur. Televizyonlarda görsel yayınlarda anlatılması bile milletin hoşuna gider diye düşünüyorum. Kurumsallaşması bence de olması gerekir” (Katılımcı 1).

“Güzel olur niye diyeceksiniz, şu anda biz vereceğiz ama kime nasıl vereceğiz bununla ilgili herkes bir kaygı bir endişe yaşıyor. Böyle bir kurum olsa devlet bu insanları araştırırsa zekât almaya hak kazanmış mı böyle bir hakkı var mı zekât vermek isteyenler de buraya daha rahatlıkla verebilir” (Katılımcı 9).

İslami sistem ile yönetilen bir devletin içerisinde yaşamadığımız için bu sistemin çok fazla işe yaramayacağını düşünen katılımcıların varlığı da mevcuttur.

“İslami ve Şeriatî bir sistemin içinde değiliz. O yüzden buradaki devletin alacağı rol ancak verginin yanına alacağı ek bir vergi olarak görebilirim. Zekât olarak görmem şu anda mümkün değil” (Katılımcı 7).

Katılımcıların zekât kurumuna zekât vermek istememelerinin sebebi güven problemi yaşamaları ve ilk olarak kendi akrabalarına vermeyi tercih etmeleridir. Ancak bazı katılımcılar ise bazen gerçek ihtiyaç sahibi olanları bulamadıklarını, bu sebeple de içlerine sinmese dahi bazı insanlara yardım amacı ile zekâtlarını ulaştırdıklarını vurgulamaktadır. Gerçek ihtiyaç sahiplerinin tespit edilmesini ve kendilerinin değil de kurumların sorumluluk almalarını istemektedirler. Böylece kişiler herhangi bir zorlama ile karşılaşmadan tüm sorumluluğu kurumlara vermeyi tercih etmektedirler. Kanaatimize göre ise, zekâtın kurumsallaşmasının daha iyi olacağı yönündedir. Zekâtlarımızı bireysel olarak verdiğimizde sadece çevremizle sınırlı kalacaktır. Zekât kurumu ise daha geniş alana ulaştıracaktır. Zekât kurumuna zekâtlarımızı ulaştırdığımızda yardıma ihtiyacı olan kişilerin daha iyi tespit edileceğini

düşünmekteyiz. Ayrıca zekât konusunda toplumun zekât farkındalığı daha da artacaktır. Sadece kişilerin güvenini kazanmak için daha fazla çaba sarf etmeleri gerekecektir.

3.4.5.2 Zekâtın Yoksulluğa Etkisi

Zekât vermenin kardeşlik duygusunu pekiştirdiği gibi yoksulluğu giderdiği üzerine birçok akademik çalışmalar yapılmıştır. Zekâtın özellikle sarf yerlerine bakıldığında, zekâtın amacı fakir sınıfın varlığını yok edip insanları orta sınıfa dahil etmektir. Katılımcıların algısını ölçmek için zekâtın yoksulluğa etkisinin ne şekilde olacağına dair fikirlerini beyan etmeleri istenmiştir.

Katılımcı 10 haricinde diğer bütün katılımcılar zekâtın hem ülkemizde hem de dünya genelinde zekâtın hakkı ile verildiği takdirde yoksulluğun azalacağını düşünmektedir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması için zekâtın öneminin anlaşılması ve herkesin ibadetini yerine getirmesi gerektiğini düşünmektedirler.

“Çok daha azalttığını düşünmüyorum. Çok insan verirse tabii ki o kişiye azalır ama bilmiyorum yani çok azalmadığını düşünüyorum” (Katılımcı 10).

Aslında katılımcı 10'da bütün zekât vermekle mükellef olan kişilerin zekâtlarını verdiğinde yoksulluğun azabileceğini düşünmektedir. Ancak günümüz şartları ile bunun mümkün olmadığını düşünmektedir.

Diğer katılımcıların ortak görüşe sahip olduğunu daha önce beyan etmiştik. Birkaç katılımcımızın görüşleri şu yöndedir;

“Her yönden zekâtın toplum üzerinde etkisi oldukça müthiş yani kelimelerle anlatılmayacak kadar güzel. Bereketiyle, sosyal yapısıyla, aile dokusuyla, Müslümanlar zekâtlarını dağıtırsa huzur bulur. Fakir fukara da rahat eder. Onlar da zenginleşir, zekât dağıtanlardan olur diye düşünüyorum” (Katılımcı 1).

Gelir durumu zayıf olan ya da borç altında olan veya sürekli geliri ihtiyacı olan insanlara bu aktarım mekanizması gelir dağılımında adaleti sağlayacak. Bu da kardeşin kardeşe faydalı olması, kardeşin kardeşi hatırlaması bazen ve herkesin birbiriyle dualaşması olacak (Katılımcı 5).

“Zekât yoksulluğu Türkiye’de de azaltır dünyada da azaltır. Zaten dünyanın problemi biliyorsunuz zengin daha zengin fakir daha fakir” (Katılımcı 8).

Neredeyse tüm katılımcılar bu soru esnasında söyledikleri söz zekâtın hakkı ile yerine getirildiği zaman yoksulluğun azalacağı şeklinde olmuştur.

Zekât verilerek yoksulluk probleminin tamamen ortadan kalkacağı, herkesin bir an da zengin olacağı söylenemez. Asıl burada önemli olan zekâtın sosyal adaleti sağlamasıdır. Varlık sahibi insanların yardıma muhtaç insanlara verdiği zekâtı ile gönüllerde kardeşlik tesisinin olması, huzurlu bir ortamın oluşması bir devlet ve millet için önemli hususlardandır. Zekât ile ne zenginde kibirlenme ne de fakirde hasetlik duygusuna yer olmaması amaçlanmaktadır. Bugün dünya üzerinde milyonlarca insan açlık ile mücadele etmektedir. Şayet dünyanın en zengin insanları zekâtını verecek olsa ne yoksulluk kalır ne de yoksulluğun getirmiş olduğu insani yaşama yakışmayan davranışlar görülecektir.

SONUÇ

Bu araştırmada ülkemizdeki insanların zekât bilgileri, farkındalıkları ve zekâta bakış açıları konusu ticaret ile uğraşan iş insanları örneği üzerinden incelenmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda bir taraftan zekât ibadetinin önemi, amacı ve mahiyeti tüm ayrıntılarıyla ortaya koyulurken, diğer yandan ticaret ile uğraşan ve zekât ibadetini yerine getiren muhafazakâr kişiler üzerinden zekâta genel bakış ve ülkemizdeki zekât algısı araştırılmıştır. Nitel araştırma sonucunda görüşmelere katılan kişilerin görüşlerinden hareketle bulgulardan elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik öneriler ifade edilmiştir.

“Ticari işlemleri sonucunda elde ettikleri gelirler üzerinden ödedikleri zekât” bağlamında muhafazakâr iş insanlarının zekât bilgi düzeylerinin, farkındalıklarının, zekât algılarının ve zekât verme niyetlerinin ölçülmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın en önemli bulgusu katılımcıların zekâtlarını ödemeleri hususunda dikkatli ve özenli davrandıklarıdır. Katılımcıların hepsi zekâtını zamanında, yıllanma şartına riayet ederek, hesaplamalarına dikkat ederek ve isteyerek vermektedirler. İstisnai bir durum olarak, katılımcılardan bir tanesi hem yurt dışında hem de ülkemizde ticaret ile uğraşmaktadır. Fakat ülkemizde yapmış olduğu ticaretinden elde etmiş olduğu gelir üzerinden zekâtını ödemediğini beyan etmiştir. Yaptığı işin doğru olmadığını bilincindedir. Katılımcıların hepsi zekât hakkında temel bilgilere sahiptir. Ancak tüm katılımcılar aynı bilgi düzeyine sahip değildir. Yapılan görüşmeler esnasında kişilerin ifadelerinden ve yaklaşımlarından bu sonuca varılmıştır.

Kişinin bazen zekât konusunda yardıma ihtiyacı olduğu ve bilgisinin yetmediği zamanlarda başvurdukları merciler ilk olarak bizzat kendi tanıdıkları kişilerdir. Bilgisine, ilmine ve kişiliğine güvendikleri hocalara danışmayı tercih etmektedirler. Daha sonra en çok başvuru alan mercii Diyanet İşlerinin hocaları ya da fetva kuruludur. Ancak katılımcının ifade ettiği üzere zekât konusunda bilgi danışacakları güvenilir, işinin ehli olan kişilerin az olduğudur. Bu kişileri bulabilmek için çok fazla efor sarf ettiklerinden yakınmışlardır.

Katılımcılar yaşamlarını idame ettirmek için çalışmakta ve ticaretlerini sürdürmektedirler. Elde etmiş oldukları gelirler üzerinden devlete vergilerini ödemektedirler. Bir yandan da Müslüman olmanın ve nisap miktarı mala sahip olmanın sonucunda zekât yükümlülükleri doğmaktadır ve ödeme zorunlulukları vardır.

Katılımcıların bir kısmı her iki ödemeyi de yapmaları gerektiğini ne dünyayı ne de ahireti unutmamanın denge halinde yaşamanın doğru olacağını düşünmektedirler. Ancak bazı katılımcılar ise, her iki ödemenin kendilerine yük oluşturduğunu hem de kendileri ile aynı işi yapan ancak zekâtlarını ödemeyen rakip firmalar üzerinde rekabete etki ettiğini, olumsuz bir durum oluşturduğunu düşünmektedir. İslami bir devlette yaşansaydı böyle bir durumun oluşmayacağını zekâtlarını devlete ödeyerek bu yükten kurtulacaklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar aynı şekilde bir kurumun olması konusunda da hem fikir değillerdir. Bir kısmı kendisi akrabalarına ve komşularına vermeyi tercih etmektedir. Diğer katılımcılar ise kurum tarafından toplanmasının daha iyi olacağını, yardıma ihtiyacı olan kişinin tespiti noktasında kurumun daha iyi belirleme yapacağını düşünmektedir.

Katılımcılar zekâtın hakkı ile verildiği taktirde hem ülkemizde hem de dünya genelinde açlığın, sefaletin ve yoksulluğun biteceğini, gelir dağılımında da adaletin sağlanacağını düşünmektedirler. İslam'a olan ısınmanın artacağını, kardeşliği tesis edeceğini ve bunula birlikte huzurlu bir ortamın olacağı düşüncesi hakimdir.

Katılımcıların çoğunun da belirttiği gibi zekâtın hesaplanmasından, sarf yerine kadar her türlü bilgiyi öğrenebilecekleri işinin ehli olan, güvenilir bir kişinin var olması bir ihtiyaç görülmektedir. Özelde ticaret ile uğraşan kişilerin genelde de tüm zekât yükümlüsü olanların hem yükünü hafifletip kolaylaştıracak hem de zekât hakkında doğru bilgilere ulaşacaklardır. Ayrıca kişilerin zekâtlarını kolayca hesaplayabilecekleri, ticari iş kollarına göre kategorilere ayrılacak ve genel anlamda da kafa karışıklığını giderecek bir zekât hesaplama yönteminin geliştirilmesi oldukça elzem bir konudur.

Zekât İslam'ın beş şartından biri olduğu için namaza gösterilen hassasiyetin aynı şekilde zekât içinde gösterilmesi gerekmektedir. Ancak günümüzde zekât ibadeti gönüllülük esasına dayanmakta, kişiler inisiyatifine göre zekâtlarını vermektedir. Ancak bir ibadet olduğu için kişinin isteğine göre olmamalıdır. Nisap miktarı mala ulaşan her Müslümanın sarf yeri belli olan Müslüman kardeşine zekâtını ödeme zorunluluğu vardır. İş insanları ile yapılan görüşmelerde katılımcı sağlayan kişilerin zekât hakkında bilgileri kişilerin dini bilgi düzeylerine göre değişiklik göstermektedir. Kişinin inancı ve bilgisi arttıkça zekâta bakış açısı da değişmektedir. Kişilerin zekâtı bir yük gibi görmemeleri, zekâta olan uyumları, yapmış oldukları ticaret kapsamında elde edilen

gelir ile ayrıca devlete vergi ödemeleri, zekât bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması oldukça önemli bir konudur. Katılımcıların birçoğu güvenilir, işinin ehli olan, zekâtı tam manası ile bilen birilerini bulamadıklarını ve bu konuda devletin ve özellikle de Diyanet İşleri'nin sadece zekât ile ilgilenen yetkili bir personelinin olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Her yerde halkın görebileceği, duyabileceği ve anlayabileceği şekilde zekât tanıtımlarının yapılması, kişilere bilinç kazandırılması ve zekâtın gerektiği gibi ödenmesinin halka aşılması gerekmektedir. Özellikle hem ekonomiyi iyi bilen hem de fıkıh bilgisi olan hoca ya da Diyanet personeli olan yetkili kişilerin varlığı ile zekât konusunda halkı aydınlatma hususunda oldukça güzel ivme kazanılacaktır. Ayrıca katılımcıların birçoğu zekâtın kurumsallaşması konusunda istekli değildir. Bunun sebebi olarak da çok önemli bir ibadet olan zekâtın gerektiği yerlere ulaşmayacağını düşünmeleridir. Bugüne kadar birçok kurumların verilen yardımların gerektiği yerlere ulaşmadığını zekâtın da aynı şekilde olup olmayacaklarından emin olmadıklarını dile getirmişlerdir. Kurumsallaşma üzerine raporlamaların şeffaf ve net bir şekilde yapılması, yardımda bulunacak kişilerin aklında soru işareti kalmayacak şekilde kendilerine gerekli açıklamaların samimi ve içten bir şekilde yapılması ile kurumsallaşma gerekli öneme kavuşacaktır. Başarılı bir şekilde yürütülecektir.

Daha önce de belirtildiği üzere din görevlilerinin yetkin bireyler arasından seçilmesi ve halkın bilinçlenmesi için faaliyetler gerçekleştirmesi zekât farkındalığının kazandırılmasında önem ifade etmektedir. Ancak sadece bu konuyu din görevlilerinin üstlenmesini beklememek gerekmektedir. Allah'ı Teala her insana düşünme ve akletme yetisi vermiştir. Teknolojinin en üst seviyelerde olduğu bir çağda bilgiye, kitaplara istenilen her an ulaşabilecek bir zaman diliminde yaşıyoruz. Kişi bireysel olarak da dini bilgisini artırmakla mükelleftir.

Konumuz açısından bakacak olursak kişilerin dini yaşayışları, bilgileri ve farkındalıkları ne derece yüksek olursa kazanmış oldukları gelirleri sonucunda ödemekle yükümlü oldukları zekâta uyumlulukları, istekleri olumlu yönde bir seyir izleyecektir. Bu sebeple toplumun tüm kesimlerine özellikle de konumuz gereği muhafazakâr iş insanlarının zekât farkındalığının arttırılmasına yönelik eğitim faaliyetlerinin yapılması büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. (2015). Faizsiz Finans Standartları (Sabahattin Zaim Üniversitesi, Terc.). TKBB Yayınları.
- Abdullah, A., Salleh, M. Z. M., Zakaria, M. N., Merican, R. M. A. R., Din, N. M., Muhammad, M. Z., Aziz, M. I., & Bakar, A. A. (2021). Business Zakat as Poverty Eradication Mechanism. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 24(6), 1-7.
- Abdullah, M., & Suhaib, A. Q. (2011). The Impact of Zakat on Social life of Muslim Society. *Pakistan Journal of Islamic Research*, 8, 85-91.
- Abu Bakar, B. B. (2008). Zakat And Taxation: A Conceptual Comparison. *IKIM Journal Of Islam And International Affairs*, 2(3), 91-103.
- Acar, H. İ. (2017). Zekâtın Önemi, Temel İhtiyaçlar ve Nisap Miktarı ile ilgili Değerlendirmeler. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 18, 129-141.
- Aiffin, K. H. Bin, Alabdullah, T. T. Y., & Zuqebah, A. (2016). Zakat and Accounting Valuation Model. *Journal of Reviews on Global Economics*, 5, 16-24.
- Akar, M., & Eser, E. (2012). Zekâtı Anlamak. Palgave.
- Alfitri. (2017). Why Do Companies Pay Their Alms Tax (Zakat)? Case Studies of Compliance with Corporate Zakat Obligation in Islamic Commercial Banks in Indonesia. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 162, 23-26.
- Ali, I., & Hatta, Z. A. (2014). Zakat as a Poverty Reduction Mechanism Among the Muslim Community: Case Study of Bangladesh, Malaysia, and Indonesia. *Asian Social Work and Policy Review*, 8, 59-70.
- Alias, H. M. R. H. (2017). Malezya’da Zekâtın Kurumsallaşması. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları İçinde (ss. 442-467). Ensar Neşriyat.
- Al-Mamun, A., Haque, A., & Jan, M. T. (2020). Measuring perceptions of Muslim consumers toward income tax rebate over zakat on income in Malaysia. *Journal of Islamic Marketing*, 11(2), 368-393. <https://doi.org/10.1108/JIMA-12-2016-0104>
- Âmin, A. (2021). Tax On Zakat On Income Tax: Perceptions Of Muslims Taxpayers. *Dinasti International Journal Of Economics, Finance and Accounting*, 1(6), 1102-1111.
- Avcı, O. (2020). Vergi Uyumlu Mükelleflere Uygulanan Vergi İndirimi Müessesesi. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 225-240.

- Aydın, F. M. (2018). Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı. Toprak Ürünlerine Kıyas Edilmeye Çalışılan Bazı Malların Zekâtı Hususuna Eleştirel Bir Bakış, 29-52.
- Aydın, M. (2023). Malezya’da Zekât Sistemleri Üzerine Toplum Algısının Ölçülmesi: Nitel Bir Çalışma.Güncel Mali Çalışmalar İçinde (ss. 19-39). Bidge Yayınları. www.bidgeyayinlari.com.tr
- Badem, M. (2017). Modern Vergi ve Klasik Zekât Anlayışı Üzerine Tahliller. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(11), 75-91.
- Badur, M. M. (2016). Zekât-Yoksulluk İlişkisine Dair Modern Tartışmalar. İLKE, 5, 1-15.
- Balcı, A. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler: C. 13.Baskı. Pegem Akademi.
- Balta, Y. (2019). İslam Hukuku’nda Zekâta Konu Olması Açısından Mal Tanımı. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII (1), 45-72.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Beşel, F. (2015). Vergileme Amaçları ve İlkeleri Açısından Zekât. International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF), 51-56.
- Beşer, F. (2016). İslam’da Sosyal Güvenlik. Nun Yayıncılık.
- Bilen, M., & Terzi, G. (2019). Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ile Mücadelede Zekât Kurumunun Rolü ve Gerekliği Hakkında Camii Cemaati Üzerine Bir Araştırma. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 5(2), 133-167. <https://orcid.org/0000-0002-8512-5528>
- Bilgin, Y. (2017). Türkiye’de Zekât Çalışmaları: İHH Örneği. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları içinde, Ensar Neşriyat.
- Bilmen, Ö. N. (2012). Büyük İslam İlmihali (M. Talü, Sad.). Yasin Yayınevi.
- Bilmen, Ö. N. (2016). Fıkıh İlmi & İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü (A. Kahraman, Ed.). Nizamiye Akademi.
- Bin-Nashwan, S. A., Abdul-Jabbar, H., & Aziz, S. A. (2021). Does Trust in Zakat Institution Enhance Entrepreneurs’ Zakat Compliance? Journal of Islamic Accounting and Business Research, 12(5), 768-790. <https://doi.org/10.1108/JIABR-09-2020-0282>
- Bin-Nashwan, S. A., Abdul-Jabbar, H., Dziegielewska, S. F., & Aziz, S. A. (2021). Moderating Effect of Perceived Behavioral Control on Islamic Tax (Zakah)

Compliance Behavior among Businessmen in Yemen. *Journal of Social Service Research*, 47(2), 292-302. <https://doi.org/10.1080/01488376.2020.1767260>

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmail. (2001). *El-Câmi‘u’s-şâhîh*. Dâru Tavki’n-Necât.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmail. (1992). *Sahîhu’l-Buhârî*. Çağrı Yayınları.

Busari, S. A., Sitris, M., & Zakariyah, L. (2021). The Significance Of Intent On Zakatable Real Estate: A Juristic Analysis. *Malaysia Journal Syariah & Law*, 9(2), 147-156.

Büyükcoşkun, K. (1992). *Mahiyetleri Yönünden Vergi ve Zekât*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Certel, H. (1997). Psiko-Sosyal Açıdan Zekât. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 347-359.

Chatalova, N., & Evans, C. (2013). Too Rich to Rein in? The Under-utilised Wealth Tax Base. *eJournal of Tax Research*, 11(3), 434-452.

Creswell, J. W. (2019). *Eğitim Araştırmaları Nicel ve Nitel Araştırmaların Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. EDAM.

Çalışkan, M. B. (2020). Türkiye’de Zekâtın Kurumsallaşmasına Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1, 57-71. <https://doi.org/10.25272/ijisef.641305>

Çapar, M. C., & Ceylan, M. (2022). Durum Çalışması ve Olgubilim Desenlerinin Karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 295-312.

Dalgın, N. (2004). Zekât Hükümleri. *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(16), 43-72.

Davudoğlu, A. (2018). *Selamet Yolları, Büluğ’ül-Meram Tercümesi ve Şerhi*: C. 2.cilt. Sönmez.

Demir, O., & Cevahir, H. (2021). Türkiye’de Potansiyel Zekât Geliri ve Zekâtın Yoksulluğu Önleyici Rolü. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 2, 163-182. <https://doi.org/10.25272/ijisef.933678>

Demir, Ş. (2007). Kur’an’da Zekât Kavramının Etimolojik ve Semantik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 9-30.

Demirel, M. (2020). İktisadi Gelişmeler Bağlamında Zekâta Tabi Mallar ve Zekât Oranları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Demirel, M. (2021). Sanayi Tesislerinin Zekâtı. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 14(28), 352-364.

- Dinçer, S. (2019). Yoksullukla Mücadelede Modern Zekât Modeli Ekseninde Zenginlik ve Yoksulluk Ölçütü (Nisabı). Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 8(21), 183-200. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.572073>
- Döndüren, H. (1991). Delilleriyle İslam İlmihali & İnanç-İbadet-Günlük Hayat. Erkam Yayınları.
- Döndüren, H. (2011). Kur'an ve Sünnete Göre Güncel Fıkhi Meseleler. Işık Yayınları.
- Döndüren, H. (2016). Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali. Erkam Yayınları.
- Dumlu, E. (2001). Zekâtta Tespit Edilen Nisap Ölçüleri. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Dumlu, E. (2008). Ticaret Mallarının Zekâtı. (Basılmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Dumlu, E. (2010). İslam'ın İlk Dönemlerindeki Uygulamalar Ekseninde Kamusal Bir Gelir Olarak Zekât. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 33, 92-116.
- Durmuş, A. (2022). Finansal Ürünlerde Zekât. Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(2), 1-26. <https://doi.org/10.52736/ubeyad.1183305>
- Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddat b. Amr b. İmrân el-Ezdi es- Siciştânî. Terceme. İbrahim Koçaşlı. (2008). Sünen-i Ebu Davud ve Tercemesi. Erkam Yayınları.
- Ebû Sünne, A. F. (2020). Ez-Zekât ve Vücûbühâ Fî Ecri'l-'Aķâr. Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi, 4(2), 71-90.
- Ebu Ubeyd (1981). Kitab-ül Emval (C. Saylık, Çev.). Düşünce Yayınları
- Ebu Zehra, M., & Şekerci, O. (1978). Uygulamalı Zekât Hukuku. Çanakkale Seramik Fabrikaları Kültür ve Araştırma Hizmetleri.
- El-Kardavi, Y. (1984). İslam Hukukunda Zekât (İ. Sarmış, Çev.). Kayıhan Yayınları.
- El-Kardavi, Y. (1996). Çağdaş Meselelere Fetvalar (V. Bulut, Çev.). Ravza Yayınları.
- El-Kardavi, Y. (1997). Çağdaş Uygulamada Ticaret Mallarının Zekâtı, I. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi İçinde. Kombad Yayınları.
- El-Kuduri, A. (2018). Muhtasar'ul Kuduri (A. Mak, Çev.). Hak Yayınları.
- El-Makdisi (2015). Delilleriyle Hanbeli Fıkhi El-Muğni Muhtasarı (A.Tunçer, Çev.). Karınca & Polen Yayınları.
- El-Maverdi, A. H. (1976). El Ahkamu's Sultaniyye. Bedir Yayınevi.

- El-Mavsılî, Abdullah b. Mahmut. (1998). El-İhtiyar Talilil Muhtar (M. Keskin, Çev). Ümit Yayınları.
- El-Mevdudi, E. A. (2015). Fetvalar (M. Osmanoğlu, & A. H. Chocan, Çev). Düşün Yayıncılık.
- En-Nedvi, E. H. A. (1991). Kitap ve Sünnetin Işığında Dört Rukün (İ. Ersöz, Çev.). İslami Neşriyat Yayınları.
- Erkal, M. (1997). 1.Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi (M. Bayyigit, Ed.). Kombad Yayınları.
- Erkal, M. (1998). 99 Soruda Zekât. Nun Yayıncılık.
- Erkal, M. (2008). İlmihal-I İman ve İbadetler (Zekât Bölümü). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Erkal, M. (2008a). Zekât; Bilgi ve Uygulama. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Erkal, M. (2013). Zekât. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. TDV Yayınları.
- Eskicioğlu, O. (2007). Çağdaş Vergi Anlayışının İslam Hukuku Açısından Eleştirisi. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Es-Sağircî, E. M. S. (2009). Delilleriyle Hanefî Fıkhi. (S. Kocabaş, S. Duman ve H. Aldemir, Çev.). Karınca Polen Yayınları.
- Fromm, E. (1990). Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. Payel Yayınevi.
- Ghazali, M. Z., Saad, R. A. J., & Abd. Wahab, M. S. (2016). Proposing Factors Influencing Trust towards Zakat Institutions amongst Moslem Business Owners. International Soft Science Conference, 651-658. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2016.08.92>
- Gümüş, N. (2019). Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gümüş, N., & Şimşek, S. (2021). Toplumda Zekât Bilincinin Geliştirilmesinin Yoksulluğa Etkisi: Sakarya İli Araştırması. Sakarya İktisat Dergisi, 10(3), 240-256.
- Günay, H. M. (2017). Mal Varlığı Kavramı ve Yeni Gelir Kalemlerinin Zekâtı, Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları İçinde (ss. 571-609). Ensar Neşriyat.
- Günay, M. (2007). Zekât Kitabı. Ensar Neşriyat.
- Gürdal, T., Yardımcıoğlu, F., & Beşel, F. (2016). Türk Vergi Sisteminin Popülerlik Analizi. Maliye Araştırmaları Dergisi, 2(2), 33-52.

- Halebi, İ. (2013). Mevkufat Mülteka Tercümesi, (A. Davudoğlu, Sadeleştiren). Sağlam Yayınevi.
- Hamdi, D. (2020). Zekâtın Şartları. Erkam Yayınları.
- Hamidullah, M. (2003). İslam Peygamberi (Hayatı ve Faaliyeti) (cilt2) (S. Tuğ, Çev.). Yeni Şafak.
- Haydar Efendi, A. (2017). Dürerü'l- Hükkam Şerhu Mecelleti'l Ahkam. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Heikal, M., Khaddafi, M., & Falahuddin. (2014). The Intention to Pay Zakat Commercial: An Application of Revised Theory of Planned Behavior. Journal of Economics and Behavioral Studies, 6(9), 727-734.
- Hossain, M. Z. (2012). Zakat in Islam: A Powerful Poverty Alleviating Instrument For Islamic Countries. International Journal of Economic Development Research and Investment, 3(1), 1-11. <http://microfinanceafrica.net/tag/islamic-instruments-to-reduce-poverty/>
- İbn Rüşd. (1991). Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid (A. Meylani, Çev.). Beyan Yayınları.
- İbn-i Abidin. (1982). Reddul Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar Hâşiyesinin Tercüme ve Şerhi (A. Davudoğlu, Çev.). Şamil Yayınevi Yayınları.
- İbn-i Mace, Ebu Abdillah Muhammed bin Yezid. nşr. Haydar Hatipoğlu (2008). Sünen-i İbn Mace.
- İbnu Manzûr, Ebu'l- Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrrem. (1968). Lisanu'l-Arab. Dâru Sâdır.
- İmam Malik. (1994). Muvatta. (A. Büyükçınar, Çev.) Beyan Yayınları.
- Kahf, M. (1999,). The Principle of Socio-Economic Justice in the Contemporary Fiqh of Zakah. https://www.iiibf.org/papers/english/socioeconomic_justice.pdf.
- Kahf, M. (2000, Nisan 22). Zakah. <https://monzer.kahf.com/papers/english/Zakah.pdf>.
- Karaboğa, M. M. (2021). İslam İktisadında Zekâtın Kurumsallaştırılmasının Ekonomik Etkileri: Ülke Örnekleri ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme [Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı]. İslam Ekonomisi ve Finansı.
- Karaca, C. (2021). Kamu Maliyesi. Ekin Yayınevi.
- Karakaş, V. (2002). Niçin Zekât. Timaş Yayınları.
- Karaman, H. (2012). İslam'ın Işığında Günün Meseleleri. İz Yayıncılık.

- Karaman, H., Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2019). Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kasri, R. A. (2014). The Role of Zakah in Poverty Alleviation: Evidence from Indonesia. Business School.
- Kayan, A. (2000). Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar. Maliye Dergisi, 135, 80-87.
- Kazak, H. (2023). Kitle Fonlaması Yöntemi ile Zekât Uygulaması: Bir Model Önerisi. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 15(28), 42-72. <https://doi.org/10.14784/marufacd.1252317>
- Kenanoğlu, M. M. (2013, Nisan 23). Vergi. TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Kılıç, Ü. (2017). Hz. Peygamber Döneminde Zekât Uygulaması. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları İçinde (ss. 45-63), Ensar Neşriyat.
- Şentürk, L. (1966). İslam'ın Beş Şartından Birisi De Zekâttır. İslam'da Sosyal Güvenlik, Beşer, 5(12), 351-352.
- Maçın, H. (2014). İslam Hukukunda Zekât Matrahları ve Vergi İlişkisi. Temel İslam Bilimleri.
- Manav, A. B., & Haçkalı, A. (2020). Günümüzde Gayrimenkul Malların Zekâtına Dair Görüşlerin Değerlendirilmesi. Trabzon İlahiyat Dergisi, 7(2), 263-296. <https://doi.org/10.33718/tid.735749>
- Merginani (1983). El-Hidaye (Delilleriyle Hanefî Fıkhı. (A. Meylani, Çev.), Kahraman Neşriyat.
- Mutlu, M. F. (2019). İslam Hukukunda Vergi-Zekât İlişkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Narmanoğlu, S. (2023). Zekâtın Yoksullukla Mücadelesindeki Rolüne İş Adamlarının Bakışı: Müsiad Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Nasir, M. S., & Rahman, F. U. (2020). Analysis of the Recipients of Zakat and the Current Situation. 4th International Conference Of Zakat Proceedings, 331-338.
- Ömür, Ö. M., & Gerçek, A. (2017). Türkiye ve Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Servet Vergilerinin Karşılaştırılması. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), 197-216. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.324017>
- Öncel, M., Kumrulu, A., & Çağan, N. (2014). Vergi Hukuku. Turhan Kitabevi.
- Öz, E., Kutbay, H., & Buzkıran, D. (2014). Türk Servet Vergisi Sistemine Modern Bir Yaklaşım. Gümrük & Ticaret Dergisi, 4, 86-99.
- Öz, V. (2022). İslam Tarihinin İlk Dönemlerinde Zekât Müessesesi. Orta çağ Araştırmaları, 2, 241-253.

- Özdemir, A. (2013). Zekât ve Vergi Mükellefiyetinde Fırsat Eşitliği ve Adaletin Sağlanması. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(56), 1-10.
- Özdemir, A. (2014). Psiko-Sosyal Etkileri Açısından Kur'an'a Göre Zekât ve Faiz. *Journal of Islamic Research*, 25(3), 147-159.
- Özdemir, S. (2004). Zekâtın Eğitici ve Ahlakî Özellikleri. *Dini Araştırmalar*, 6(18), 231-238.
- Özek, A. (1987). Asr-ı Saadet'te Zekâtın Tatbikatı. Türkiye'de Zekât Potansiyeli İçinde. İSAV.
- Özek, A., Karaman, H., Aydın, M. A., & Erkal, M. (1984). İbadet ve Müessese Olarak Zekât. Ensar Neşriyat.
- Özek, A. U. (2022). İktisadi Gelişme ve Zekât. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, M. (2019). İslam İktisadında Vergiler. Samer Yayınları.
- Paçacı, İ. (2015). Günümüz Ekonomik Şartlarına Göre Zekâta Tabi Mallar (Nisap ve Zekât Oranları).
- Pınar, A. (2010). Maliye Politikası Teori ve Uygulama. Naturel Yayınları.
- Platon. (2011). Devlet. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Powell, R. (2010). Zakat: Drawing Insights for Legal Theory and Economic Policy from JurisprudenceCollection. <https://digitalcommons.law.seattleu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1089&context=faculty>. <http://ssrn.com/abstract=1351024><https://ssrn.com/abstract=1351024>
- Roijel, R., & El Marzouki, A. (2019). The Perception Of Moroccan About A Potential Zakat Institution: An Exploratory Study. *International Review of Entrepreneurial Finance*, 2(1), 80-95.
- Saad, R. A. J., Wahab, M. S. A., & Hussain, M. H. M. (2018). Perceived Service Quality of Zakat Institution Among Muslim Businessmen in Malaysia. *AIP Conference Proceedings*, 2016, 1-4. <https://doi.org/10.1063/1.5055527>
- Sadallah, M., & Abdul-Jabbar, H. (2022). Business Zakat Compliance in Algeria: An Ethical Perspective. *International Journal of Ethics and Systems*, 38(2), 338-355. <https://doi.org/10.1108/IJOES-04-2021-0085>
- Sargın, İ. (2014). Yoksulluk ve Zenginlik Kavramlarına Zekât Bağlamında Farklı Bir Bakış. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 151-168.
- Selçuk, M., & Görmüş, Ş. (2019). Zekâtın Kurumsallaşması: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi. İktisat Yayınları.

- Serahsi. (2011). Mebsut (M. C. Akşit, Ed.; C. 2). Gümüşev Yayınları.
- Shari, M. G., & b.W.A.Lah, W. M. R. (2018). Awareness on Business Zakat Among Small Business in Seberang Perai Tengah, Penang.
- Sıddıki. (1972). İslam Devletinde Mali Yapı (R. Özdenören, Çev.). FikirYayınları.
- Sınav, T. (1987). Türkiye'nin Ticaret Kesiminde Zekât Potansiyeli. Türkiye'de Zekât Potansiyeli İçinde. İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.
- Suarni, A., Sahrullah, & Arisaldi, M. (2023). Traders' Understanding of Trade Zakat Accounting and Its Implementation in Kel. Balla Kec. Baraka Kab. Enrekang. Jurnal Ekonomi İslam, 6(1), 9-21. <https://journal.unismuh.ac.id/index.php/ar-ribh>
- Sugözü, İ. H. (2017). İslam Ekonomisi ve Adil Ekonomik Düzen. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 12(8), 185-210.
- Şentürk Lütü, & Yazıcı, S. (2018). İslam İlmihali. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Tabakoğlu, A. (2015). Nisab, Para ve Gelir Dağılımı. Toplu Makaleler II İslam İktisadı İçinde. Kitabevi Yayınları.
- Tabakoğlu, A., & Turan, M. (2017). Türkiye'de Zekât Potansiyelinin Yeniden Tespiti. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları İçinde (s. 1103). Ensar Neşriyat.
- Taraktas, A., Arslan, M. O., Tosunoğlu, Ş., Çakır, T., & Dülger, C. (2018). Kamu Maliyesi. Anadolu Üniversitesi.
- TDV. (2013). İslam Ansiklopedisi. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Terzi, G. (2019). Türkiye'de Zekâtın Kurumsallaşması ve Diyanet Personelinin Bakış Açısı Hakkında Bir Araştırma (Kocaeli Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tirmizi, T. Y. H. Ö. A. (2022). Sünen-i Tirmizi. Ocak Yayıncılık.
- Tuan Mahmood, T. M. A., Mohd Din, N., Al Mamun, A., & Ibrahim, M. D. (2021). Issues And Challenges Of Zakat Institutions Achieving Maqasid Syariah In Malaysia. AZKA International Journal of Zakat & Social Finance, 2(1), 119-137. <https://doi.org/10.51377/azjaf.vol2no1.46>
- Tuğ, S. (1963). İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ubeyd, E. (1981). Kitab-ul Emval. Düşünce.
- Uygun, U. (2020). Türkiye'de Vergi ve Zekât Potansiyelinin Değerlendirilmesi. [https://www.researchgate.net/publication/374550100_Turkiye%27de_Vergi_ve_Zekât_Potansiyelinin_Degerlendirilmesi](https://www.researchgate.net/publication/374550100_Turkiye%27de_Vergi_ve_Zek%C4%97t_Potansiyelinin_Degerlendirilmesi).

- Vural, H. (2006). Zekât-Fitre Nisabı ve Günümüz Ölçüleriyle Yeniden Tespiti. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yalçın, İ. (2016). Malezya Kamusal Zekât Uygulaması Üzerine. Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 20(2), 235-270.
- Yatbaz, A. (2022). İslami Finans Kurumlarında Zekât Muhasebesi. İslami Finansal Kurumlar Üzerine Güncel Torik ve Uygulamalı Çalışmalar İçinde (ss. 57-77). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yavuz, Y. V. (1972). İslam'da Zekât Müessesesi. Feyiz Yayınları.
- Yavuz, Y. V. (1980). İslam'da Zekât Müessesesi. Çağrı Yayınları.
- Yavuz, Y. V. (1992). Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşu Olarak Zekât. Tuğra Neşriyat.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri: C. 9. Baskı. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (1980). Kaynaklarıyla İslam Fıkhı. Uysal Kitabevi.
- Yıldız, K. (2016). Zekâtın Mahiyeti ve Vergi ile Münasebeti. Din ve Hayat Dergisi, 29, 55-58.
- Yılmaz, A. (1998). Günümüz Zekât Problemleri. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4, 91-123.
- Yılmaz, S., Sağın, A., & Yapar, M. (2021). Türkiye'de Zekât ile Yoksulluk Arasındaki İlişkinin Analizi. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 13(24), 285-292. <https://doi.org/10.14784/marufacd.880664>
- Yiğit, Y., Keskin, M., & Karagöz, İ. (2013). Zekât İlmihali. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yolal, M. (2017). Verginin Tarihsel Gelişiminin ve Mali Fonksiyonun Geçmişten Günümüze Değerlendirilmesi. Vergi Raporu, 215, 9-27.
- Yusoff, M. B. (2006). Fiscal Policy in An Islamic Economy And The Role Of Zakat. IIUM Journal of Economics & Management, 14(2), 117-145.
- Yücel, F. (2017). Türkiye'de Güncel Zekât Problemleri. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları İçinde. İslâmî İlimler Araştırma Vakfı.
- Zaim, S. (1985). Managament Of Zakah In Modern Muslim Society. Economic Aspects of Zakah, 101-120.
- Zararsız, Y., & Gürbüz, B. (2019). Zekât Vergi Midir? Ve Zekât Vergi yerine Geçer Mi? Sorularına İslam Ekonomisinden Bir Bakış. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı İçinde (ss. 1135-1149). Asos Yayınevi.

Zebidi, Z. A. b. A. b. A.-L. Ş. M. K. 5. cilt. (1978). Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi. Başbakanlık Basımevi.

Zuhayli, V. (1994). İslam Fıkhi Ansiklopedisi III (N. Yıldız, Çev). Feza Yayıncılık.

Zuhayli, V. (2018). İslam Ansiklopedisi Fıkhi. Bilimevi Yayıncılık

EK

Ek 1: Araştırma İçin Katılımcılara Yöneltilen Sorular

1. Zekât hakkındaki bilgileriniz nelerdir?
2. Zekât veriyor musunuz? Veriyorsanız zekâtınızı nasıl hesaplıyorsunuz dikkat ettiğiniz hususlar nelerdir?
3. Zekâtınızı verirken aklınıza takılan herhangi bir soru olduğu zaman nasıl bir yol izliyorsunuz?
4. Bakara Suresi 276. ayette “Allah faizi tüketir, sadakaları (zekât) ise artırır...” buyruluyor. Sizce bu ayet nasıl açıklanabilir? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Zekât ödemenin maddi anlamda size avantaj veya dezavantajı oluyor mu neler söylersiniz?
6. Yaptığınız iş gereği devlete vergi de ödüyorsunuz hem zekât hem de vergi ödediğinizde çifte vergilendirme olmuş oluyor çifte vergilendirmenin size yansıyan dezavantajları nelerdir?
7. Bu durum piyasadaki rekabeti etkiliyor mu neler söylemek istersiniz?
8. Zekâtın vergiden düşülmesine yönelik bir çalışma yapılırsa bu durum piyasada nasıl karşılanır? Zekât verenlerin sayısının çoğalmasına veya vergi kaçırımlarının azalmasına katkısı olur mu?
9. Zekâtın kurumsallaşması hakkında ne düşünüyorsunuz?
10. Zekâtın yoksulluğu azaltma noktasındaki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Büşra GÜL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Uludağ Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	Maliye
Makale ve Bildiriler	
1. Gül, B. (2024). Muhafazakâr İş Adamlarının Zekât Farkındalığı. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi. (Henüz yayınlanmayan, yayın aşamasında olan makale).	